

türkiye yazıları

AYLIK DERGİ

SUNU

Dergimizin Temmuz sayısında yayınlanan, Osman Serhat Erkekli'nin «Türkiye Yazıları Okurlarına Mektup» adlı şiiri üzerinde durmaya çağırıyorum sizi. Olanığınız varsa, lütfen derginin Temmuz sayısının 35. sayfasındaki bu şiiri bir kez daha okuyun. Okuyun ve yazımıza öyle devam edelim.

Gördüğünüz gibi, bir özeleştiri havasında bu şiir; ve sanırım şunu söylemek istiyor Osman Serhat: «Şiirimde bugüne değin, tema olarak, emaya olarak, hüznün ağır bastı, ona kaptırdım kendimi; çağın gerçeklerine pek eğilemedim. Ama geç de olsa, «yoksullar» adı altında özetlediğim tüm ezilmişlerin gerçeğini anlatmak gerektiğini işte bu şiirimle açıklıyorum!».

Öyle mi? «Hüzün» anlatılmamalı mı? «Yoksullar» mı anlatılmalı sadece? «Hüzün» ile «yoksullar»'ın gerçeği birbirine karşı mı?

Acele etmiyelim. Burada sakın olmak gerek. Çünkü burada edebiyat bir sırat köprüsündedir...

Ben şöyle düşünüyorum: Hüzün, insanoğlunun temel duygusal davranışlarından biridir. Hüzün, sanatçı yaratımın öğelerinden biridir. Hüzün, «cesaret» kadar, «aşk» kadar, «korkaklık» kadar, «yiğitlik» kadar, «şefkat» kadar, vb..., insansal bir gerçektir. Peki biz, insansal bir gerçekliğe sırtımızı mı dönelim? Var olan bir gerçekliği «yok» mu kabul edelim?

**batı ve yaratıcılığımız
kültür politikaları
tdk demokraasisi
dimitrov'un yaşamı
kendileri: t. dursun k.
d. yılmaz'ın öyküsü
c. taşer'in dikkatine
nasreddin hoca
festivalinden
karikatürler**

**SAYI : 29
AĞUSTOS 1979/25 TL.**

Genelde, «hüzün» üzerine söylenmesi gereken şudur: Biz sadece «hüzün»den ibaret değiliz. Biz, insanlığın tarih içinden süzülüp gelen konumu açısından, maddesel ve tinsel olan tüm gerçeklikleri değerlendiren ve çözümlen bir ideolojideniz. Biz, gerçekliklere sırt çeviremeyiz, onları «yok» sayamayız. Biz, hüznü de anlatırız, yiğitliği de anlatırız, sevgiyi de anlatırız, dayanışmayı da anlatırız ve bütün bunlarla bağıntısını gözden kaçırmadığımız yoksulları da. Veya, yoksulları anlatırken hüznü, zenginleri anlatırken korkuyu...

Evet, genelde, duygu bütünlüğümüzün genelde hüznü olmamalıdır. Neden hüznü olalım ki? Çürüyen sınıf biz değiliz. Umudunu yitiren sınıf biz değiliz. Son çırpınmalar içindeki sınıf biz değiliz. Biz umutluyuz, iyimseriz, sevinç doluyuz: Gelecek bizim! Neden hüznünelim?

Genelde bu böyledir, ama gene de hüznüneleniriz. Geleceğin iki dak-kacık için bile gecikmesi hüznünel-dirmez mi bizi?

Ah canım hüznü! Biz insanlar sensiz hiç yapamadık...

Osman Serhat, «hüzün»ü yazmaktan çekinmemelidir! Yoksulları anlatırken, «yiğitlik» ve «ataklık» kadar, hüznü de karşılaştacaktır. Birinci dönemde değilse, üçüncü köşenin ardında, bir kapının arkasında...

Osman Serhat, bildiği, gördüğü, duyduğu herşeyi anlatmalıdır! Her kapıyı aralamalıdır. Edebiyatı, kabaca «yoksulların geçişi»ni anlatmaya indirgemeyebiliriz. Eğer buna indirgeyecek olursak, tarihe «edebiyatçı» değil, «hırt» olarak geçeriz.

Hüznü küçümsemeyelim. Hüznüde öyle bir potansiyel vardır ki, bir bakarsın, adı «isyan» olur, evet!

AKIÇ MEKTUP TÜRKİYE YAZILARI İZMİR TEMSİLCİLER KURULUNA Arkadaşlar,

Yazımın yukardaki bölümünü biraz da sizleri düşünerek yazdım. Sanırım aynı kanıdayız: Sektarizme düşüldüğü ölçüde, yaratıcı çabadan, dolayısıyla sanattan uzaklaşılır.

İzmir gibi, Türkiye'nin üçüncü büyük kentinde, milyonluk bir kentte, derginin adına, kültürel yaşamın nabzını elinizde tutmakla yükümlü-sünüz. İzmir'in kültürel yaşamını

devrimci doğrultuda etkileyecek birçok çabanız olacak. Bu konudaki katkılarınız hızla nasıl gelişebilir? Derginizin İzmir'deki etkinliği (bini aşkın edebiyatseverin, yazarın, şairin, ressamın, müzikçinin, sanatla ilgili öğretim üyelerinin Türkiye Yazıları'nı izlemesi), sizleri uygun bir ortamda çalışmaya yöneltacaktır. Bu kişilerle ve çevrelerle yakın ilişkiler içinde olacağınızı bekliyoruz. Unutmayalım ki, bu değerli arkadaşların hepsinin, sadece İzmir'de değil, tüm Türkiye'de kültürümüz açısından önemli bir yeri vardır. Öyleyse, kendileriyle bağ kurmanız gerekir. Sorunları onlara açmanız, danışmanız doğru olur. İzmir'de bugüne değin gelişen kültür birikimine saygı ve sevgiyle yaklaşacağımızı umuyoruz.

Sizlere önemli bir noktayı daha belirtmek isteriz: Sektarizme düşmek demek, ilkelerden ödün vermek değildir. Bakmayın, biz hüznü savunuruz, ama bize gene de «goşist» derler. Desinler. Onur bilin. Yaşamın kendisi göstermiştir ki, son yılların pratiği iyice göstermiştir ki, «goşist» yakıştırmaları, (daha doğrusu takıştırmaları), inancı uğruna kelleyi koltuğa alamayanların kompleksinden türemiştir. Ve gene pratik doğrulamıştır ki, «goşist» denenler, kelleyi koltuğa her zaman alabilmiş olanlardır. Eh, o zaman, bu yakıştırmalara -takıştırmalara önem mi vereceğiz? Biz, bildiğimiz yolda işimizi yapalım, yeter. Yani, gereğinde hüznü savunabilelim, ama isyan etmesini de bilelim.

Tabii ki, başaracaksınız.

İşte bu satırları yazarken kapı çaldı, bir konuk geldi, bir arkadaşım. «Sunu»'yu yetiştiremezsem dergi gecikebilir, bana bir saat kadar izin ver, yazıyı bitireyim» dedim ona. «Olur» dedi, «sen işine bak». Sonra, «sunu»'nun buraya kadar yazdığım bölümlerini eline alıp okumaya başladı. Okuması bitince, başucumda dikildi. Birakmıyor ki, rahat rahat çalışayım...

— Sen mi yazdın bunları? dedi.
— Evet, n'olmuş?
— Nedir bunlar? Hüznü müznü?
— N'olmuş? Yanlış mı?

— Doğru da... Senin böylesi konuları ele alacağını hiç düşünmemiş-

tim. Daha doğrusu, hangi konuyu ele alsan, ironi içinde işlersin. Öyle alıştırdın bizi...

Bıraktım yazıyı, hatta ayağa da kalkarak, arkadaşşıma şunları anlattım:

— Dil Kurumu'nun demokratikleşmesi uğrunda verilen savaşıma karşı, bazı kurum yetkilileri sorunu kişiselliğe indirgemek istiyorlar. Bunların başında Adnan Binyazar geliyor. Kurultay'ın ilk günü sabahı «Ahmet, biz aynı safların insanlarıyız, biz aslında dostuz, gel dost olalım; kızıp köpürdüğün konularda tamamen haklısın, sana hak veriyorum, gel dost olalım» diyen bay Binyazar (o bunları söylerken tanık da vardı yanımızda), evet aynı bay Binyazar, bundan iki gün sonra, yolda rastladığı insanlara (üç tanık var), ardından sövdü... Böyle bir düzey karşısında tutup göbek mi atayım? Ne dersin? Tanıkların adlarını da bildirip, nöbetçi mahkemeye şikâyet dilekçesi vereceğimi mi sanıyorsun? Sorun gerçekten kişisel bir sorun olsaydı, iki tokat atıp geçerdim. Ama hep inatla belirtiyoruz. TDK'nın demokratikleşmesi sorununun kişisel hiç bir yönü yoktur, olamaz. Ve onun için de, bazı kişilerin kişisel düzeyine inmemiz söz konusu değildir. Bizi kendilerinin düzeyine çekmek isteseler de, bu oyuna gelmiyeceğiz...

Gerçekten tatsız bir durum. Kişisel suçlamalar, iftiralar, sövgüler... Pislik!

— Gel sana bir çay vereyim, ben de içerim bir bardak, ha? dedim arkadaşşıma. İstemedi. Üsteledim, gene istemedi.

— Nerde kaldı ironi?.. diye mırıldandı.

— Haa, o mu? Hani biz bay Binyazar için «kuş dilinden başka dil bilmez, çeviri kurullarında ne arıyor?» diye yazmıştık ya, o bunu kişisel bir suçlama olarak almış ve karşılık olarak ne yapmış biliyor musun?

— Ne yapmış?

— Ardından söverken fransızca bir küfür sallamış!..

Gülüştük.

Ayrılrken «iyi günler» dedi arkadaşım. Hâlâ gülümsüyordu.

İyi günlere, sevgili okurlar...

AHMET SAY

Akşehir Festivalinden Karikatürler

Sargut Şölcün	4	Batı Kültürü ve Yaratıcılığımız
Sabahattin Kudret Aksal	5	Sâbir Efendi
İ. Mert Başat	7	Kültür Politikasında Perspektifler
Nusret Kemal	8	Olur Ya
Metin Altıok	9	Havı Dökülmüş Sevincin
Sennur Sezer	11	Günaydın
Veysel Çolak	12	Dimitrov'un Yaşamı Bildiridir
Ruşen Hakkı	13	Çelişki
Gültekin Emre	14	Bir Tarihsel Günü Anarken
Yılmaz Gümüşbaş	15	Bedrettin, Küs müsün Yoksa?
Türkiye Yazıları	16	TDK Demokrasisi
Yüksel Pazarkaya	17	Göçmen İşçi Zincirlemesi
Mehmet Aydın	18	Tahsin Saraç'ın Şiiri
Özdemir İnce	19	Bodrum'un Son Günleri
Doç. Dr. İbrahim Tatarlı	20	Ö. F. Toprak'ın Şiiri
Veysel Çolak	21	Yaşamak Üsteliyor
Hüseyin Atabaş	22	Kapıcı Çocuğun Türküsü
Babür Pınar	23	Nereden Başlamalı
Murtaza Vural	24	Bir Rotterdam Şiiri
Sezer Durukan	25	TV Neden Tatile Girdi?
Ali Hikmet	26	Merhabayı Selamla
Ahmet Telli	27	Nazım Hikmet
Şükrü Erbaş	28	Karanlığın İnadı
Mehmet Deniz	29	Görüşme
Mehmet Aydın	30	Yeryüzünde Bir Durak
Duran Yılmaz	32	Ayışığında Üç Karaltı
Oğuzhan Akay	33	Bir Düş, Bir Çağrı, Bir Umut
Tarık Dursun K.	35	Yaşam Öyküsü
Nusret Kemal	40	Fahri Erdinç ve Romanları
Sargut Şölcün	41	Felsefe Seminerleri
Ahmet Telli	43	Marziye
Atilla Demirci	44	Tröst
Timuçin Özyürekli	45	O Partizan Anlamıyor musun
Ahmet Özer	45	C. A. Kansu ve Yayımcılığımız
Veysel Çolak	47	Emperyalizmin Yemi
Ruşen Hakkı	48	Günler, Dergiler, Kitaplar

TÜRKİYE YAZILARI / Sahibi ve Sorumlusu : Ahmet Say / Yönetim yeri : Selanik Cad. 7, Kat 1, Kızılay-Ankara / Yazışma ve havale adresi : P.K. 387-Kızılay, Ankara / Yıllık abone : 300 lira, altı aylık : 150 lira. İşçi, köylü, öğrenci ve öğretmen için yıllık 200 lira, altı aylık 100 lira. ABD için 50, öbür ülkeler için 40 Amerikan doları / Kapak : Sait Maden / İstanbul dağıtımı Özgür Dağıtım, İstanbul / Ankara dağıtımı : Çark Dağıtım / Ege dağıtımı : DATİC, Konak, İzmir / Temsilcilikler dağıtımı : Türkiye Yazıları / Dizgi baskı, cilt : ŞAFAK Matbaası, tel.

29 57 84, ANKARA

deneme

Batı Kültürü ve Yaratıcılığımız

Sargut Şölçün

«Batı» (ve bununla ilişkili olarak «Avrupa») sözcüğü, Kurtuluş Savaşı'nı izleyen yıllardan itibaren, kısa süren bir yöneltme sonucu, «demokrasi», «özgürlük», «gelişmişlik» ve «insanca yaşama» ile eşanlamlı olarak toplumumuzda bireylerin bilinçaltına yerleşmiştir. Ancak artık Türkiye'de —en azından «aydın» kesim içinde— doğru düşünmek için, gerekli ayrımların yapılması bir zorunluluk olarak görülmelidir. Ülkedeki toplumsal bilincin bugünkü düzeyi, coğrafi yönlere göre düşün üretilemeyeceğini göstermiştir. «Batı»nın sadece «özgürlük-cü-demokratik sistemler»den oluşmadığı, Avrupa'nın bazı ülkelerinde sosyalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu ve Marksizm'in de «Batı»daki ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin bir sonucu olduğu birlikte ele alınmalıdır. Bir başka deyişle, «Batı» ve «Batı kültürü» tartışıldığında, burjuva demokratik sistemlerin işlediği ülkelerle birlikte, sosyalist demokrasilerin geçerli olduğu ülkeler de gözönünde bulundurulmalıdır. «Batı»daki kültürel birikimde büyük pay sahibi olan burjuvazinin, kapitalist üretim ilişkileriyle sınırlı yaratıcılığı, işçi sınıfı ve diğer emekçi sınıf ve tabakaların katkısıyla doğan sosyalist yaratıcılık hesabı katılmaksızın doğru ve yeterli biçimde değerlendirilemez.

20. yüzyılın yarısına kadar yeryüzündeki toplumsal gelişmelerin ilişkilerin en yoğun ve en çarpıcı biçimde ortaya çıktığı yer Avrupa'dır. Nitekim bilimsel sosyalizmin de faşizmin de, Avrupa topraklarında yerleşmesi böyle bir gelişmenin sonucudur. Burjuva oluşmasında, 15. yüzyıldaki Reform ve Rönesans hareketinin ve bu hareketlerin kaynağındaki Hümanizm anlayışının önemli bir dönüm noktası olduğu açıktır. Tarihsel açıdan Hümanizm, Ortaçağ skolastiğine bir tepki olduğundan, aynı zamanda geleceğin egemen sınıfı burjuvazi ile onun dünya görüşünün de bir habercisi sayılmıştır. Hümanizm'le birlikte insan, —eski Yunan ve Roma'dan daha radikal bir biçimde— tarihte ilk kez kendi varlığı üzerinde düşünmeğe başlamış ve yaşamın yorumlanmasında merkezî bir rol üstlenmiştir. Hümanist düşüncenin olgunlaşması ve tarihte burjuva kültürünün temel taşlarından olan «hoşgörü» kavramının yerleşmesi, burjuvazinin ve halk kitlelerinin, özellikle 18. yüzyılda feodalizme karşı verdikleri sınıf mücadelelerinin bir sonucudur. Sanayi devrimini hazırlayan doğa bilimlerindeki hızlı atılımlar ve teknolojinin gelişmesiyle klasik burjuva felsefesinin güçlenmesi, genel olarak birbirlerini tamamlar biçimde

olmuştur. 18. ve 19. yüzyıllarda, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde (İngiltere, Fransa ve Almanya) farklı ekonomik ve kültürel gelişmeler olduysa da, kıtada burjuva sınıfının ilerlemesi bir bütün olarak görülebilir. Nitekim bugün, —Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'na rağmen— bu nitelikteki kapitalist «Batı» da sürmektedir.

Hümanizm, geçerliliğini çağımızda da sürdüren bir gelenektir. Ne var ki, bu geleneğin, çoktan tekelci aşamaya varmış kapitalizm koşullarında eski özenle savunulduğunu söyleyemeyiz. 19. yüzyılın ikinci yarısı, Avrupa'daki eski burjuva ideallerinin gerçekleşemeyeceğini göstermiştir. Bir zamanlar, «eşitlik - özgürlük - kardeşlik» sloganını kendisine bayrak edinmiş olan burjuvazi, daha 20. yüzyıla girmeden geçmişindeki hümanist atılımı ve «Aydınlatma Hareketi» ni yadsıyan bir tavırla tarihsel gelişmeyi kösteklemek isteyen karşıdevrimci bir sınıf kimliğine bürünmüştür. Burjuvazideki bu değişikliğin en önemli nedeni, elbette ki, işçi sınıfının iktidara bir seçenek olacak kadar güçlenmesiydi. Bir diğer neden de, —ki, bu, daha sonraki yıllar için geçerlidir— emperyalist aşamaya gelmiş burjuvazinin, doğası gereği varlığını sürdürebilmek için, sömürden ve savaştan yana olarak insanlığın o zamana kadar elde ettiği kazanımlara ve değerlere karşı çıkmasıydı. Bu zorunluluk, burjuvaziyi faşizme kadar götürdü. Gerçi faşizm, Avrupa'da özellikle burjuva demokratik devrimlerini zamanında ve eksiksiz tamamlamamış ülkelerde iktidar olabilmüştür. Ancak, geçen zaman göstermiştir ki, bunalmı böyle bir iktidar biçimine baş vurmadan atlatılmış ülkelerdeki burjuvazi de, Avrupahlık geçmişiyile aynı sınıfsal kaynağa dayandığı için, bir anlamda, beş yıldır sürüp gelen hümanist geleneğin sona ermesi demek olan faşizme ortaktır. Faşist iktidarlar uygulamalarıyla, insanlığın gelişimi yolunda tanıdığı en büyük engellerden olan Engizisyon'u bile gölgede bırakmışlardır. Faşizm, kazanılmış burjuva değerlerin büyük bir bölümüne karşı çıkmakla kalmamış, bu değerleri tersyüz ederek kendi ideolojisinin toplumda yerleşmesi amacıyla kullanılmasını da bilmüştür.

Burjuva dünyasına egemen olan yabancılaşma, umutsuzluk, şüphecilik ve ruhsal dengesizlik faşizmle noktalanınca, insanlığın yüzyıllardır savunageldiği değerlere sahip çıkmak, artık birçok ülkede iktidar olmuş işçi sınıfına ve onun öğretilerine kalmıştır. Tarihi, öncelikle burjuvazinin iktidar olmasıyla başlayan tarihi yeniden

yorumlamak durumunda kalan bilimsel sosyalizm, bir yandan devrimci burjuvazinin şiarlarını koruyuculuğu altına alarak onları yeniden işleyip geliştirirken, öte yandan da kendi dünya görüşünden kaynaklanan kültürel değerlerin toplumda yerleşmesi için zorlu bir mücadeleye girişmiştir. Bugün gelişmiş kapitalist ülkelerde yılların mücadelesiyle kazanılmış bazı burjuva değerlerin ve kurumların tamamen ortadan kalkmadığı açıktır. Bunların faşizmin iktidardan uzaklaştırılmasından sonra da, — çağdaş anlayış düzeyine ulaşmasalar bile — yerlerinde kalmalarının belli nedenleri vardır. Bir yandan burjuvazinin geçmişinin sağlam kazanımlarla dolu olması, öte yandan sosyalizmin dünyada gittikçe daha geniş yüzeye yayılması böyle bir sürekliliği sağlamıştır. Günümüzde tekeli burjuvazi, sömürü alanı içindeki yabancı ülkeler halkalarının istemleri karşısında acımasızca tepki gösterirken, kendi sınırları içinde «demokratik» olabilmektedir. Böyle bir düzende Hümanizm geleneginden arta kalan, siyasal yapıdan çoğulcu burjuva demokratik düzendir, insanlararası ilişkilerde «hoşgörü» kavramıdır, sanatta da «burjuva eleştirici gerçekçiliği» dir. «Burjuva demokrasisi— proletaryanın— hukuki varlığıyla belirlenen bir devlet iktidarını kullanma yöntemidir.» (1) «Hoşgörü» kavramının geçerli olduğu burjuva demokrasilerinde birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkiler, — kapitalist tekellerin çıkarları tek ölçüt olmasına rağmen —, emperyalizme bağımlı ülkelerdekinden daha ilerde bir anlayış içinde sürdürülür. «Burjuva eleştirici gerçekçilik», sermayenin en yüce değer bilindiği bir toplumda, birey-toplum çelişkisinden doğan sorunları sanatta işleyen ve bazı kez, sınırlı da olsa, geleceğe yönelik seçenekleri içeren yapıtlar ortaya koyan bir tavrıdır. «Buna göre, kültür, basit bir deyişle, insanın gelişmesine yarayan bütün maddî ve manevî değerlerin toplamı demek değildir. Kültür, birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen bir ilişkiler, süreçler ve davranış biçimleri sistemidir.» (2) Böyle bir sistem içinde, yukarıda anılan özellikler, yerli ve yabancı emek sömürüsüyle ayakta duran «Batı» burjuvazisinin uzak geçmişinden kalan, en az değer kaybına uğramış unsurlardır.

Türkiye'nin bir NATO ülkesi olması, onun sosyalist ülkelerle olan ilişkilerini çağın gerektirdiği düzeye yükseltmesini engellediği gibi, kapitalist «Batı»nın kültürel tekeli'nden sıyrılmaya da olanak tanımamaktadır. Bu durumun sonucu ve nedeni olarak, ülkemizdeki resmî eğitim politikası, «Batı'da burjuvazinin bugünkü aşamaya hangi tarihsel dönemeçleri arkasında bırakarak geldiğinin dahi kitleler tarafından doğru olarak bilinmesine olanak tanımamaktadır. Yetkili kadroların kendi tarihimizi olduğu gibi, Avrupa tarihinde de halâ Osmanlı penceresinden görmeleri ve herkese de bunu böyle kabul ettirmeye kalkmaları, kendi bilgisizliklerinin ötesinde, toplumu tek yanlı ve yanlış yönde şartlandırarak emekçiler arasında sınıf bilincinin uyanmasını önlemek amacını gütmektedir. «Burjuva demokratik yönetim yalnızca, kapitalist sosyo-ekonomik sistem nüfusun çoğunun etkin, ya da pasif desteğine sahip olduğu zaman mümkündür.» (3) Böyle bir desteğin söz

konusu olmadığı Türkiye'de burjuvazi, egemen sınıf olduğu halde, ekonomik yoksulluğunun sonucu, gerekli kültürel birikimden uzaktır. Bu zayıflığın getirdiği kendine güvensizlik, politik alanda baskı yasalarıyla belirirken, kültürel alanda da, kendi açısından bir boşluk yaratmaktadır. Türkiye Avrupa kıtasında, bütün sınıfların toplumsal yaşamda kendi siyasal örgütleriyle yer almadığı tek ülkedir. Geçmişle bir «Doğu» toplumu olan Türkiye, yöneldiği «Batı»nın özünü oluşturan değerleri alamadığı gibi, kendi tarihsel ve ulusal değerlerini de geliştiremeyip düşünsel alanda kozmopolit bir görünüme sahiptir. Ülkede ulusal bilincin düzeyini daha çok «din» ve «ırk'a» dayalı kavramların belirlenmesi buna bir örnek olarak gösterilebilir. Bu haliyle, resmî kültür politikasının uygulanışında, bireylerin bilgi edinme ve bunu yayma özgürlüklerine getirilen kısıtlamalardaki çelişkiler bütün açıklığıyla ortadadır. Oysa, 1789 Fransız Devrimi ne kadar «Batılı» ve bu konuda bilgi edinmek ne kadar doğal ise, 1917 Ekim Devrimi de o kadar «Batılı'dır, bu devrim üzerine tartışmak ve fikir yürütmek de o kadar doğaldır. Bir yanıyla feodalizmle bağlarını koparamayan Türkiye'nin «sonradan görme» burjuvazisi, diğer yanıyla «Batı'nın geçerliliği geçmişte kalmış eski değerlerine sahip çıkmak istemektedir. Böyle bir tavır da ülkenin düşün alanını — Gorki'nin deyişle — «Fransız, İngiliz ve Alman kitaplarının kaplarıyla — çöp tarlası haline» (4) getirmiştir. Burjuva kültürünün yerleşmediği bir toplumda onun karşısı olabilecek bir üst düzeydeki kültürün kısa sürede tutabi-

Sâbir Efendi

Sâbir efendi sıcak yatağında
Uyurken ufacak, soluksuz öldü.
Ay gülümserdi mavi dağında,
Korkunç olay çağı ikiye böldü.

Bir çağdır yaşamı insanoğlunun,
Kimi geçmez tarihe, onunki de;
Başını koymuş üstüne kolunun,
Saati duruvermiş onikide.

Karıyla iki kız, bir de oğlan
Gözlerini açtılar ki bomboş ev,
Yaz sabahı duman gibi savrulan
Eşkiya geçmiş buradan, yanık köy.

Sabahattin Kudret Aksal

leceğini sanmak da bir başka yanılgıdır. Ne var ki, bu çelişki, Türkiye'de düşün alanının canlı kalmasını sağlamaktadır. Çünkü ülke burjuvazisinin neden olduğu kültürel boşluğun, toplumun ilerici güçleri tarafından doldurulması şansı vardır. İşçi sınıfının örgütsel birlik düzeyine varamadığı bir ortamda, henüz küçük burjuva radikal eğilimlerin böyle bir şansa sahip çıkmaya çalışması da kaçınılmazdır. Bu gelişme, —beraberinde getirdiği çeşitli sorunlara rağmen—, gelecek için umut verici bir durumdur. Sanat gibi önemli bir kültürel etkinlik alanının, ülkedeki ilerici ve devrimci güçlerin «asgari müşterek» bulabileceği bir platform olduğu görüşü böyle bir umuttan kaynaklanmaktadır.

Bilinçli yaratıcı çalışma, insanı belirleyen ve onun her yönden gelişmesini sağlayan en önemli toplumsal etkenliktir. Yaratıcı yanıyla insan, hem toplumsal hem de bireysel varlık olarak yücelir. Birer üretim alanı olarak bilim ve sanat, insan yaratıcılığının geçmişi ve bugünü sonuçlandırmakla kalmayıp geleceği de içeren özelliğine en somut iki örnektir. «Bilimsel yaratıcı özne, kural olarak bilimsel araştırmanın sonuçlarında belirir; sanat yapıtında ise, sanatçının kendine özgü, orijinal ve tekrarlanamayan kişiliği görece olarak dolaysız biçimde ortaya çıkar.» (5) «Sanatsal yaratı, büyük ölçüde sanatçı kişiliğinin bütün yanlarını zorlayan ve bu kişiliğin hayal gücünü harekete getiren heyecana dayanmaktadır —yani olağanüstü olup bir nesnenin, bir fikrin, bir amacın neden olduğu sarsıntıdır söz konusu olan.» (6) Gerçeğin estetik olarak kavranması ve sanatsal imgeye dönüştürülmesi için zorunlu olan bu heyecan, aynı zamanda akılcı bir süreçtir. Çünkü yaşanan zamanın ve yerin gelişmelerini algılamakla kalmayıp onları dış dünyaya aktarmak, bilinçsiz olanın bilinç düzeyine varmasıyla olanaklıdır. Bu zorunluluk, yaratıcı bireyin toplumsal gelişmenin nesnel doğrultusuna ters düşmemesi gerektiğini ortaya koyar. Bu nedenle, insanın yaratıcı kişiliği baskı altına alınmaz. Elbette ki, fikir özgürlüğünün olmadığı yerde, yaratıcı çalışma sınırlandırılmış demektir. Bunun yanı sıra, maddi koşulların, yaratıcılığın gelişmesinde önemli bir rol oynadığı tartışma götürmez. Ancak, gerek «fikir özgürlüğü» ve gerekse «maddi temel» mutlak birer koşul olarak alınmamalıdır. Aksi halde, bugün her iki konuda da —örneğin Türkiye toplumuna göre— önemli aşamalar yapmış «Batı'nın burjuva toplumlarında, ileriye dönük yaratıcı çalışmanın neden gelişmediği açıklanamaz. Geniş ekonomik olanaklar, toplumsal ve bireysel yaratıcılığın gelişmesine yardım ettiği gibi, onu engelleyebilir de.

Bu durumda, toplumlarda «kültür düzeyi» ile «bilinç düzeyi» arasında ayırım yapmak zorundayız. Yoğun bir kültür birikimine sahip «Batı'nın burjuva toplumlarında bilinç düzeyinin genel olarak söz konusu birikimin gerisinde kaldığı görülmektedir. Buna karşılık, belli bir kültür geleneğinden büyük ölçüde yoksun olan ve var olanın da işlenemediği Türkiye toplumunda bilinç düzeyi, bütün baskılara ve eksikliklere karşın hızla yükselmektedir. Türkiye'de bireysel ve toplumsal yaratıcılığa malzeme olacak yoğun bir toplumsal yaşam vardır. Bunu işleyecek bireylerin (sanatçıların, bilimcilerin) ye-

teneklerini geliştirebilmeleri amacıyla, uygun ekonomik ve politik ortam için mücadele etmeleri tek çıkar yoldur. Böylece, bir bakıma, politik mücadele veren bilimciler ve sanatçılar, aynı zamanda kendi bilimleri ve sanatları uğruna da mücadele ediyorlar demektir. Bu mücadelenin başarıya ulaşması ise, Türkiye işçi sınıfının ve diğer çalışan sınıf ve tabakaların toplumdaki kültürel etkenliğe damgalarını vurmalarıyla olanaklıdır. Buna paralel olarak, burjuva «Batı'nın Hümanizm geleneğinden bugün ayakta kalmış yanlarını gerektiğince tanımak, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi veren diğer

Belediyeler Ödülü, Tonguç Yaşar

ülke halklarının kültürleriyle ilişki kurmak ve sosyalist ülkelerdeki uygulamaları yakından izlemek, ülke içindeki mücadeleyi destekleyecek çalışmalardır. İnsanlığın evrensel gelişmesine katkıda bulunmak ve bu gelişmeden toplumumuza düşen payı almak, geleneklerimize sahip çıkarak «biçimde ulusal, özde uluslararası» bir klütür geliştirmemize bağlıdır.

- (1) A. Mishin, Teoride ve Pratikte Burjuva Demokrasi, Çev. E. Aköz, Bilim Y., İstanbul 1976, s. : 26.
- (2) Bkz. Philosophisches Wörterbuch, Hrg. : G. Klaus/ M. Buhr, Bd. 2, Berlin 1972, S. : 629.
- (3) Mishin, S. : 13.
- (4) Maksim Gorki, Edebiyat Yaşamım, Çev. : Şemsa Yeğin, Payel Y., İstanbul 1978, S. : 121.
- (5) Bkz. Marxistichs - Leninistische Aesthetik, Autorenkoll. u. L. v. M. Owsjannikow, Berlin 1976, S. : 187.
- (6) Agy, S. : 180.

deneme

Kültür Politikasında Perspektifler

İ. Mert Başat

1. İdeolojinin Yeri :

Toplumlar ve insanlar arasında, değişik düzlemlerde, yanyana konabilen pek çok benzerlik bulunabilir. Ancak, tüm bir yapıyı, toplumlar olsun, insanlar olsun, tüm bir yapıyı önümüze serdiğimizde, bu benzerliklerin anlamsızlaştığını ve çok farklı yapı bütünlüğü için niteliksel olarak işlevsel olarak, değişim fazları olarak farklılaştığını görürüz. Şöyle de söyleyebiliriz: Rashamon filminin öyküsündeki tek fiil, her tanığın anlatımındaki ortak öğelere karşın, her tanığın anlatım bütünlüğü içinde birbirlerinden çok farklı gerçekliklere dönüşerek çıkarlar karşımıza; ya da, gündelik bir örnek verebiliriz: Bir çift ayakkabı, kimi için moda, gösteriş, şıklık aracıdır, kimi için kâr ve onun dönüştüğü şeyler demektir, kimi içinse ücret ve onun dönüştüğü şeyler. Hatta kimi için de, ilgi alanına bile giremeyen, anlamsız bir düşün demektir bir ayakkabı. Diğer yandan hepimiz biliyoruz ki, bugün sınıflı toplumlar gerçeği yaşamaktadır. Ve insanlar, bu öğeleri, ya da gerçeklikleri farklı biçimde transforme ederek kendi gerçekliklerine dönüştüren insanlar, sınıflar halinde kümelenmişlerdir. Ve biz, soruna sınıflar düzleminde baktığımızda, insanların değişik sınıflar halinde kümelenmelerinin maddi temelleri olduğunu ve insanların olanı-biteni, bu maddi temel üzerinde üreyen ideoloji bağlamında, bu ideoloji içinde eklemelerine, bu ideoloji içinde transforme ederek kavradıklarını ve istem ve eylemlerini yönlendirdiklerini görüyoruz. Böylece ideoloji hem belirli bir maddi temel üzerinde bir perspektif oluşturmakta, hem de o sınıfın duygu, düşünce, tavır, söylem ve eylem benzeşim ve bütünlüğünü sağlayan ışık prizmalarını, bir başka benzetişle, o sınıfın metabolizmasını vererek, insanların belirli bir sınıf içinde temellenişine katılmaktadır.

Kuşkusuz, bir sınıfın ideolojik normu ve perspektifi ile, aktüel ideolojik düzeyi farklı şeylerdir. Bir sınıfın ideolojik düzeyi, teorik olarak, o ideolojik formun çepçevreleriyle kucak kucağa özdeşleşerek ideolojik perspektifte devindiği taktirde bu farkın sıfırlanmasından sözedilebilir. Bu sıfırlamanın motor gücünü ise, politik bilinçlendirme oluşturmaktadır.

Bu kısa değinmenin ardından, dört noktayı işaretlemek istiyoruz :

— İnsanlar, sınıflardan ve sınıflar da ideolojilerden ayrı olarak ele alınamamaktadırlar.

— Bir sınıfın ideolojisi, sistemli bir bütün demektir. Bu sistemli bütün, ait olduğu sınıfa hayatın her alanındaki her türlü eylemi için bir ideolojik perspektif de çizer. Bir başka anlatışla, bu ideolojik perspektif, güdülecek politikaları belirleyen temel çizgidir.

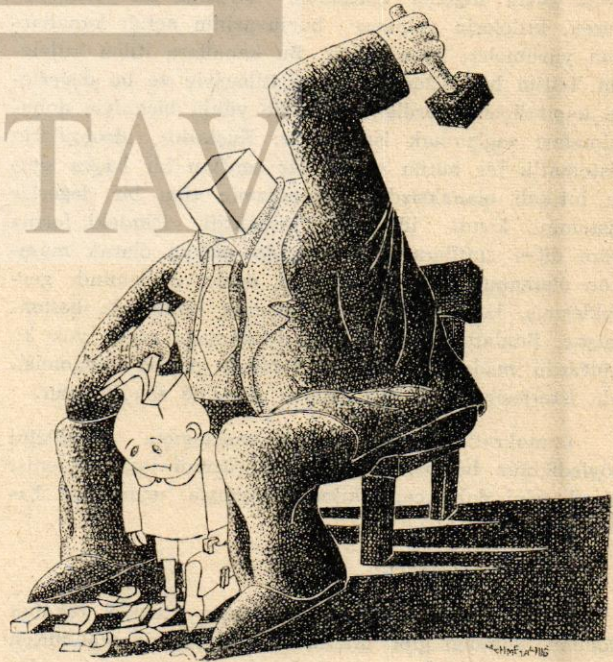
— (Öyleyse) bütün politikalar, bu arada kültür konusundaki politikalar da, ait oldukları ideolojik perspektif içinde değerlendirilebilirler. Ya da, yine bir başka söyleyişle, en tarafsız ve «havadar» görünümüne politikaların dahi, ait oldukları ideolojik bir perspektif vardır.

— Farklı ideolojik perspektifler, belirli düzlemlerde ve belirli konjonktürlerde, yer yer keşisebilirler, ortak kesitlere sahip olabilirler.

2. Kültür Politikaları İçin İdeolojik Perspektifler :

2.1. Genel Olarak :

Bu işaretlemelerden sonra, şunu belirleyebiliriz : Bir toplumda (ve kuşkusuz evrensel planda), aynı an-

Büyük Ödül, Mehmet Altuğ

da birbirinden farklı ve son çözümlemede ait oldukları ideolojik perspektife oturtulabilecek birden çok kültür politikası vardır. Bu kültür politikalarının ait oldukları ideolojik perspektife göre tutarsızlıklar göstermesi, bu gerçeği değiştirmez.

Bu politikalarından bir bölümü, farklı yansımalar içinde karşımıza gelseler de, egemen güçlerin kültür politikalarıdır, legal politikalar ve resmi devlet politikasını simgelerler. Farklı hükümetlerin programları, aynı resmi devlet politikasının değişik görünüşleri değerindedir. Ancak, resmi politikanın dışında, diğer ideolojik perspektiflerin de aynı anda yaşayan kültür politikaları (tutarsızlıkları ve sistemleşme sürecindeki konuları ne olursa olsun) bulunagelmıştır.

Bu politikaları Türkiye için belirlemeden önce konuya, evrensel planda ve gerekli ana hatlarıyla değinelim.

2.2 Kapitalizm :

Serbest rekabetçi dönemde kapitalizmin kültür politikası için ideolojik perspektifi ikili karakter göstermiş, kendi maddi temellerine ve isterlerine uygun bir oluşum sergilemiştir. Bilindiği gibi burjuvazi, devrimci evresinde, büyük bir gelişim göstermiş, insanlığın en ileri kazanımlarını gün ışığına çıkarmış, kültürel gelişmenin önündeki bir önceki dönemin koyduğu engelleri kaldırmıştır. Ancak aynı zamanda, bütün kültürel kazanımları burjuva ideolojisi perspektifinde yeniden form ederek, toplumun tümüne dikte etme süreci de başlamış ve emeğin metalaştırılması ile koşut biçimde gelişmiştir. Başlangıçtaki ulusal ve demokratik özden, demokratik öz, çok büyük bir hızla elenmiş ve kitlelerin kültürel gelişmelerinin önünü tıkayan yeni ve daha güçlü engeller kurulmuş, bununla da yetinilerek, kitlelerin yalnızca burjuvazinin açtığı kanallardan yürümeleri istenilmiştir. Bu kanallara itilen kitlelerin, bütün bir değerler sistemi itibariyle ve bu değerlerle kapitalizmin verdiği anlam ile yüklü biçimiyle donatılmaları sağlanmak istenmiştir. Kuşkusuz, ideolojilerin sistematik bir bütün olarak bir sınıftan bir başka sınıfa intikali olanaksızdır. Kapitalizmin tüm bir değerler sistemini, kendi ideolojik perspektifi içindeki forma göre diğer sınıflara aktarması da, sistem olarak mümkün olamamış, ama bu aktarım, öğeler düzleminde gerçekleşmiş, koşullandırma ve zorunlu kılmalarla beslenmiştir. Bunlara koşut olarak, açıklamağa gerek yok ki, kültürün maddi araçları da tümüyle piyasa ekonomisinin isterlerine uyan bir gelişim sürecine sokulmuştur.

Demokratik özünü hemen başlangıçta yitirdiğini söylediğimiz bu perspektif, ulusal özünü ise, şövenist karakterini daha canlı kılmak kaydıyla, uzun süre barındırmıştır.

2.3 Emperyalizm :

Serbest rekabet dönemini izleyen tekeli rekabet dönemi, bilindiği gibi, uluslararası planda da mal ihracı yerine sermaye ihracının, kaba hegemonya yerine doylaylı hegemonyanın, yedeklemenin ön plana geçtiği bir

dönem olmuştur. Kapitalist toplumlar için bu dönem, tekeller arası rekabetin kültürü de kendi rotasında sürüklediği, ama aynı zamanda burjuva kültürünün ileri dinamiğinin tümüyle yittiği ve tüketim kültürünün ise (tüm kavram ve değerlere damgasını vuracak biçimde) gerçek anlamıyla sistemleştiği bir görünümü vurgulamaktadır.

Bu perspektifte,

— Örgütlü insanın (tabela derneklerini saymazsak), örgütsüz yığınlar haline getirilmesi;

— Tüketim hırsı güdüleştirilmesi;

— Bireyler düzleminde, işbölümü derinleştirilirken, işbirliğinin yokedilmesi koşutunda insanların kültürel yaşamdan soyutlanması ve açıkçası kültürsüzleştirilmesi;

— Toplumsal korku (yığınsal/sürü korkusu) («kominizm» korkusu, istila korkusu, nükleer korku, King-Kong, ya da süperman korkusu, vbg.);

Olur Ya

Kanatlarında bahar yorgunu bulutlar
Ağzında üç dal gün yeşili güvercinin
Barış dalı sevgi dalı özgürlük dalı
Balkona umut verip göz göz konuyor
Konar ya...

Delikanlı yüreğinde korkusuzluk
Almış başını telli turnam
Yakınmaya zaman yok
Tutkular başta el el üstünde
Ölüm bir yaman gelir apansız
Yaman mı yaman
Gelir ya...

Çiğdemler dağbaşı dinlemez
Korku tepe bayır bilmez
Silâh dediğin tetiktedir elleri
Namlusu neye özlem duyar
Bilinmez
Dokununca gonca gonca açılır kan çiçekleri
Açılır ya...

Kırk yılın orospusu
Namus dağıtır aynada
Eli oynasta dili yalanda
Kanan yalan dünya malında
Mevkiinde makamında
Bir düş içindedir aç gözleri
Beyninden midesinde tutsaklanmış
Olur ya...

Nusret Kemal

— Ve tüm bu barajlardan sıyrılanları, düzene yenden entegre etmeyi sağlayan dönüştürme kanallarının oluşturulması;

Kültür politikasının ana çizgileri olmuştur.

Emperyalist dönemin bizi ilgilendiren asıl özelliği, uluslararası planda açığa çıkmaktadır. Emperyalist dönem, bizim gibi ülkelerde nasıl bağımlı ve çarpık bir ekonomi oluşturmuşsa, kültürde de özgün dinamikleri tahribolmuş ve kozmopolit bir kültür yapısının oluşmasına yol açmıştır.

Bir parantez açmak gerekir ki, bu dönemde, yabancı kültür dernekleri, yabancı okullar gibi bazı bildik öğeler de eski önemlerini yitirmişlerdir. Bütün mekanizmalar, ekonomiyle çok daha bütünleşik olarak ve beliren oligarşik yapı içinde çok daha güçlü biçimde sistemleşmişlerdir.

2.4. Faşizm :

Faşizm kendi başına, bağımsız, ayrı bir sistem değildir. Buna karşın, ayrıca ele alınması gereklidir. Çünkü faşizm, kapitalist toplumlar için sistemin özel bir hali sayılabilmekle birlikte, bağımlı ülkelerde sistemin özel bir hali değil, süreklilik taşıyan bir halidir. Faşizmin kültür alanına yansıyan perspektifinde, sanırım, yalnızca şunlar vardır :

— Kültürel gelişmenin önünün tıkanması değil, açıktan açığa, kültürün yok edilmesi;

— Yıgınsal korkunun temel alınması, kültür ve sanat eylemlerinde de bu korkuyu besleyecek ve yığınları irrite edecek çalışmaların yönlendirilmesi, kültürün oluşturucu özü yerine kapitalizm tarafından geçirilen koşullandırıcı işlevinin olağanüstü boyutlara ulaştırılması, her türlü gerici öğenin, insanların eğitilmemiş her türlü gerici özelliklerinin, güdülerinin kültürel araçlarla körüklenmesi;

— Göstermelik talebe dernekleri dahil, insanların, keskin örgütsüz insan sürüsü haline getirilmesi.

Evet, sanıyoruz, faşizmin kültür politikasında başkaca bir şey yoktur.

2.5 Küçük Burjuvazi :

Küçük burjuvazi, umut ile umutsuzluk, burjuvazi ile proletarya arasında yalpalayıp bocalayan bir sınıftır ve genel görünümüyle, ilerici ve gerici katlara sahiptir. Kapitalizmin yükseliş döneminde, burjuvazi ile birlikte kültürel planda aynı kesiti paylaşmış, hatta burjuva kültürel gelişiminin hammallığını, ağır işçiliğini yapmıştır küçük burjuvazinin ilerici katları. Ne ki, aynı katlar, kapitalizmin emperyalist döneme geçişinin ayrımlına varamamış, bu yeni dönemin özelliklerini de gösterememişlerdir. Küçük burjuvazi, kısmen emperyalizmin kültür politikasına yedeklenmiş, bir kanadıyla proletaryanın kültür politikasından etkilenmiş ve ona yedeklenmiş, ama tüm bu yedeklenişler bile zaman içinde yalpalama göstermiş ve bu katların kendi sınıfsal özellikleri, süreklilik taşıyan tek temel öge olmuştur. Küçük burjuvazi için belirtilmesinde yarar gördüğümüz iki nokta vardır. K. Burjuvazi, bu yalpalayışlar içinde, sistemli bir kültürel perspektif yerine, ekolleşmeler eğilimi içinde bir özgünlük taşıyabilmiştir. Bu ekolleşmeler

ise, son çözümlemede burjuvazinin kültür politikasının işine yarar yaklaşımlar sağlayabilmiştir. Bunun bir örneği umutsuzluk ve bunalım edebiyatıdır.

Burjuvazi ile kültürel planda artık aynı kesiti paylaşmadıklarının ayırımına varan bu eğilimler, konum değiştirerek proletarya ile aynı kesiti de paylaşmadıkları sürece ayakları yerden kesik, çaresiz ve umutsuzluk içinde bulmuşlardır kendilerini; ne ki bu kadarla yetinmemişler ve aynı umarsızlığı sınıflarüstü bir yaklaşımla bütün insanlık için geçerli sayma yanılgısı içinde evrenselleştirmeye yönelmişler ve bu yöneliş içinde de, burjuva perspektifinin isterlerine hizmet eder konumda kalmışlardır. Ekolleşmelerin bir diğer örneği, «çağdaş» ya da «modern» sıfatlı ekolleşmelerdir. Proletaryanın uluslararası devrimci kültürü ve ideolojik perspektifi, giderek artan biçimde küçük burjuvaziye, hatta burjuvaziye etkilemiştir. Ancak bu etkilemenin yansıması, burjuvazinin ve k. burjuvazinin kendi ideolojileri içinde eklemeli biçiminde olmuştur. Bunun sonucunda ortaya çıkan eğilimler, ekolleşmeler, kendilerini marksizmin yeni yorumları ve zenginleştirmeleri olarak «çağdaş estetik», «çağdaş sosyoloji», «çağdaş antro-

Havı Dökülmüş Sevincin

— Zeynep'e —

Yeni çekilmiş bir dişin

Yadrganan boşluğu

Dilimin ucunda ismin.

Somunu yitip bir vida

Düştü düşecek yüreğim.

Biran önce gel buraya

Karpuz, kavun yiyelim.

Bilmem ki ne diyeyim!

Tek sözcük yok örselenmemiş;

Dostluğun boğründe sancı,

Sevgi toza belenmiş,

Havı dökülmüş sevincin.

Biran önce gel buraya

Karpuz, kavun yiyelim.

Batıp çıkıyorum durmadan,

Ben bilirsin iyi yüzmem.

Çarşafım dış gösteriyor.

Dalgalı bir deniz kaç gündür

Sallanan döşeyim.

Biran önce gel buraya

Karpuz, kavun yiyelim.

Metin Altınok

poloji», «çağdaş hümanizm», vb. biçimlerde lanse etmişlerdir. Sanırız, bu ekolleşmelerin marksizmi tahrif eden, özellikle aydın katları duraksatan, saptıran etkilerini uzun uzun açıklamağa gerek yoktur. Bu ekolleşmeler, burjuvazinin emperyalist dönemdeki kültür politikasının da işine gelmiştir ve daha önce değindiğimiz, düzenle yeniden buluşturmaya sağlayan dönüştürme kanallarının oluşturulmasına bu ekolleşmeler, doğrudan hizmet etmişlerdir. İkinci nokta ise, küçük burjuvazinin özellikle aydın katlarının sınıf değıştirme özlem ve eylemleridir. Bu çabalardan ağırlıklı bir bölümü proletaryaya saflarına katılmak, proletaryanın sınıf aydını konumuna geçmek biçimindedir. Ne ki, tutarsızlıkları, bu çabada da küçük burjuvazinin yakasını bırakmamaktadır. Gerçekten, bir kişinin içinde bulunduğu ideolojik perspektifi, kendini yeniden yaratma diyebileceğimiz güç bir süreci yaşayarak terketmeden, bir başka ideolojik perspektifin içinde yer aldığı varsayması, objektif bir gerçeklik değil, olsa olsa, subjektif bir yanılgıdır.

2.6 Proletarya :

Kültür politikaları için proletaryanın ideolojik perspektifi, yalnız kendisi için değil sömürülen bütün sınıf ve tabakalar için kültürel gelişmenin önünü tıkayan engellerin yıkılıp atılmasından, sınıfsız toplumun ve sınıfsız toplumun ürünü yeni insanın, bir başka söyleyişle, tüm bireylerinin bir üst düzlemde aydınlarla özdeşleştiğini bir toplumun yaratılmasına doğru uzanır. Bu perspektifle belirlenen politikalar ise, proletaryanın içinde bulunduğu somut koşullarla doğrudan ilgilidir. En genelinde, proletaryanın hazırlık evresinde, kazanılmış demokratik mevzilerin korunması ve geliştirilmesi evresinde, politik iktidarı ele geçiş evresinde, sosyalist devrime yöneliş, sosyalist toplumun kuruluşu..., evrelerinde, aynı ideolojik perspektifte yeralan ve birbirini tümleyerek gelişen kültür politikaları vardır.

Sözgelimi, çağımızda proletaryanın politik iktidara hazırlık evresinde antiemperyalist, antifeodal, antişövenist ve demokratik karakterler bu politikanın temel öğeleridir ve kitlelere yöneltilen gerici kültür bombardımanına karşı devrimci kültürle baraj ateşi kurulması, kitlelere koruyucu kalkan oluşturulması, kitlelerin direnme özlerinin açığa çıkartılması, diri tutulması ve bilinçli ve örgütlü kılınması çabalarının birlikte geliştirilmesini öngörür. Sözgelimi sosyalist toplumun kuruluşuna geçiş hazırlıklarında, kitlesel eğitim seferberliği, koşullandırmaların çözülmesi, kitlelerin, uluslararası proleter devrimci kültür ile, proleter ideolojisi içinde eklenerek yeniden biçimlenen insanlığın tüm kazanımları ile donatılması çabaları bu evrede kültür politikasının temelini oluştururlar. Bu örnekleri uzatmak istemiyoruz. Ancak, bütün bu kültür politikalarında belirleyici olanın, daima, proletaryanın ideolojik perspektifinde gelişen siyasi rota olduğunu işaret etmeden de geçemeyeceğiz.

Bizim için asıl önemli nokta, proletaryanın özellikle hazırlık evresinde, küçük burjuvazinin ilerici kanadı ile oldukça geniş biçimde, ortak kesitlere sahip olmalarıdır. Buna, az sonra daha geniş biçimde değineceğiz.

3. Türkiye'de Güncel Durum :

3.1 Küçük Burjuvazi :

Türkiye'de sanırız, küçük burjuvazinin kültür politikasını öncelikle anmak gerekmektedir. Küçük burjuvazi başlangıçta, demokratik karakteristiği zayıf, ulusal karakteristiği daha güçlü bir kültür politikası oluşturmağa yönelmiştir. Ulusal karakteristik ise başlangıçtaki antiemperyalist ve antifeodal niteliğini görece olarak ve oldukça hızlı biçimde yitirerek, genelde, şöven bir burjuva ulusalcılığına dönüşmüştür. K. Burjuvazi için, emperyalist dönemde o görkemli burjuva kültürünün çürüme sürecine girişini ve kültürel bağımlılık ilişkilerinin değışen mekanizmalarını ayımsayamayan ve giderek ilericilik, ya da yenilikçilik fetişizmine uzanan bir Batıcılık ile romantizm, değışmez çizgiler olarak süregelmıştır. Küçük burjuvazinin sınıfsal konumuna uygun bocalama ve yalpalamaları içinde kayda değer dört eğilim vardır :

— Kültür alanında bunlardan ilki, marksistlik iddiasında da bulunmaksızın, tutarlı bir demokrat ve antiemperyalist, antifeodal, antifaşist bir tavır geliştiren yapılanmadır.

— İkinci olarak, genelde popülist yaklaşımlar içinde boyveren ve feodal yığılığa güzellemede bulunan eğilimleri işaretleyebiliriz.

— Üçüncü işaretlememiz, emperyalist ülke küçük burjuvazisinin daha önce değindiğimiz umutsuzluğunu evrenselleştirme çabalarından, derin biçimde etkilenen unsurların oluşturduğu k. burjuva bunalımcı akımdır.

— Üçüncü eğilime benzeyen, fakat daha aktüel bir etkilenmenin ürünü olan ve genellikle akademisyen platformda boyvermekte bulunan dördüncü eğilimi ise, «modernicilikçi» akım olarak adlandırabiliriz. Bu eğilim, «çağdaş antropoloji», «çağdaş hümanizma», «çağdaş sosyoloji»... örnekleriyle daha önce değindiğimiz, emperyalist ülke küçük burjuvazisinden ve emperyalizmin kültür politikası içinde yeralan düzene yeniden entegre etme kanalları mekanizmasından ağır bir etkilenmenin içinde gelişim göstermektedir.

Ne yazık ki, bu son üç eğilim de, ülkemizde, atlarını solculuk, devrimcilik, marksizm adına koşturmuşlar, kendilerini de böyle varsayımlar, genellikle de prim yapmışlardır. Yani tahribatlarını küçümsemek, pek öyle mümkün değildir.

3.2 Karşı Devrimci Güçler ve Burjuva Reformizmi:

Türkiye'de legal kültür politikası, emperyalizmin perspektifi içinde forme olmuş, onun, oligarşik yapının isterlerine uygun bir gelişim içinde bulunmuştur.

Bugün bu politikanın başlıca öğeleri, şöylece özetlenebilir :

— Üretici güçlerin gelişimine, kitlelerin devrimci devinimlerine ket vurmak üzere, kitleler üzerine gerici kültür bombardımanının yöneltilmesi;

— Şövenizm;

— (Toplumsal) yığınsal korku;

— Toplumdaki her tür yapay farklılaşmanın köruklenmesi ve diri tutulması;

— Her zaman gündemde ve diri tutulan faşizm olgusuna güçlü bir taban oluşturmak üzere ideolojik for-

masyon sağlanması, reaksiyonların bu düzleme kanalizasyonu edilmeside;

— Pasifize edici ve yedekleyici bir kamuoyu oluşturulması;

— Devrimci değerler, kavramlar ve eylemlerin kitlelerce çarpık ve itici bir görünümle algılanmalarını sağlayan bir tür yığın metabolizmasının oluşturulması, gerçeklerin sürekli biçimde çarpıtılması, üzerlerinin örtülmesi;

— Devrimci kültür üretim, eylem ve birikim eğilimlerinin tecrit ve yok edilmesi; her türlü gerici ve k. burjuva bireyci kültürel çabaların desteklenmesi;

— Tüketim eğiliminin olağanüstü körüklenişi;

— Halkın örgütlü güçler haline gelişinin engellenmesi, örgütsüz bireyler yığını düzleminde tutulması.

Egemen güçler, böylesi bir politika için kültürün maddi araçlarını, kitle iletim araçlarını kontrolleri altında tutarlarken, ilerici, devrimci her gelişime karşı da ekonomik, yasal ve faşist terör yöntemleriyle yürümektedirler. Peki, burjuva reformizmi? Bize göre, burjuva reformizminin kültür politikası, şimdi başlıca öğelerini sıraladığımız kültür politikasının devamıdır ve niteliksel bir ayırım göstermemektedir. Küçük burjuvazinin bir kanadının burjuva reformizmi ile çiftleşmesinin ürünü olan sözlü ve yazılı bazı belgeler de kimseyi yanıltmamalıdır. Bunlar, bilinçli bir aldatmaca niteliği taşıyorlarsa, romantik fantazyalardır. Bu romantik fantazyaların içeriği de (gerici) burjuva kültürünün kitlelere yayılıp - sistemleştirilmesi amacıyla ibarettir.

3.3 Sosyalistler :

Günümüzde sosyalistlerin kültür politikası üç önemli öğeyle birlikte gelişmektedir :

— Bunlardan ilki, küçük burjuva kültür politikası ve eğilimlerinin olumsuz etkilemelerinden arınma ve özgünlüğünü sağlayarak sistemleşme sürecidir.

— İkincisi ise, soyutlanmış bir kültür politikası yerine, devrimci hareketin siyasi boyutunun isteklerine uyan ve onun rotasında yolalan bir kültür politikası zorunluluğunun görülmesidir.

— Üçüncü olarak, bireysel devrimci kültür etkinlikleri yerine, örgütlü kültür etkinlikleri gereğinin gerçekliğe dönüştürülmesi çabaları belirlenmektedir.

Proletaryanın, hazırlanma evresindeki kültür politikasının temel öğelerine ise, daha önce değinmiştik; burada yinelemiyoruz. Ancak ülkemizde sosyalistlerin kültürel alanda da, ne bu politikanın sistemli programlarının hazırlanmasında, ne de genel anlamdaki uygulamada başarılı olduğunu söylemenin olanaksızlığını belirtmekle yetiniyoruz.

3.4 Sorunlara Ortak Bakış :

Daha öncede değindiğimiz üzere, içinde bulunduğumuz somut koşullarda, proletaryanın, küçük burjuvazi ile, daha genel bir söyleyişle de sömürülen tüm diğer sınıf ve tabakalarla yoğun biçimde, ortak kesitleri bulunmaktadır. Ne var ki, bu ortak kesitlerde yanyana gösterilen çabalar, örgütlü, sistemli ve ortak bir platform düzleminde yapılmadığı için tecrit edilebilmeğe,

omuz omuza bir nitelik kazanamamakta ve amaçlara yönelmede verimsiz kalmaktadır.

Sonuçta iki şeyin altını çizmek istemekteyiz.

— Kültürel alanda, devrimciler ve tüm ilericiler, demokratlar için, süreklilik taşıyan faşizm tehdidinin geriletilmesi, emperyalist hegemonyanın kırılması ve demokratik halk iktidarının kurulması mücadelesinin hem ayrılmaz bir parçası, hem de güçlü bir silahıdır.

— Tüm devrimci ve ilerici, tüm sosyalist ve demokrat kültür erleri, hem sınıfsal bazlı kendi örgütlenme süreçlerini geliştirmeli, hem de kültür erleri, kültür organları ve kültürel örgütler halinde, ortak bir platform ve bu ortak platformun eylem programını oluşturmalıdırlar.

Bu ortak platformda hepimizin, kitleleri bilinçli ve örgütlü kılmak; kazanılmış demokratik mevzileri savunmak ve faşizm tehdidini geriletmek, boşa çıkartmak üzere ortak tavır ve eylem geliştirmeye yönelmemiz, acil ve kaçınılmaz bir görev olarak beklemektedir.

Günaydın

Hadi benim gülüm uyan

Önce çayı koy ateşe

Çaylanalım

Allanalım yollanalım fabrikanın yoluna

Ötede bir böğürtlen

Çorağı dallandırır

Dikeni ballandırır

Dikeninden yenilmez

Hadi benim gülüm uyan

Sar bedenini yola

Tütün kırılım, dizelim günlerimizi

Çay kırılım

Acısından içilmez

İçini ballandırır böğürtlen

Çevresini diken

Su demez susuz demez

Çalar boyunu göğe

Hadi benim gülüm uyan

Sar bebene yalnızlığa

Senetleri yaz paraları say

Sayma direnişleri yasaklamaları

Seç dudaklarına gülüşü

Ünlüsü ol tezgahların

Bөгürtlen

Saksıda

Ne etsen

Çiçek vermez

Sennur Sezer

inceleme

Dimitrov'un Yaşamı Devrimcilere Yazılmış Bir Bildiridir

Veysel Çolak

Yoksul bir ailenin çocuğu olan Kerim Korcan, öğrenimini ilkokul dördüncü sınıfa kadar sürdürebilmiş, daha sonra yaşama atılmak zorunda kalmıştır. Ekonomik gereksinmelerini karşılamak için durmadan çalışırken; kendisini yetiştirmeyi de unutmadı. Bu çetin uğraş içerisinde sınıfının bilincine varmaya çalışırken, yazına olan sevgisi de palazlanıyordu. Hatta bu noktada denilebilir ki, Kerim Korcan sınıf savaşımını özümlemek, yaşama geçirmek yazınsız olamaz inancındaydı. Bu saptamamız, aslında yazarın sanatı nasıl algıladığını, ona ne gibi görevler yüklediğini de ele veriyor. Kerim Korcan'ın yapıtları bunun somut örnekleridir.

Askere gitmeden, daha yirmi yaşındayken «birden ziyade askeri şahısları amire veya üste karşı itaatsizliğe veya fiilen tecavüze sevkten»(1) yasaların 141. maddesini çiğnemekten on yıla mahkum oldu. Yıl 1938. Uzun yıllardan sonra özgürlüğüne kavuşan Kerim Korcan, daha sonra Vatan Partisinin yönetimine katılmaktan 1957 yılında yeniden tutuklandı, iki yıl hüküm giydi.

Bu tutukluluk süresince «Arap Kadırları, Tavuş Halil Efe'leri, Arap Aptullah'ları, Tatar Ramazan'ları, Abdurahman Çavuş'ları, Akse'li Ali Ağa'ları, Arabacı Ali'leri, Çıbıl Halil'leri, Çifteler'li İsmail'leri» tanıdı. Linç (1967) ve İdamlıklar (ip) (1971) adlı romanlarıyla, Tatar Ramazan (1969) adlı öykü kitabında bunları anlattı. Kısaca mahkûmların dünyasını yansıttı. O uzun yılların ona sağladığı yüklü bir birikimi vardı. Hapishane anı ve yaşantılarına yaslanarak, mahkûmların iç hesaplaşmalarını da doğal bir anlatımla sergileyerek oluşturdu ilk yapıtlarını. Anlattığı ne olursa olsun, ona ustaca sınıfsal bir öz kazandırıyor. Bir sanatçı olarak bireysel kayguların çok uzağında, yazarken halk hikayecileri gibi araya giriyor, gerekli gördüğü konularda açıklamalar getiriyor bu yapıtlarında. Dikkatle bakıldığında, amacının okuyanı doğru bilinçlendirmek olduğu görülebilir. Daha sonraki yapıtlarında da sürdürdü bunu. Sürdüreceğe de benzer.

Linç, Tatar Ramazan ve İdamlıklardan sonra Kerim Korcan yeni konulara eğildi. Ter Adamları (1975) romanında bir dizi siyasi çalışmayı anlatmaya durdu. O günün koşullarında devrimcilerin illegal çalışmalarını, halkla ilişkilerini, halkı bilinçlendirmeye yönelik eylemlerini, örgütlenişlerin biçimini eleştirerek genç kuşaklara aktarmaya çalıştı. Toplumun diyalektiğini kılıyla (pratikte) bütünleştirerek irdeledi. Kuramsal düzeyde kalarak bunu yapmanın sakıncalarını da gidermeyi böylece başarmış oldu. Bugün Lenin'in, Stalin'in

in ... kuramsal yapıtlarının değişik etkenler ile bütünleşen farklı yorumları, devrimci eylemi nerelere sürüklediği düşünülürse Ter Adamları daha bir anlam kazanır. Çünkü Kerim Korcan kuramların yaşama geçirilişine katılan biri olarak, roman kahramanlarını yakın çevresinden, arkadaşlarından kısaca eylem birliği yaptığı kişilerden seçmiştir. Roman kahramanlarının tümü, siyasi tarihimizde yeri olan bilinen kişilerdir. Ter Adamları, doğal ve zorunlu bir yaşamın romanıdır. Özlenen bir gerçeğin katı, kurulmuş bir yansıması değil. Kısaca insanı olanın bütünüdür algılanıdır.

Kavram olarak kullanılan «Ter Adamları», İşçi sınıfının ideolojisini yaşama geçirmek isteyenlerin, kendisini buna adayaların yerini tutuyor. Bitmemiş bir roman görünümünde. Çünkü anlatılanlar o günlerde yaşananın ve Kerim Korcan'ın bildiklerinin bütünü değil. Bir kesiti. Sonrası gelecek, gelmeli gibi. Böylede olsa, Ter Adamları genç kuşaklara zengin kılımlar (pratikler) sunan bir yapıt. Günümüz koşullarında bu nedenle önemli. Genç devrimci eylemin, kadrolarının deneyimsiz ve sınanmamış oluşu önemini daha da artırmakta. Sanki Kerim Korcan bu doğrultuda kaygulanıp öylesine yazmış Ter Adamlarını.

DİMİTROF GEÇİYOR

Entellektüel lafazanların piyasada rahatça volta attıkları, pratikten yoksun marxologların devrimci eylemin trafik polisliğini yaptıkları günlerde yaşıyoruz. Öte yandan sınıfsal kökenleri gereği marksizmi-leninizmi algılayıp ülke somutuna uygulanışına haylice farklı stratejileri öğrenenler de oldukça çok. Bunların antifaşist olmalarına karşın aralarındaki çelişkinin gün geçtikçe keskinleşmesi de kaygılandırıcı bir görünümde. Hem burjuva kültüründen hem de demokrat ve sosyalist kültürden nasibini alamamış, bıyık bırakıp kendisini stalin, iki kitap okuyunca da lenin sananlar hiçde az değil. Bilgilenmesini bir fraksiyonun sözcülüğünü yapan dergilere bağlanarak temellendirenler ise bir başka karikatürü oluşturuyorlar. Devrimci eylem her ne kadar merkezileşiyorsa da şimdiki görünümü bu değil mi?

Öyleyse bu kişilere kalbi «Pernik madencilerinin kazmalarında çarpmış, düşünceleri, basım işçilerinin dizdikleri harflerde dile gelmiş, kuru ekmekle sevmeyi ve Bulgar köylüleri uğruna savaşmayı öğrenmiş, sadece bir insanın kalbi olmakla kalmayıp herkesin kalbine dönüşmüş»(2), yürüttüğü savaşımınla genç Dimitrof'u, matbaa işçisi Dimitrof'u, Leipsig kahramanı Di-

mitrof'u bir daha, gözlerine sokarcasına anımsatmak gerekiyordu.

Kerim Korcan'ın yapıtı «Dimitrof Geçiyor», tam zamanında çıkıp geldi. Faşizme karşı sanık sandalyesini bile bir savaş alanı gibi değerlendiren Georgi Dimitrof'un pratiklerinden, savaşlarından, teorik görüşlerinden öğrenilmesi gerek, öğrenilecek o kadar çok şey varki. Bunu başarmak için kendimize ve insan onuruna saygı, kararlılık, geleceğe inanç, fedakarlık gerekli ve yeterlidir. Dimitrof Geçiyor, bu doğrultuda insanı meraklandıran, umutlandıran, yönlendiren bir kitap. En önemlisi, gelecek kuşaklar için devrimci olunamayacağını, devrimci yaşama girişilmiyeceğini vurguluyor olması. Çünkü devrim, olmayan kuşaklara değil, bugün ezilen, sömürülen insanlara gereklidir. Başlangıçta bu böyledir, böyle kavranması da bir zorunluluktur. Ancak o zamandır ki, gücümüz oranında o arabaya omuz verebiliriz. Düşlediğimiz yaşam da bu noktada başlamaktadır.

İşaretlediğimiz boyutlarda, Dimitrof'un yaşamını algılatmak, hangi yoğunlukta olursa olsun, bir yapıtın gerçekleştireceği bir iş olabilir mi? Bu soru, var olan güçlükleri bir ölçüde ortaya koyuyor sanırım. Bu aşamada yapılması gereken, tüm olanakları zorlayarak en iyisini yaşama geçirmek oluyor. Kerim Korcan, daha işin başında bu güçlüklerin farkında. Titizlikle yanaşılıyor konuya. Sağlıklı bir sonucu getirecek çalışma biçimleri arıyor. Bunu da şöyle vurguluyor: Dimitrof'u yazmak «niyetiyle ortaya çıkacaksınız, elbette kitaplara el atacak, görgü şahitleri dinleyecek, o önemli kişiyi yeniden yaşatacaksınız kitabınızda. Derinlemesine uzun bir araştırmaya girmek şart bunun için.»(3) Kerim Korcan söylediğini gerçekleştirebiliyor mu? gibisinden bir soru gelebilir aklı. Bunu kitabın her sayfası evetliyebilecek durumda denilebilir. Çünkü o küçük burjuva sanatçılarının kaygularının çok uzağındadır. Önemli olan iletilecek mesajdır. Sanat uğruna, ideolojiyi sonraya bırakmaz. Bu bağlamda yazarın bakış açısı önemlidir: «Sanatçılar nedir? Cevabı kısa: İnsanlardan bir insan. Çalışır, yer, içer, ağlar, güler, sevişir ve savaşır. İnsan olmanın bilincine varmışsa, göğüsleyemeyeceği güçlük, severek çekemeyeceği kahr yoktur. Namusuyla yazar alın yazısını. Hiç tereddütsüz ezilenlerin yanında yerini alır. Kaderi toplumun kaderidir artık.»(4) Bu nedenle, bilmem hangi roman yarışmasında, «roman değildir» diye dışlanması o kadar önemli değil.

Belki uzmanlaşmamış ama, Kerim Korcan amaçladığına varabilmek için, bilimsel, toplumsal ve siyasal bir tavır geliştiriyor. Bu doğrultuda yoğunlaştırıyor çalışmasını, sonucu da buna göre alıyor. Bir denemeci, incelemeçi, toplum bilimci, anı ve makale yazarı, gezgin ve yolancı gibi bir çok olanakları yoklayıp, yararlanmak yoluna gidiyor. Sınırları biraz dağınık bir çalışma yöntemi gündeme getiriyor. Yoksa böylesine büyük bir konuyu kucaklamak olanaksızlaşır.

Maksim Gorki, Lenin adlı kitabında «Ben insan Lenin'den söz edeceğim, politikacı Lenin'den bahsetmek bana düşmez» der. Kerim Korcan bunu anımsatarak «Ben böyle bir çapraz açmak niyetinde değilim. Hem sonra proleter politikacı Georgi Dimitrof'u insan Dimit-

rof'tan ayırmak o kadar zorki.»(5) deyip yaklaşımının yeni bir boyutunu ortaya koyması ise kendisini nasıl görevlendirdiğini iyice açıklaması olur.

Kerim Korcan'ın çalışmasının boyutlarından söz ettik. Bir bakıyorsun, Bulgaristan'ı gezip Dimitrof'un doğduğu köyü, evi, yarattığı ülkeyi yaşamak, algılamak için yola çıkmadan; Türkiye'deki hazırlıklarını, duygularını uzun uzun anlatır. Daha sonra Bulgaristan'da ilişki kurduğu kişileri, Bulgar devriminin tarihsel süreç içerisinde doğaya yansımasını bile titizlikle gözleyip yansıtır. Bu noktada, beyin potasında Türkiye'deki devrimci çalışmaları yoğurur, geçmişi anımsamaya çalışır, kendisiyle bir hesaplaşmaya girer. Sosyalist kültürene yaslanarak genel doğruları yineleyip, eğitici, yönlendirici sonuçlar çıkarır ortaya. Bir kitaptan, yaşamı-

Çelişki

Gögün ince nişandır
Maviliğine düşürdüğü güleçlik.
Büyür ve yeryüzüne yayılır
Kuşlarla başlayan şenlik.

Kuşun biri sesinden önce
Bir türkünün koyağına inmiş,
Çelik çomak oynayıp türkülenmiş
Çocukların gönlünce.

Çocuklar sormuşlar usulca :

«— Bu kuş ne kuşu ?
Çelik çomak oynayıp türkü söylüyor
Dümdüz ediyor yokuşu.

Dili dilimiz oluyor
Masalımıza hısım gibi duruyor,
Uçuşuna baktık mı göğün aynasında
Gözlerimiz kamaşıyor.

Dışlerimiz kamaşıyor
Yeşil erik yiyince
Ve dere tepe düz gidiyoruz
Kuşun ardına düşünce.

Etimiz budumuz ne
Nerden buluyoruz bunca gücü ?
İyice evcilleşti ekmeğimize
Soğanın cücüğü...»

Gögün kursağında kuş
Kuşun kursağında darı,
Önümüz yokuş
İki yanımız duvar yazıları.

Ama ne kuşlar okuyor
Ne çocukların babaları.
kızın biri gergef dokuyor
Biri defter gibi kullanıyor duvarları.

Ruşen Hakkı

landan, tarihten belge niteliğinde alıntılar yapar, kanıtlayıcı olmanın zorunluluğunu unutmadan, günümüz koşullarında ustan çıkarılmaması gereken önemli doğrular sunar: Örneğin; «Son harami ininde boğulana kadar, böyle sürüp gidecek bu, faşizm günümüzde gündemde.»(6) çünkü. Kerim Korcan bu yapıtıyla Dimitrof'u değil yalnızca, Dimitrofların çıktığı toplumları da çözümlenmeye çalışıyor. Kapitalizm ile sosyalizmi karşılaştırır biçimde değerlendiriyor. Devleti tahlile giriyor. Kapitalizmde üretimin toplumsallaşması yanında bölüşümün tikelleşmesi sorununu tartışıyor. Haklı ve haksız savaşların ekonomik, sosyal temellerini saptıyor. Haksız, emperyalist savaşa kalkışmış bir ülkenin devrimcilerinin, objektif ve subjektif koşullar varsa, tavırlarının ne olması gerektiğini hatırlatıyor. Bu savaşında ekonomizmi, revizyonizmi, oportünizmi kısaca her türlü sapmayı mahkûm ediyor.

Öte yandan, Dimitrof'u yazarken, Türkiye'nin bugünkü yapısını, tarihsel gelişimini de aydınlatıyor. Olumsuz olanın seçeneğinin ne olduğunu da açıkça gösterme yoluna gidiyor.

Çok azının sözünü ettiğim yazarın bu gibi yaklaşımları, birbirinden kopuk, bazı saptamalar olduğu sanılmasın. Anlatılanlar zaman bakımından birbirinden ne kadar uzak olursa olsun, tarihsel süreç içerisinde birbirlerini nasıl hazırladıklarının organik bütünleştirilimleri gerçekleştiriliyor. Bizim edebiyatımızda çok az başarılı devrimci yorumun, sağlıklı bir örneği konuyor ortaya. Dimitrof anlatılırken evrensel varabilmek için diyalektik bağlar kurulabiliyor. Biçimde (strateji)de ulusallık da özenle korunuyor. Sıraladığım bu kuramsal doğrular, ustalar tarafından tarihten süzülerek ortaya konmuş, bilinen şeyler. Deney - soyutlama olarak kitaplara geçen bu bilgiler, toplumsal zorunluluklar nedeniyle yeniden yaşama (deneye) dönüştürülmelidir. Olanaklar ölçüsünde yanlış yapmamak da gereklidir. Dogmatizmden uzak, yaratıcı biçimde uygulamaya alanına sokulmalıdır. Kerim Korcan'ın yapıtı; özette, bu nedenle önemli. Söylediklerimizi yaşamıyla yazmış birini, Dimitrof'u anlatıyor çünkü.

André Malraux Fatihler adlı romanında kahramanına şunları söyler: «Bir halt var yazdıklarında, pişmanlık duygusuna benzer bir halt. Bu yazarların hepsinin kusuru, ömürlerinde kimseyi öldürmemiş olmak bence. Kahramanları birini öldürdükten sonra acı çekiyorlarsa, dünya onlar için hemen hemen hiç değişmediğinden. Hemen hemen diyor. Gerçekten bu işi yapsalardı, dünyanın toptan değiştiğini, insanın başka göründüğünü, 'suç işlemiş bir adamın' dünyası olmaktan çıkıp birini öldürmüş bir adamın dünyası haline geldiğini görecektirdi. Biçim değiştirmeyen bir dünya - yeteri kadar diyelim... Böyle bir dünyanın olacağına inanmıyorum ben. Aslında bir katil için suç yoktur, işlediği cinayetler vardır o kadar - tabii kavrayıcı bir zekaya sahipse.»(7) Rus romancılarına ayrılmış bir kitapçı vitrininin önünden geçilirken konuşulur bunlar. Burdan yola çıkarak şunu anlatmak istiyorum: Bir çok kişi, devrimci çalışmaları konu alan, devrimcilerin yitliklerini, başarılarını, yenilgilerini, ölümlerini, acılarını, türkülerini, ağıtlarını... anlatan kitapları okumayı

severler. Teksas'tan, Tommiks'ten alınan bir tatla, serüvenci bir ruhla yaparlar bunu. Hayal dünyasında kalır, başka yöne taşamaz. Bazısı kaşları çatık, ona buna anlatır. Daha ileri giderler, bu kitaplardan öğrendiğini kendi yaşamış gibi yansıtır. Bu tiplerin hasta olduğunu söylemekte hiç bir sakınca yok. Değil mi ki bunlar, okudukları devrimci özü olan kitaplarda anlatılanların hiçbirinin yakınlarının ve kendilerinin başından geçmesini istemezler. Ben hasta dedim bunlara. Aslında biliyorum, başka adları da var.

Eğer kişiler okudukları kitaplardan böylesine olumsuz etkileniyorsalar, okumasınlar deriz. Bizim kitaplarımızı okumasınlar. Zorunlu özverilerde bulunacağımız bir an mutlaka gelecektir. Bu nedenle, acıyı, ayrılığı, çileyi, ölümü yaşamaya hazırlıklı değilsek yaşantımızın bir anlamı yok demektir.

Dimitrof, «Nerede bizim edebiyatımızda, Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Çin ve diğer ülkelerdeki proleter hareketin kahramanları? Nerde milyonların benimseyebileceği bu örnek kimseler.» derken, olumlu düşünüyor. Okuduklarından sağlıklı sonuçlar çıkaracak, insan onuruna yakışacak davranışlara, çalışmalara girecekleri anlatmak istiyor. Proleter kahramanların anlatılmasını da bu yüzden zorunlu görüyor. Aynı mantıkla yola çıkan Kerim Korcan, Dimitrof «Benden söz açım, beni anlatın diyemezdi. Orasını düşünmek, anlamak,

Bir Tarihsel Günü Anarken

Bir yol ayrımı mı rüzgâr

Akla estikçe edilen yeminler

Bir gün bu tutsaklık kırılacak dendi mi

Neden bir korkudur başlar, avuçları terler

Tarihsel bir coğrafyada durmadan kovalanan

Eskiyen çarlar, padişahlar ve şahların yerine

kurulan

Mayıslar umut ve korku günüdür hâlâ

Bir kara gömlek faşizmin simgesi mi

Üç hilalin yanında göğe yükselen

Ve hayırların suyuna yazılan gerici sloganlar

Neden hemen karalanmıyor halkın yumruklarında

Ve neden işçi sınıfı Haziran'da güçlüdür

Ve neden 1 Mayıslar capcanlıdır ölenlerin

mezarlarında

SEN

Kökleri makina dişlilerinin ve baskıların döktüğü

Kanla güçlü, tavlannış çelik binlerce kolsun

SEN

Elbette nedenleri bir gün yanıtlayacaksın

Gültekin Emre

anlatmak yazarların işi, sanatçıların uğraşı olmalıydı.» diyerek «Dimitrof Geçiyor»u neden yazdığını, sonuçta neler beklediğini ortaya koyuyor.

«Evet, cesaret, fedakarlık, eşsiz kahramanlık ve devrime sonsuz sadakat... Genç devrimci kuşakların çok sevdiği Çerņişevski'nin kahramanları (Ne Yapmalı'da) işte böyleydiler.»(8)

«Bir zamanlar Çerņişevski'nin 'Ne Yapmalı' adlı romanını okumuştum. Bu romanın kahramanı Rahmetof gibi olmaya çalıştım. Bu kitap bende öyle derin izler bıraktı ki, toplum eylemcisi olmasaydım yazar olacaktım.»

Dimitrof böyle diyor. Bu sözlerden sonra kahramanı Georgi Dimitrof olan bir kitabı anlatmaya, yorumlamaya devam etmek bilmem gerekli mi? Hem bu yaklaşımımız kendi kendisini çoktan yorumlamış olmalı kanısındayım.

Kerim Korcan görme, saptama, düşünme, yorumlama işini halkça bir duyarlılıkla yapıyor. Genele yönelik kuramsal çözümlerini, tarihsel yaklaşımlarını anlaşılır kılmaya çalışıyor. Örneğin: İşçi sınıfının ideolojisini yaşama geçirmeye çalışanlara «ter adamları» der. Egemen güçler onun sözlüğünde «haramiler»dir. «Gece-leri tuzak kurar işçilere, gündüzleri kiliseden çıkmaz.» Ya da «Haramiler savaş alanında teker teker, onar onar, yüzer yüzer vurulacak, bizim devletimiz bir uzun kanlı savaştan sonra kurulacak.» Bu son alıntıda «devlet» kavramına takılacak olanlar çıkabilir. Aynı biçimde Kerim Korcan'ın «derebeyi emperyalizmi» kavramını kullanımına da. Kapitalizmden sonra zorunlu gelecek olan sosyalizmde de devletten söz edilebilir. Fakat aralarında hem nitel hem de amaç bakımından büyük farklar var. Kısaca ad olarak aynı ama öz itibarıyla ayrılırlar. Öte yandan «derebeylik» (féodalité) ise «toprak köleliğine dayalı toprak beyliği düzeni.» Derebeyi de bu toplumun egemen sınıfı. Emperyalizm; kapitalizmin en yüksek aşaması. Kerim Korcan nasılsa bunları birlikte kullanmaktan kaçınmamış. Bir yazısında açıklar düşüncesiyle şimdilik böylece bırakalım.

Ama şu bir gerçek; «Dimitrof Geçiyor» devrimci-lere sorulmuş büyük bir sorudur. Onlar,

Acılarını toprağa

Deneylerini bize bıraktılar çünkü.

- (1) Kerim Korcan Hayatını Anlatıyor, Türkiye Yazıları sf. 28, sayı: 8, kasım 1978.
- (2) Dimitrof; Düşünceler, Aforizmalar, sf. 157, Yeni Dünya y., 1976 P. İnnatof, Georgi Dimitrof, sf. 46, Habora Kitabevi y., 1974.
- (3) a.g.y., sf. 67.
- (4) a.g.y., sf. 24.
- (5) a.g.y., sf. 39.
- (6) a.g.y., sf. 430.
- (7) André Malraux, Fatihler, sf. 56, Cem y., 1978.
- (8) Dimitrof'tan aktaran P. İngnatof, Georgi Dimitrof, sf. 42, çeviren: N. Sel, Habora Kitabevi y., 1974.

Bedrettin Küs müsün Yoksa ?

Sevgili Bedreddin,

Cevap alamayacağımı bile bile ve tam bir yıl önce, yine Türkiye Yazıları aracılığı ile sana bir mektup göndermiştim. Ya eline geçmedi, ya da cevaplayamadın. Belki de adresini yanlış yazmıştım. En kötüsü, belki de bizlere, bana küstün ve de unuttun..

Ya biz?

Ya ben?

Neler yapmadık senin ve geride bıraktıkların, bize emanet ettiklerin, yani sana olan borcumuzu ödemek için? Neler yapmadık bir bilsen?

Önce ardından ağıtlar yakıp, yazılar yazdık dizelerle, sayfalar dolusu..

Rakılar içtik ki hasretinden, aboovv.

Küsmeye bize kaatillerini ancak ölümden bir yıl sonra yakalayabildiysek..

Küsmeye kanın tam bir yıl yerde kaldıysa...

Karın Avgustina, oğulların Ergun ve Kemal'e hiç sahip çıkmadıysak, arayıp sormadıysak bile, ne olmuş yani?

Karına daha iyi bir iş bulup Türkiye'de, Ankara'da, yani senin daha yeni borcun biten evinde alıkoyamadıysak?..

Karının ve çocuklarının geçim için yine yabancı ellere gitmesine göz yumduysak ne olmuş?..

Ergun'a, Kemal'e birer burs bulup öğrenimlerini burada tamamlamalarına yardımcı olmadıysak, buna da küsülür mü?

Haaa, bazılarımızın sırtından para kazanmalarına mı alındın yoksa?

Yapma be Bedros, insan buna da alınır mı hiç? Bilirsin, biz ölü soymasını çok iyi biliriz..

Yapma Bedri, küsmeye..

Bak senin için neler yapmışız bir yılda?

Yapacaklarımız da cabası...

Yılmaz Gümüşbaş

tdk
TDK Demokraasisi
Türkiye Yazıları

7 ve 8 Temmuz günleri Ankara'da yapılan TDK Olağanüstü Tüzük Kurultayı hakkında bilgi edinmek istiyor okurlarımız bizden. Ne oldu, nasıl geçti, tüzüğün hangi maddeleri değişti? Bundan da önemlisi, tüzük kurultayının demokratik işlerliği hangi ölçüdeydi?

Türkiye Yazıları, altı yazarıyla izledi kurultayı. Gözlemlerimizi birbirimize anlattık, karşılaştırdık, çıkan sonuç şu: Yönetici klik, kurultay üzerinde hegemonya kurabilmek için kaskatı kalıplar getirmişti ve bu kalıpların dışında kimseye «gık» deme olanağı vermedi. Hani «pasta kalıpları» vardır, pastayı hamur halindeyken bu kalıbın içine dökersiniz... Pastanız fırından çıktıktan sonra istediğiniz biçimi almış ve sertleşmiştir...

Olağanüstü tüzük kurultayının nasıl bir kalıba döktüğünü özetliyelim size: İlk yapılacak iş, genel görüşme falan yapılmadan, «hızla» yarkurul seçimlerine geçmektir. İstedığınız kişilerden oluşan bir yarkurul seçildi mi, ötesi kolay! Yarkurul çalışmalarında tüzük değişikliğini ne yönde yapmak istiyorsanız, olduğu gibi geçirirsiniz. Sonra kurultayın yüz küsur üyesini toplayıp, «yarkurul kararı bunlardır, tüzük maddeleri üzerinde arkadaşlarımız saatlerce çalıştılar, hadi oylayın bakalım!» dersiniz. Maddeler oylanır ve bu iş de böylece biter...

Sen sağ, ben selâmet, tüzük kurultayı gerçekleşmiş, zevahir kurtarılmış, tüzük değişikliği yapılmıştır. Var mı aksini iddia eden? Var mı «tüzük kurultayı yapılmadı» diyen? Var mı «maddeler oylanmadı» diyen? Evet baylar! Kurultayımız demokratik bir şekilde yapılmıştır! Dileyen bin beşer yüz lirasını alıp evine dönebilir, yardımlarını esirgemeyen dostlarımız da, restoranlarda ve evlerde davetimize icabet edebilir! Buyrun baylar, Kurultayımız bitmiştir; sizleri sabahtan akşama kadar yorduk, beklettik, «kaldırın elinizi» dedik, sağ olun kaldırdınız, «indirin!» indirdiniz... Muhaliflere söz hakkı vermediniz! Onların Allah belâlarını versin! Ne istiyorlar bizden? Şurada, bildiğimiz gibi, işimize geldiği gibi yönetiyoruz kurumu...

Uzun sözün kısası, yarkurul seçimlerinden önce tüzük üzerine genel görüşme yaptırılmamış, yarkurul çalışmalarında da kurumun geçirmek istediği değişikliklerden başka hiçbir öneri görüşülmemiş, yarkurulun kurultaya getirdiği değişikliklerin dışında, hiçbir öneri, hiçbir eleştiri gündeme gelmemiştir.

Okurlarımız bütün bunları anlamakta güçlük çekecektir. «Nasıl olur?» diyeceklerdir, «nasıl olur da tüzük değişikliği kurultayında genel görüşme yapılamaz? Na-

sıl olur da, yönetici kliğin önerilerinin dışında başka önerilerin dile getirilmesi önenebilir?»

Nasıl mı? Bu işleri TDK'nın yönetici kliğine sorun. Size seksen tane formül gösterirler: Bir kongre, yönetici kliğin isteklerine uygun olarak nasıl hazırlanmalıdır?

— Efendim, zamanımız yok!

— Efendim, kurultayı akşama kadar bitirmek zorundayız!

— Efendim, eleştirilerle zaman yitiremeyiz!

— Efendim, değişiklik önerileri hazır, yarkurudan da geçmiştir...

— Oylayalım bunları, olsun bitsin efendim. Bu yaz sıcağında, üyelerimizi günlerce yoramayız.

— Her geçen gün para demektir efendim! Üyelere yolluk ödeniyor, günlük ödeniyor, Kurumu zarara mı sokalım efendim?

İşte bu gerekçelerle, Kurultay sabah saat 10 da başlayıp, akşamına bitirilmiştir. Bazı yöneticilerin üslubuna uygun olarak: Ham hum şaralop!

Biz bu üslubu çok iyi tanıdığımız için, daha kurultay öncesi, «Olağanüstü tüzük kurultayının oldu bittiye getirilmek istendiğini» yazmıştık. Ne var ki, bu oldu bitininin, bu denli «hızla», emrivakilerle gerçekleştirileceğini ummuyorduk. Yönetici kliği başarılarından ötürü kutlarız.

Yalnız, yönetici kliğin bazı sayın kişileri şu soruyu sormalıdır kendilerine; «Kurultay istediğimiz gibi geçti, başardık, isteklerimiz gerçekleşti, öyleyse bu başarının sevinci içinde olmalıyız. Ama sevinemiyoruz, neden?»

Eğer vicdanları ve elleri varsa ve ellerini vicdanlarının üzerine koyup bir «iç hesaplaşma» yapabiliyorlarsa, «kamu yararına çalışır devrimci bir bilim derneği»nin pasta kalıbına dökülerek kotarılamayacağını ve bu yöndeki zorlamaların kendilerini rahatsız edeceğini, huzurdan yoksun bırakacağını anlayacaklardır.

Ne yazık ki, kalıptan çıkartılmak istenen bir Kurultay, hukuk açısından da nice zorlamalarla gerçekleştirilmiştir. Kurultayın çağrı yöntemi bile dernekler yasasına aykırı idi. Dernekler yasasının kongre çağrı usulü ile ilgili 19. maddesinde, ilk ve ikinci toplantı arasında en az beş gün olması gerekirdi, yasanın bu hükmüne uyulmadı. 7 Temmuz günü nisap toplanmadığı için, beş gün beklenmeksizin, hemen ertesi günü kurultay toplandı. Neye dayanarak? Tüzüğün 10. maddesine dayanarak... Ve siz bir hukukçu gösterin ki, bir derneğin

tüzüğünün yasalara aykırı olabileceğini savunsun... Yönetici klik, acaba çağrının eksik bulunması yüzünden Türkiye'de birçok dernek kongresinin mahkemelerce iptal edildiğini bilmiyor mu? Kimbilir? Belki de işlerine gelmeyen tüzük değişiklikleri gerçekleşirse, kurultayı mahkemeye başvurarak kendileri iptal ettireceklerdir... Ya da şu düşünülebilir: Eğer bu yanlış, bilerek yapılmışsa, yönetici klik, üye tabanı açısından bir taktik olarak bu yola başvurmuş olabilir. Çünkü birinci gün nisap toplanamayınca, kurultay dağıldı. Herşey ikinci gün birkaç saata sıkıştırılmak zorunda bırakıldı. Oysaki, çağrıda çoğunluklu toplantı bir hafta önceden ilan edilse, ikinci toplantı bir hafta sonrasına bırakılsa ve ikinci toplantı iki gün boyunca yapılsa, tüzük değişiklikleri aceleye ge-

tirilmezdi. Doğaldır ki, herkesin aklına şu soru geliyor: Aceleye getirilmek istendiği için mi böyle yapıldı herşey? Hukuksal yaptırımlar bunun için mi zorlandı? Ve bir de şu var: Aceleye getirme havasında, böyle bir ortamda, üyelerin tüzük üzerine tartışmaları ve yeni öneriler getirmeleri önenebilir.

Kısaşı şudur: Yönetici klik, üye haklarını sınırlandırmak için her türlü kongre taktiğini denemiştir.

İyi de etmişlerdir. Böylece kamuoyu adına dile getirdiğimiz bir savı tanıtlamışlardır: Türk Dil Kurumu demokratik işlerlikten yoksundur. Buyrun işte örneğini...

Bakınız, tüzükte bir «gizli» sözcüğü yerine «açık» sözcüğünü koymak bile olanak dışı bırakılmıştır. Ama hangi maddede? Tüzüğün hangi maddesinde geçiyor bu

Göçmen İşçi Zincirlemesi Yüksel Pazarkaya

1
alıştırma
sınır öte
anamalın yeryüzü sirkinde
alış ey insan,
sende sen sayılmayan
alış işgücü diye
horlanmaya

2
tütsü
teknik
sanayi
uygarlık
e(k)
kin
siz
yazgı karayazı değil
soyun derisinden
yazgının ey
tütsü balık

3
insan süpüren
yapay el
iş pazarı dalgalanmaları
salt ekmek
m
e
k
çekimi
senden esirgenen
işte anamalın dilbilgisi
ona yani insana
öğretir
öfkeyi
çekinme

bu baskıdan çekin-
me
öğren
kelime kelime
bu dilbilgisine
ilenmeyi
devinmeyi
dağı taşı
dişbudakla
göçen kuşu
insanı yani dostu arkadaş
sevmeyi

4
sev kardeşini
sana yaşayamayan
kendi kül lengerinde
yaşam savuran
kardeşin değil ki
o değil
batsın kendi külünde
boğulsun kendi külünde
o sana soğumuş kül
olarak daha sevimli
insan olmaktan

5
onu artıklardan
yaramaz parçalardan
isteksiz eğreti ürettim
sen kullanasın diye
vur abalya
vur göçmen işçiye
göçükliye göçükliye
kan değil onun kanı
et değil eti
şişir mideni bu yığınla
boşalt sınırlarını sağlıklan
işet köpeğini üstüne
göreceksin o hep susacak
susanı sıyırmak insanlığından
bu senin becerin elişin
işte bu senin
boyunca büyüyen
mesleğin

«gizli» sözcüğü? Üyelik için yapılan yapılan başvuruların oylanmasında! Kim oyluyor? Yönetim kurulu? Kaç kişi bunlar? 35 Kişi. Bir yurttaşın TDK'ya üye alınıp alınmaması, 35 kişi tarafından neden gizli oylanıyor? Kimin olumsuz oy verdiği belli olmasın diye! Neden? Şundan: Yönetim kuruluna gelen başvurular üzerine «şifahen» herkes «leyhte» konuşabilecek, ama gizli oy sayesinde, üyelik başvurusu reddedildiği gibi, beş dakika önce «leyhte» konuşan bir üye «aleyhte» oy verebilecektir. Bu durumun, bu gerçeğin örneği çok görülmüştür. TDK'da.

Hatta öyle olaylar olmuştur ki, üyelik için başvurmanın herkes lehinde konuşmuş, herkes onun kuruma üye alınmasını istemiş, ama oylama sonucunda sonuç «olumsuz» çıkmıştır.

«Bizans» diye işte buna derler :

Baylar! Rahat uyuyun şimdi! Müsterih olunuz! vicdanınız da rahat etsin!

Yalnız şunu biliniz ki, vicdanlarınız rahatsız olmadıkça, çevrenizi sarmış olan nefret çemberi gittikçe daralmaktadır...

Tahsin Saraç'ın Şiiri

Mehmet Aydın

Uzun yıllardır çeşitli dergilerde şiir, çeviri ve sanat yazıları yayımlayan Tahsin Saraç, ülkemizde dil çalışmalarlarıyla da tanınmış çok yönlü bir kafa emekçisi olmasına karşın, asıl ününü şiir dalında yapmıştır. Köklü estetik birikimini evrensel ve halk duyarlılıklarıyla ustaca kaynaştırma yolunda, çağdaş ozanlarımızın ön sıralarında yer alır.

Tahsin Saraç şiirlerini, Bir Olumsuz Yalnızlık (1965), Güneş Kavgası (1968), Direnmeler (1973) ve Güvercin Kasapları (1978) adlı kitaplarında toplamıştır. Bunlardan, Direnmeler içine serpiştirilen bir bölüm DİRENME adlı şiirleri, 1971 TRT şiir kitabı büyük ödülünü kazanmıştır. Ozanın, kısa aralıklarla yayımlanan yapıtlarında, toplumcu gerçekçilik sınırlarının giderek büyüdüğü ve büniçle sürdürülen devrimci tavrın daha da belirginleştiği görülür.

T. Saraç, şiirlerinde bireysel kaygılara pek yer vermez. Daha çok toplumsal sorunları ele alır ve onları değerlendirmeye çalışır. Kimi zaman vurgulayacağı sözcükleri dizelerin sonuna getirir. Yer yer özdeyiş ve özlü bileşimler niteliğindeki yoğun sözleri, anlatımın ritmik akışında eriterek sergiler. Bir bölüm sözcüklere de yeni kavramlar yükler. Ozan, zamanın bütün boyutlarına uzanır. Geçmiş zamanla günümüz arasında bir köprü kurar. Güncel olayları devrimci bir görüşle yorumlar. Özgünlük ve yeni deyişlere ulaşmak için belli söz öbeklerinin yerlerini değiştirir, ara sıra başvurduğu imgeleri, somut ve olumlu bir düzenlemede ele alır.

Saraç, Anadolu ve halkına tarihsel bir açıdan bakar. Doğa koşullarının elverişsizliği, bozkır topraklarının kıraçlığı, insanlarımızın yiğitlik ve insancılıkları dile getirilir. Ozanın tükenmezliği ve gelecek günleri de tutuşturuculuğuna değinilir. Sanatçı, ozanlarla toplum kahramanları arasında çağdaş bir bağlamla koşutluklar kurar. Az topraklı ya da topraksız köylülerin örgütlenmelerine, tüm emekçilerin ise, kendilerine yakıştırılan kara yazgılarının temelden değiştirilmesi sorununa parmak basar. Türk halkının soylu geçmişiyile doğaya bağlılığını, tarihsel akıncılıklarını, çetin yaşam savaşları ve güçlü yaşama direngenliğini anlatır. Toplumun bir takım yö-

neticilerce hep geriye itilişlerini, jurnalci ve tuzu kuruların işledikleri kıyınları, aydınlarmın anlamlı suskunluklarını vurgular. Dönek, yeteneksiz ikiyüzlü «yardakçı sü-rüsünün» portrelerini çizer.

Acılarla dolu geçen yaşamı, sevgiye ve umutlara yaslamak ister. Toplumumuzdaki depreme benzer kargaşanın içinde bile umutları ayakta tutmayı yeğler. Türkiye'nin toplumsal tablosunu; bozuk düzen çarkı, toprağın bilimsel olarak işlenmesi, hazır yiyici ve bir «dağ boğası» olan ağaların sömürleriyle açılmalar. İnsanlığın uzaydaki engin atılımlarını yürekten kutsar. Geçmişte A. Rimbaud tekniği olan renklere ruhbilimsel nitelikler yüklemeyi dener. Parçalarda bütünü görerek, çevresine eytişimsel bir gözle bakar. Ozan, kendi memleketinden kırık dökük anılara da yer verir. Yalnızlıklarının ve ölümün çeşitlemelerini yapar.

Tahsin Saraç'ın şiirlerinde, özellikle kavga ve sevi temaları büyük yer tutar. Ancak, o sevinin kaynağını platonik yakınlıklar fiziksel bir temele dayandırır. Olaylar ve durumlar karşısında hep başkaldırıcı olan ozan, sevgi karşısında uysal ve yenilgindir. Yerliden ve tikelden evrensele ve genele uzanma yönteminde, konularına çoğunca devrimci bir anlayışla yaklaşır. Dilde özleştiricilikten de öte, arınmacı ve öztürkcecidir. Zaman zaman yeni sözcükler türettiği de olur. «Bozrak : çorak, kıraç/ölümsek : ölüme yüz tutmuş/sıcamak : alevlenip sıcaklık yaymak/söylence : efsane/dikin : sütun/yetingen : mütevekkil/bağrı : çığlık, feryat/aylamak : ayda konaklamak/ölümek : birlikte ölmek/duvarlanmak : direnmek, dikelmek/sızlak : sızlayıcı/onumak : onmak, kendisine yaşam yüzü gülmek/gögül : göksel, semavi/yeşererek : yeşerti, yeşillik/yeraydın - evrenaydın - uzayaydın vb. gibi.»

Türkçeye büyük bir saygı besleyen Saraç, dilin tüm olanaklarından ustaca yararlanır. Dizeler içinde sözcük ve söz öbeklerini şiirsel yerlerine bir kuyumcu titizliğiyle yerleştirir. Şiir yapısının kuruluşunda eylemden çok sıfat ve adlara ağırlık verdiği halde, gene de şiirlerinin devrimsel akışı değerinden hiç bir şey yitirmez. Sözlük çalışmaları ve çevirilerle iç içe olan ozanın, şiir dünyamıza toplumsal içerikli sağlam değerler ve yorumlar getirmesi yanında, bir başka yönü de, inançlarına sıkı sıkıya bağlı oluşu ve kişiliğinden bugüne değin asla ödün vermemesidir.

Tahsin Saraç yazınımızda, yakınma, yakarı ve mızımlığı şiir alanından bütünüyle kovan bir ozandır.

Bodrum'un Son Günleri

Özdemir İnce

Bodrum'da hiç şiir yazmadım şimdiye kadar; çünkü güneşin gölgesi yok, derinin üzerinde zımpara taşı, o kadar. Üstelik çok açıklardan geçiyor kekik kokusu da insanın gözünün içine baka baka, denizin üzerindeki pıtrak kabarcıklardan anlıyorsun.

Balıkçılar vardı, kasabanın uzak kesimlerine, bazı küçük köylere çekilmişler, Rodos şövalyelerinden kaçarmış gibi, hiçbir iz yok yaşadıklarına tanıklık edecek, gerekli anlarda yeterli belgeleri gösterecek;

Herşey «Kentsoylu sınıfın yükselişi» şiirinde olduğu gibi, kapalı gerçek kahveler, aş evleri. Nereye baksan sanki son günü bayramın :

kırık oyuncaklar, şişe artıkları, ezik meyveler, kanlı bezler, kumsalda sürünen gazeteler;

evler baskına uğramış, el konulmuş, kimlik değiştirilmiş, yabancı.

Alanlar, sokaklar işgal altında. Dünyayı değiştirebileceğini sanan bir kadın memesi, dengeyle boy ölçüşmeye kalkışan bir kalın kalça, ve menfi izleri var Kale burçlarında, kapı tokmaklarında, kumların arasında; örselenmiş, gücendirilmiş dirim : yıkıntının dirilmeyeceğini anlatan şeyler.

Demek ki, niçin yazılsın bu Bodrum'un şiiri? Yaşandıkça, unutmak için bütün bunları, kendi aramızda yitik

bir destandan parçalar okuruz artık, kendi aramızda uzun uzun konuşuruz, «bir zamanlar böyle böyleydi»

diye. Ama biz kaç kişiyiz?

Bodrum, 15.6.1979

inceleme

Ömer Faruk Toprak'ın Şiirinde İkinci Dünya Savaşı ve Özgürlük Teması

Doç. Dr. İbrahim Tatarlı

Ömer Faruk Toprak, Türk Edebiyatı'nın ilerici, devrimci kesiminin tanınmış temsilcilerinden biri. 1940 Toplumcu Kuşağı denince, akla ilk gelenlerden. Getirdiği yeniliklerle ve özgün buluşlarla yeni bir şiir dünyası yaratmış, şiiri zenginleştirmiş bir ozan. Öykü, roman, anı ve gezi türlerinde de yapıtlar verdi.

1920'de dünyaya gelen ozanın çocukluk ve gençlik yılları önce İstanbul'da, sonra Gönen kasabasında ve gene İstanbul'da geçmiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, henüz 20-25 yaşlarında -yani erken bir yaşta- toplumsal ve sanatsal yaşama katılmakla kalmamış, önce «İnkilpçi gençlik»i yönetmiş, sonra «Yürüyüş» adlı devrimci derginin ağır yükünü üzerine almıştır. Bu yayın organı çevresinde, o zamana kadar «sol»da isim yapmış yazarlar ve ozanlar toplanmıştı. Bunlara demokratik görüşlü ressamlar, çevirmenler, eleştirmenler de katılmıştı. Ömer Faruk Toprak ve Rifat Ilgaz'dan başka, bu yazar kadrosuna Nâzım Hikmet, Kemal Bilbaşar, Orhan Kemal, A. Kadir, Samim Kocagöz, Niyazi Akıncıoğlu, Hüsametdin Bozok, Suat Taşer, Cahit Saffet, Sabri Soran, Burhan Arpad, Çaloğlu (Hasan Basri), Fethi Giray, Sait Faik, Umran Nazif, M. Hulusi Dosdoğru, Halil AYTEKİN, Lütfü ERİŞÇİ, Kemal Sönmezler girmektedir. Nâzım Hikmet şiirlerini, takma adla yayınlamıştır. «Yürüyüş»ün doğmakta olan ileri Türk edebiyatına, sanat ve kültürüne, önemli «ilkeler» getirmek gibi hizmetleri olmuş, ağır baskı koşullarının sürdürdüğü bu yıllarda, gericilikle yığıtçe savaşmıştır. Bir süre sonra Ömer Faruk Toprak tutuklanmış, sorguya çekilmiştir. Dergi de, yasalara aykırı biçimde kapatılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Ömer Faruk Toprak, edebiyatın içinde bir «halk sözcüsü» olarak, özgürlük ve demokrasinin kazanılması için, güçlü kalemiyle savaşım vermiştir. Tek partili baskı döneminde yazarlar, ozanlar neler yaptı? En iyi onun kaleminden öğreniyoruz. Kırk yıl «halkçı yazar cephesi»nde yer almak, ödün vermeden savaşmak, işte biz bunu anlatmak istiyoruz.

Ömer Faruk Toprak, her şeyden önce, halkın sözlerine kulak veren bir ozandır. Şiire, çok küçük yaşta ilgi duymuştur. Bir yazısında, ilk okuduğu şiir kitabının «gece gelen telgraf» olduğunu söyler. İlk şiirleri, henüz lise öğrencisi bulunduğu 1938'de Servetifünun'da yayımlanmıştır. Daha sonra «Yeni Edebiyat», «Ses», «Varlık» dergilerinde şiirleri çıkmıştır. Ozanın açıkladığına göre, 1940 yılı, kendisi için bir «dönüm noktası» ol-

muştur. Bu bakımdan, İkinci Dünya Savaşı, ozanın şiir anteninde, büyük bir dalgakırana vuran denizin sesi gibi, geniş yer tutar. O, bir konuşmasında şöyle söylemiştir: «Yeni bir çağa giriyorduk. Dünyanın her yanı çatırdıyordu. Yeni ekonomistler, yeni ozanlar, yeni politikacılar görünmeye başlamıştı. Marx'ın yapıtları, yeniden yorumlandı. Kapital içinde yeni doğrular bulundu. Marxizm, âdeta yeni boyutlar kazandı. Bugün o tarihin üzerinden, otuz beş yıl geçmiştir ama, çekirdeğin ilk çatlayışı, civcivin ilk gaga vuruşu, o yıllardadır.» (1)

Ömer Faruk Toprak'ın sanatının temel kaynağı, yaşamın içinde düşen kalkan, ağlayıp gülen halkın ta keldisidir. Aynı konuşmasında ozan, bunu şöyle belirlemiştir: «O yıllarda, Anadolu'nun belli başlı yörelerini gördüm. Anadolu, o denli yoksul, o denli geri kalmışlıkla yaşıyordu ki, susmamak, daha çok okumak, daha çok yazmak, daha çok konuşmak gerektiğine inandım. Doğa - insan ilintisini anlamak, gerçek yaşamı yazmakla olasılık kazanacaktı (2).

Daha İstanbul'da Hukuk Fakültesi öğrenciliği yıllarında, Türk kültürünün devrimci ortamında bulunan Faruk Toprak, önce zengin fakat sert içerikli şiirler yazmış, sonra doğaya bakarak, insanlara yaklaşımı daha yumuşak olmuştur. Ve «söz»ün değerini çok çabuk kavramıştır.

Daha ilk kitabı «İnsanlar» ile Türk eleştirisinin dikkatini çekmiştir. Bu eleştiri yazılarının içinde Ahmet Kutşi Tecer, Dr. Mehmet Kaplan, Hüsametdin Bozok, Nahit Sırrı Örik, Esat Adil, Behice Boran imzalı olanları vardır.

Yeni bir dünya getiren, her olgun sanat gibi, Ömer Faruk Toprak'ın şiiri de bir bütünlük, lirik bir anlatım getirmektedir. Çünkü şiirin temelinde, belli, yönlü, sağlam bir dünya görüşü, bakış açısı durmaktadır. Bu da ozana, toplumsal olduğu kadar ulusal ve evrensel gerçeklere doğru bir yaklaşım, kavrayış, değerlendiriş ve canlandırma tarzı kazandırmaktadır. Çağımızda birinci koşul bu, ozanlar önce dünyayı öğreneceklerdir. Bu konuya bağlı olarak, ozan şöyle yazmıştı yıllar önce: «Yani siz ozansanız, yirminci yüzyılın ikinci yarısında, toplumcu ve aydınlık bir açıdan dünyaya bakmasını biliyormusunuz? İçinde yaşadığımız toplumda kurduğunuz ilişkilerden esinlenen dizeler yazabildiniz mi? Hele Türkiye'le yaşıyorsanız, onun yeniden içine düştüğü bunalımdan uzakta durmayı yeğleyebilir misiniz? kendinizi, her çöküşten uzak, bir kervansaray'da oturuyor sanırsınız, Osmanlı sarayı özlemi içinde ömür eskiten Yahya Kemal

kozası içine kapanır kalırsınız.. (3).

Bir şiirinde şöyle der :

«Gerçi ne varsa, hürriyet, keder ve aşk,

Bu katı ve hassas yürekte hepsi mevcut»

Ozanın şiirinde, gelecek güzel günlere yaklaşırken, acılı yüzlerin yaşamlarından kopup gelen türküler, dizilere bir bir yansır. Bir yerde, üstün duygu, içtenlik, yumuşaklık, sıcaklıktır bu. Şiirlere yansınca bu hava, derin bir duyarlık getirmektedir bize.

Özellikle «Hürriyet» derlemesi, Ömer Faruk Toprak ile Suat Taşer'in şu açıklaması ile başlamaktadır: «Bu şiirler, Hürriyet için doğanlara, hürriyet için yaşayanlara, hürriyet için çalışanlara, kafalarını ve yüreklerini hürriyete bağlayanlara, hürriyet için ölenlere, canlarını hürriyet için saklıyanlara armağan edilmiştir. «(5).

«Hürriyet kitabı, Ömer Faruk Toprak'ın «ithaf» adlı şiiriyle başlar. Şöyle demektedir ozan :

«Stepin bodur ağaçları vardır
ve iyi toprakta çoğalan
baharda tabiat gibi ayaklanan
mütehammil ve korkusuz insanlar.
Saçları uzun ve sarı
o kahrolası daussıla içinde
mâzi ve kinden âri
üzerinde titredğim çatlak dudakları
yaklaşan ardıc kokulu günlerin
sızısıyla kanamaktadır»(6)

Ozan, içli bir söyleyişle sofraya oturmuş, emeğin verdiği mutlu dakikalarla taze ekmek, zeytin ve karpuz bölüştürmüştür. Şiir şu dizelerle sona ermektedir :

«Bazan stepte bazan karanlıkta
ve bazan aydınlıktasın
Tanıdık ya da tanımadık
seni duymuşlar ve sevmişlerdir.

ve sen gene zeytin dallarına vuran gün gibi
toprağa ve bilcümle kuvvetli ve zayıf
ve alın terini silen insanlara yakınsın. »(7)

«İthaf» başlıklı şiir, İkinci Dünya Savaşı içinde yazılmış ve «Dünyaya, bütün insanlara ve nimetlere dair» adı altında «Yürüyüş» te yayınlanmıştı. (8). Bu da, şiirin gerçek anlamını gözümüze yaklaştırmaktadır.

Ömer Faruk Toprak'ın şiirlerinin bir çoğu, emekçilere umut aşılamaktadır. Ozan, ülkesinin ter dökken insanlarını yakından tanımış, onlarla dert paylaşmıştır. »(1943), « iyi İnsanlar» şiirinde, onların emekseverliği insancılıkları, zengin dünyaları, ağır yaşam koşulları ve daha mutlu bir yaşam özlemi dile getirilmiştir.

İşte «Memleketim» şiiri de bunlardan. Ozan, galiba bu şiirinde ilk kez, kimi yapısal buluşlarını kullanmıştır.

Ozan Toprak, ülkesinin emekçi insanlarının. çağlarıyla bağlı kimi yeni çizgilerini de gözden uzak tutmuyor :

«Ağır uykusundan uyanmış kalkıyor,
Bafıralı tütüncüler, Haliç kıyıları ve Toroslar.
O insanlar öğrenmişlerdir yeryüzünü,
Yenan eyaletinde harbeden Katof'a kadar... «(9)

Türk emekçilerinin, daha güzel bir yaşam özlemi, Çukurova'da toprağın traktörle işlenmesi, İkinci Dünya Savaşı'nda faşizme, baskıya, gericiliğe direnişle bağlan-

tılıdır. Hitlerci Almanya'ya, Musolini İtalyasına ve militarist Japonya'ya karşı savaşta, demokrasi cephesi ile birlikte, fakat ön planda sosyalist insanlar bulunmuştur. Şiirinde uyguladığı betimleme yoluyla lirik bir hava yaratılmıştır. Bu sohbet havası içinde, üzünçlü dakikalar, karanlık geceye fırlatmıştır sanki.

«Dostum, yak bakalım bir cigara daha
gün inmiş yaklaşıyor akşam. «(10)

Yaşamak Üsteliyor

Alevleri savruk, duraksız
avuçların yırtık yerindeki dünya
küllenmez bir kor gibi
içinizde saklıdır.

Her zaman bunu anımsatacak
o çocuğun gözleri.
İşte yaşamın başladığımda
kıvılcıktan doğum sancılarımla o gün
üç kurşun sesiyle doğduğum zaman
kendimi sizlere kattım
bildim yaşamak nedir.

Tiryakiliğim,
dudaklarımı kanatarak morartan
iş yerlerinden ve unulandan
ıslak bir akşam bırakıyor avuçlarıma.
Parmak izlerimizi taşıyor şimdi
dünyada üretilen ne varsa,
yaralanan dudaklarımızla çığrmak olası
çünkü, gülümseyişinize ayarlı dünyada
sımsıcak bir ömür bulunmaktadır.

Kıvılcımlanıp toprak tozarak
andaçlar savruluyor.
Gök gümbürtüleri, ilk dövülen demir
dünyanın ilk direnci
Ey havada tutulan alevden yumruk
orada vardiyalar değişirken
gaspın işleyişi bitsin diyyedir,
bir çok şeyleri yeniden kurmak
gerçekten sana düşer.

Bir yaz günü
ağaçların yeşeren yaprakları arasından sızarak,
haylice alçalarak can evimi kavradı,
yorumlandı anlaşılmayacak olan;
dağılacak denildi
bu çözülmez acıların tılsımı.
İnsan sevgisiyle beslendi öfke
günler yüzleştirildi,
sokaklara dökülen, sevdalanan deliren
aşık olanlar oldu, çatlayan karanfiller.

Şimdi yeniden okunuyor.
o zaman
yaşamak aşkıyla terleten yasak kitap.

Veysel Çolak

Fakat bu akşam tablosu, öyle tipik çizgilerle canlandırılmıştır ki, okurun belleğinde ikinci Dünya Savaşı günleri, sıra sıra geçmektedir :

«Sanki cephelerde «Ateş Kes :» emri verilmiş, konuşmuyor artık beş kıtada toplar» (11)

Fakat ozan, çok iyi biliyor ki, halkların gericiğe, baskıya, faşizme karşı, özgürlük savaşı zaferle sonuçlanacaktır.

«Bir daha, bir daha söylesene şarkısını, step kokan, okyanus kokan hürriyet!

Bir akşam vakti esmeğe başlar, katar önüne ardıç yaprağı, buğday sapı.

Düşmüş döl, atılan tohum canlanacak elbet :»(12)

«Düşmüş döl», «atılan tohum» gibi imajlarla ozan zaferin tarihsel bir zorunluk kaçınılmaz bir sonuç olduğunu, savaşın diyelektiğini göstermiştir.

İçtenlik havası, şiir boyunca sürer. Duyarlı bir kişidir konuşan. Bardakta şarap, cigara üstüne cigara yakıyor. Bunlar dert ortağıdır. Kanayan yara kabuk bağlıyor. İç konuğu şöyle sürer : Bu akşam da acılar, ozanın karpasını çalmıştır. Fakat, bu karamsarlık değildir. Savaş'a ölenlere duyulan bir acıdır. Çağımı destanından bir parça okur gibiyiz :

«Kırık söğüt dalını konuşturan el, anlat diyor ahvalini insanoğlunun.

Ben bir defa sevmiştim onları, teknil hünerleri cemedan elleriyle,

Yoldaşlık etmişim yolculuklarında, cana can katmış söyledğim sözler

cigaramın ateşi ateş olmuş avuçlarına.»(13)

Bu saatte, ozan önce ülkesinin ve emekçilerin bir betimlemesini yapar. Ter döken insanlar, seyre dalmışlar ağacı, toprağı ve suyu. Bursa'da gece olmuş, süt bakracında, buğday toprak altındadır, çobanlar dağlarda ateşlerini yakmışlar, dağları duman sarmış, hapishaneler bulutlar altında. Sonra ozan, dünyanın durumuna geçer :

«Geco başlamış kimi yerde top ateşiyle, nemli rıhtımlara konan martılarla, kimi yerde kaputu ıslak nöbetçiyle.

Kapıcı Çocuğun Türküsu

Kulaklarımı yoklarım kalkmadan önce
sonra çöpleri toplarım birer ikişer.

Kimine ekmek alırım, kimine bal şeker
süt içecektir çünkü ilk ilk
kadife uykulardan uyanınca bebekler.

Kulağımı fare yedi de bu gece
acısını duymadım, cenabet çişini edince.
Merdivenleri de sileceğim birazdan
görmese bari okula giderken çocuklar;
evden çıkmayacağım işim bitince.

Hüseyin Atabaş

Evet, teknil ateşi ve sükuniyle gece..» (14)

«Kâzım'a Mektup» şiirinin ikinci bölümü yine gecede geçmektedir. Yatağına uzanan «köylü» cigaralı adam, yangının önüne katılan insanları düşünüyor. Yine Türkiye gerçekleri, dünya gerçekleriyle içiçe, yan yana verilmiştir :

«Hâtıraları arasında daima yaşamakta,

Terkos gölüne çakıl taşıyanlar
ve patrona kafa tutan adamlar.

Demet demet ekinler ateşe verilmiş,
yakılmış hünerli ellerin kurduğu şehirler.

Yetimler, dullar, ihtiyarlar öldürülmüş,
mitralyöz ateşine tutulmuş dalikanlılar

halbuki onlar ölmeyi kabul etmemişler
Mavzer, kurşun, kan ve terle yuğrulan,

üç baş soğan, bir kara somun için.

ondört saat çalışanların var olduğunu söylüyor» (15)

«Kâzım'a Mektup» şiirinin üçüncü bölümünde imajlar içinden geçerek, Türkiye gerçekleri ortaya serilmiştir. Burda da yer yer gerçeklerle mecazlar yanyana yürümektedir. Türk toplumundaki durum, dünyadaki zavaşla, bir yerde kesişmektedir. Memleket içersinde baskı, sömürü, gurbet, ağır emek koşulları halkı bunaltmıştır. Ozan kişi, âşık - saz şiirinde olduğu gibi, kendisini ni kanadı kırık turnaya benzeter :

«Turnayı soldık Kuruçeşme'den,

kanadı kırık cefakâr turnayı.

Kendimizi bir garip kişi bilip sual ettik,

vatan deyip onsekiz saat sayan dostları»(16)

Savaşın acıları unutulmaz, gurbetteki özlem giderilmez :

«Dağlar taşlar yol vermeyebilir,

bu tank ve motor asrında» (17)

Ozanımız, ölüm temasına değinir. Fakat çalışan insanlar ve özgürlük savaşçıları, yaşama derin bir bağlılık beslemekte, direnişte bilinmektedirler :

Ölmek kolay, lâkin biz kolay ölmeyiz,
yaşamaktan yana nasırlı avuçlarımız» (18)

Özgürlük savaşı, ülkede sürmektedir. Aydınlar, dünyadaki demokratik güçlerin direnişini desteklemektedirler. «Talihsiz Yusuf» gemisiyle Barselon'a yelken açmış, fakat kıyıya varmamış, o halde, ozan kızaktan yeni bir geminin indirilmesini istemektedir. Yarın, evet yarın mutlaka güzel olacak. Bu umudu anlatır ozan.

«Dünya güzel, hele bir sıcak somun,
bir kâse çorba, bir demet gül.

İnadına çok yaşasın isterim insanlar,
sevsinler birbirlerini yürekte,

aziz bilsinler çalışmayı ve hürriyeti» (19)

«Hayır, Affetmiyorum Sevgilim!» başlıklı şiir, baştanbaşa İkinci Dünya Savaşı üstünedir. Ozan, savaşın çeşitli evrelerini ve görünümünü aydınlatmıştır. Çünkü bunu görev bilir. daha 1942'de yazdığı «Harp ve şiir» adlı yazısında şöyle konuşmuştur : «Savaş, toplumun en büyük olaylarından biri olduğuna göre, ozanın da bu savaşında, bu kavgada, olumlu bir itiş gücü olduğu yadsınamaz. Zaten sanatçı, çevresinde olup bitenlerle, gene çevresinin kafasına yansımından başka birşey olmyan, bütün canlı varlıklarıyla birlikte, bizzat kendisi bir gerçeğin simgesidir. Çevresi ile uyumlu bir bağ kuramamış

olan bir sanat adamı, herhalde bugünkü küçümencik ozanlardan daha az gülünç değildir. Savaş gibi toplumsal bir krize dirsek çeviren ozan, ister istemez toplum dışına düşmüş sayılır. Eğer ozan, yaşamı ve insanları sevmeyi biliyorsa, toplumun içindeki akışa dalmaktan, onun verdiği tutkunun üşümleri ve yanmalarından kendini uzak tutamaz. Çünkü aradığı, bulmak istediği herşey, toplumun içindedir. Bütün çirkinlikler ve, her mutluluk ve güzellik kadar onun ilgisini çekecektir. Çağımızın bir

çok ozanı, bu gerçeği kabul ediyor. Şimdi her kişisel düşünce bırakılmalı, kitlelerin bu büyük savaşta ruhsal durumları irdelenmelidir. Ortak düşünce ve duyguların karşısında bencil ozanların bireyci duygulanımları, ölü doğmuş varlıklara ne denli benziyor ? » (20)

«Hayır Affetmiyorum Sevgilim!/şirinde, savaşta gece yarısını anlatıyor ozan. Sırtüstü yatan yaralı askerler, ölmüş askerler, sevmeyi, havayı, suyu geride bırakmışlardır. Erler, gurbet demeyerek yola çıkmışlar, ozan

Nerden Başlamalı

Babür Pınar

Seninle doluyum ki sorma
sorma ah!

Kuytuların dili yoktur ki, konuşa.
sorma ey cânım
gerek var mıdır cânım cânâna
tutkusunu bilmeye.

Kavgadan gayrısı ölümdür,
bir kor ki yüreğime.

Dilin bir cehennem
ve korkunç bir uçurum sevda
bense bir yetim militan.

Seninle doluyum ki sorma
sorma ağlayabilirim, sanki,

En sancılı günlerim
bugünler değilse
neyler bu yürek.

Şafak atanda oyy!
yüz davara otuz lira
yıl dokuz yüz otuz üç
Munzuru aşmış dedem.

Erzingân'a varanda
zor atmış bacısın kapına kendini

Zemheri korkunçtur Erzingân'da
davar teslim olanda
bir zatürre bir zatürre
canını yüce kata vermiş dedem.

Erzingân dört dağ içinde
bağım yok Erzingân içinde
bağı olanın gülü olur
gülüm yok bağ içinde.

Seninle doluyum ki sorma
sorma ah!
bütün gülleri derebilirim uğrunda
bütün kuşları susturabilirim.

Sen geliyorsan durabilir şafak
durabilir yağmur.

Ve bütün orman, kurduyla kuşuyla
susabilir.

Sen geliyorsan fırtına öncesi demdir.
Tüfenkler, pankartlar, gazeteler grevler,
elleriyle kucaklayarak gökyüzünü
konuşabilir.

Sanır mısın bülbül yalnız güle şarkı söyler ?

Seninle doluyum ki sorma
Sorma dilim tutulabilir, sanki
Ah her sabah çocuklar bana
seni soruyor, sanki

Ömrümün gediklisi,
dilimin yettiğince anlatıyorum seni
ışgaller - boykotlar seni soruyor.
grevler seni.

Ve artık çocukların gözleri
Kafdağı masallarını dinlemiyor.

Anadolu'nun ayasında bir damar
için için dalaşiyor yaşamla.

Ah ben biliyorum
sen geleceksin, sen geleceksin
ah ben biliyorum, biliyorum-
çocuklar söyledi bana
çocuklar, yüreklerini salıvermişlerdi sokağa.

Seninle doluyum ki sorma
pembe en güzel dudağındadır.
Çelik, mahpus ranzasında değil
makinede en güzel türküdür;
ve sen bir militanın yüreğinde
en güzel demini yaşarsın.

Benden gayrısı sana
yanmasın değil, yansın.
ille kararan cevahir
çift dilli hançerdir
vurulmayasın ha.

Fabrikalarda çiçekler türkü söylüyor.
Ah ne güzel söylüyor
yürekte söylüyor, «sanki» diyemem
yürekte söylüyor

onların gözlerini okuyor : Şimdi öldürmeyi sevmek kadar biliyorlar /Avuçları kanamış silâh taşımaktan /ayakla rında, çıkarmadan eskimiş postallar»

Şiirin daha sonraki bölümünde, ozanın daha açık bir tavır aldığı görülür :

«Bir gece sabaha karşı sınırlar aşılmış,
tekmil nöbeciler öldürülmüş olur.
Boğarlar çığlıklarını insanların.
Belki yarın sabah tomurcuklar çatlayacaktı.
Ya da dökülecekti asmalar yapraklarını » (21)

Ömer Faruk Toprak, bu saldırının yerini ve zamanını belirlemez. Hitler'ci ordular Polonya'ya mı, Fransa'ya mı, Sovyetler Birliği'ne mi girmişlerdir ? Ozan için saldırının barbarca yapılmış olması önemlidir. Burada yaşamının, ölüme üstünlüğü vurgulanmıştır :

«Aziz yaşamak kurşuna dizilmesine rağmen,
ana rahmine düşmüş olacak yüzlerce insan » (22)

Saldırının doğurduğu üzüntü, Lyon'lu ipek işçisinin, dağ başlarını gece sardığı halde, yerini bırakması ile anlatılır. Ozan Toprak, dördüncü bölümde, Alman faşistlerinin başlattığı savaşın, çapulcu, barbar, gerici niteliğini açıklar :

«Belki uzanmıştır toprağa yüzü koyun,
Münih'li üç asker kan kusarak,
zifiri karanlıkta hürriyeti boğmak isterken » (23)

Ozanımız, faşistlerin özgürlüğe, demokrasiye karşı saldırılarını, hiçbir zaman başışlamaz. Onların cinayetlerini kesinlikle yargılamaktadır.

«Yalnız Sen Değil» başlıklı şiir, Ömer Faruk Toprak'ın en lirik şiirlerinden biridir. Daha «Kazım'a Mektup» adlı şiirinde denediği duyarlı söyleyişi, burada büyük bir yeni bir aşamaya varmıştır.

«Yalnız Sen Değil!» bütünü ile atmosfer şiiridir. Ozan, iç söyleşi yolu ile kalbini dinlemektedir. Şiir, iki tema üzerine kurulmuştur : Kişisel sevgi ile insanlık sevgisi. Ömer Faruk Toprak, bu iki sevginin uyumunu yakalamıştır. Kişisel sevgi, bütün insanlara karşı sevgi ile kaynaşmış, bir bütün oluşturmuştur.

Genç yaşında bilimsel dünya görüşüne varmış olan Ömer Faruk Toprak, İkinci Dünya Savaşı'nda ilerici, demokratik güçlerin zafer kazanacağından bir gün bile şüphe etmemiştir. Tam tersine, daha başlangıçta, düşmanın yenileceğine ve birçok ülkenin özgürlüğünü kazanacağını biliyordu..

Ömer Faruk Toprak'ın özlediği gelecek, savaşızsız, sömürsüz, özgür bir dünyadır. Gerçekten, İkinci Dünya Savaşı demokratik güçlerce kazanılmış, Avrupa'da ve Asya'da gerici yönetimlerden kurtulan bir dizi ülke, sosyalist dizge içine girmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uyanan Asya ve Afrika'daki bir sıra ülke, «Kurtuluş Savaşları»nı kazanıp almışlar, yüzlerini aydınlığa dönmüşlerdir.

Ömer Faruk Toprak'ın ozanlığının ilk yıllarında, Devrimci şiire verdiği emek bu kadar değil, Sonraki şiir kitaplarında, sözcük ustalığını sürdürüyor.

Bir Rotterdam Şiiri

Babasının adı «Satılmış»
Anasının «Hasret»

Çocuklarının adını
koydular «Gurbet».

Murtaza Vural

- (1) Edebiyatımızda 1940 Kuşağı : H. Altınkaynak, İst. 1977 - Sa: 218.
- (2) Edebiyatımızda 1940 Kuşağı : H. Altınkaynak, İst. 1977 - Sa: 218.
- (3) Duman ve Alev : Ömer Faruk Toprak, İst. 1968 - sa: 147.
- (4) Hürriyet : Ömer Faruk Toprak - Suat Taşer, 1945 - sa: 50
- (5), (6), (7) Ömer Faruk Toprak - Suat Taşer, 1945 sa: 3, 8, 9.
- (8) Yürüyüş dergisi : 29 Mayıs 1943 - sayı: 16.
- (9), (10), (11), (12), (13), (14), (15), (16), (17), (18),
- (19) Hürriyet Ömer Faruk Toprak - Suat Taşer, 1945 - sayfa : 16, 17, 18, 20.
- (20) Yürüyüş dergisi : 9 Ekim 1942 - sayı : 9.
- (21), (22), (23), Hürriyet Ömer Faruk Toprak - Suat Taşer : 1945 sayfa : 24, 25, 51, 52, 22.

Genel Müdür Cengiz Taşer'in Dikkatine

Televizyon Neden Tatile Girdi?

Sezer Durukan

«Hepimizin gözü aydın. Televizyon tatile giriyor. Artık sınırlarımız bozulmıyacak.»

Bu sözleri, TV ile ilgili eleştiriler yayınlıyan bir gazeteden aldım. Ben de Televizyonumuzun «tatil»e girmesi üzerine yazmayı düşünüyorum. Ama «sınırlarımızın neden bozulmıyacağını» anlatmıyacağım sizlere. Ben doğrudan şu «Tatile girme» konusu üstünde durmak istiyorum.

Ankara'ya gidişimde TRT deki dostları görmek için, Kurumun Kavaklıdere'deki binasına uğradım. Televizyon gerçekten tatile girmiş. Boş odalardan ya da elini çenesine atmış düşünen, kimi gazete okuyan boş insanlardan başka bir şey göremedim. TV'nin eski yöneticilerinden biri, boş odaları görünce «Burası terk edilmiş Teksas kasabasına benziyor» demişti bir zamanlar. O sözü anımsadım. Gerçekten TV bir terk edilmişlik havası içindeydi. Gözüme çarpanlar da az sonra, burayı bırakıp gidenlerin peşlerine takılıvereceklermiş gibi bir tedirginlik içindeydiler.

«Kamu yayın organı» olma

görevi kendisine Anayasa'yla verilmiş olan Televizyonun «tatil»e girmesini çok yadırgıyorum. Çünkü Televizyonun tatil yapma hakkını kazanacak kadar da çok görev yaptığına inanmıyorum. Ekranlarımızı 'tekrar' programlarla doldurmaya kalkışmanın da yayıncılık sorumluluğu ile bağdaşabileceğini, hiç mi hiç düşünmüyorum.

Acaba başka ülkelerde de televizyonlar yaz gelince «tatil»e girip, «tekrar program»lar yayınlamaya başlıyorlar mı? Değişik ülkelerde uzun süre kalan arkadaşlara sordum, bulabildiğim kadarıyla birçok ünlü televizyonun yaz ve kış programlarını karşılaştırdım. Edindiğim bilgiler şöyle :

- Dünyaca ünlü televizyonlarda tekrar programlar, tatile girmek için değil, kamuoyu araştırması sonucunda, halkın istekleri doğrultusunda seçilip yayına konuyor.
- Tekrar programları yaz aylarına rastlatmak gibi bir gelenek, bir dü-

şünce kesinlikle öngörülmüyor.

- Elden geldiğince tekrar programlar başka bir kanaldan yayınlanıyor.
- Programların tekrar yayınlanması için, ya halktan o programla ilgili olarak çok büyük bir istek gelecek, ya da o programın yeniden yayınlanması için bir neden bulunacak.

Şimdi düşünmek gerekiyor:

Bizim televizyonumuzdan yerli yapım programlar birer ikişer ayağını çekip, yerlerini tekrar yabancı programlara bırakırken acaba ulaşılmak istenen amaç nedir? «Bu yapım şu kadar aydır yayınlanıyor, belli bir süre sizlerle birlikte olamayacağız» yollu, tatile gidişi anımsatan anonslarla ne kurtarılmaya çalışılmaktadır? Tekrar programların ekrana gelişine acaba hangi olumlu «mazeret» gösterilebilir? Daha kısası acaba bu tavrın anlamı nedir?

Kamuoyu araştırması yapılmış ve halkın istediği programlar mı tekrarlanmaktadır?

Tekrar programların yeni- luk alsınlar diye mi böyle dav- den yayına konması için özel ranılmaktadır?
bir neden mi vardır? Ya da televizyonumuz çok

Yoksa yapımcılar çok yo- güçlü bir çıkış için hazırlık mı
rulmuşlar, onlar birazcık so- yapacaktır yaz aylarında?

Merhabayı Selamla

Ali Hikmet

İlk kar örtüyor eskiyen bir hüznü de
Düzayak beyaz bir kent oluyor varoşlar
Bilirsin gurbest olur komşu evin kapısı
Ve iyidir der ora halkı, kırılır mikroplar der
Böylesi kış kıyamette...

Yeraltında bir yerde küflü bir oda terkedilir
Karlı yollar boyunca ve kat kat evler arasından
Sokağa vurur kendini hayat;
Kaldırma, fabrikaya, ekmeğe..
Fakültelere vurur, tersanelere vurur,
Sebze hâllerine...

Dolandım yine böyle bir sabat sabah vakti
El değmemiş yerlerinde şehrin.
Biliyorum hüznler aldatamaz
Hergün bir başka sağanak sarar beni
Ve tuhaf, buruk
Ve viran olan bir şeylere gelgeç olan kalbimi
Yılan hikâyesi olan bu aşkın
Sarışın yerleri ırgalar artık.

Ben ki, çoğu günler boğuntularla gezderdim
Kasabalı bir sevdıyla ince yollarda
Hele onsekiz yaşım,
Hele benim kendini kandırmalarda
Uydurma sevgililer bulan arkadaşım..
Hep aynı yerde oturulurdu, köprüye bakan
Hüzünler aynıydı, bir çıkış —bile— değildi elbet
Bir alışkanlıktı belki
Sigara dudağımızın kıyısında dururdu, falan...

İlk kar bırak örtsün o eski —
Yeni dost,
Hüzün çalıştır kavgadan diyor ateş bir şair
Boğulsa da sesin bin yıllık hüznün tortusuyla
İlk yağmuru başlatacak merhaba'yı selâmla.

Bu soruların hiçbiri, karşı- mızdaki davranışın nedenine götürmez bizi. Çünkü televiz- yonumuzun tatile girmesinin, yayına tekrar programlar koy- masının tek nedeni «Program Plânlamasını» bir türlü gerçek- leştirmeyişinde yatmaktadır. Bu konuya sonradan dönmek üzere kısa bir açıklama yap- mak istiyorum :

Pek çok yanlış gibi, tekrar program yayınlama düşüncesi de televizyonumuza İsmail Cem'in yöneticiliği zamanında getirilmiştir. TRT'nin başka bir ögesi olan Radyoda tatile girmek, ya da bir programın tekrar yayınlanması hiç kar- şılaşmadığımız bir durumdur. İsmail Cem Genel Müdür olun- caya kadar televizyonumuz da böyleydi. Ama İ. Cem, göreve başlayışının üzerinden daha dörtbuçuk ay geçmeden, tele- vizyonu tatile soktu. «Daha güçlü, daha içerikli program- lar yapmak için, izlediğiniz programlardan yaptığımız seç- meleri yeniden izlettireceğiz» dendi ve tekrar program ola- yına böylece başlanmış oldu. İşte o gün bu gündür Temmuz ayıyla birlikte TV tatile girer; durum, Ekime değin tekrar programlarla «idare edilir». Bu tatilden sonra TV karşımı- za gerçekten içerikli ve güçlü programlar ile çıksa, 'tekrar' ları seve seve izler insan. Siz- lere şimdi bir istatistik sun- mak istiyorum. TV'nin 1978 ta- tilinden döndüğü ayın, Ekim 1978'in programlarını, dakika dakika sergilemek ve tatil son- rası durumunu göstermek isti- yorum :

Ekim 1978 ayı genel yayı- nı : 11140 dakika.

1. Haberler : 1564 dakika.

UNCTAD V

Cumhuriyet Gazetesi Ödülü
Norman B. Isaac (Filipinler)

2. Haber Programlar : 43 dakika.
 3. Spor Yayınları (Telepazar içindeki sporla ilgili yayınlar hariç) : 508 dakika.
 4. Telepazar : 1919 dakika.
 5. Reklamlar : 1004 dakika.
 6. TV Oyunu : 59 dakika.
 7. Yabancı Diziler (Büyükler ve Çocuklar için toplam) : 1851 dakika.
 8. TV Sinema (Yabancı Filmler ve Yeşilçam Yapımları) : 1158 dakika.
 9. Yerli yapım müzik eğlence : 668 dakika.
 10. Yabancı yapım müzik eğlence : 180 dakika.
 11. Yabancı Kaynaklı Program (Eğitim ve Kültür) : 312 dakika.
 12. Yerli Yapım Program (Film, Eğitim, Kültür ve Çocuk Prog.) : 1874 dakika.
- Bu sıraladığımız döküm içerisinde Temmuz başından

itibaren tatile giren televizyonumuzun herşeyiyle kendisine ait olan yapımları 6., 9., 12. sıralarda yer alan yapımlardır, bunların toplamı da 2601 dakika etmektedir. Yani genel yayına göre % 23,3'lük bir alınteri. 1978 yılında yaz «dinlenmesinden» dönen televizyonumuz, Ekim ayındaki tüm yayının ancak dörtte bir kadarını, kendi alınteri olarak koyabilmiş ortaya. İşin açığı «tatil»

de fazlaca dalga geçmiş. 1979 Yılı'nın tatilden bir önceki ayında, yani Haziran 1979'da durum nedir acaba? 1 Haziran 1979 ile 26 Haziran 1979 arasındaki görünümü de şöyle televizyonumuzun :

Genel Yayın : 10.117 dakika.

1. Haberler : 1463 dakika.
2. Haber Program : 175 dakika.
3. Spor (Telepazardaki Spor Yayınları Hariç) : 393 dakika.
4. Telepazar : 1672 dakika.
5. Reklamlar : 350 dakika.
6. TV Oyunu : Yok
7. Yabancı Diziler (Çocuklar ve Büyükler için) : 1703 dakika.

8. TV'de Sinema (Yabancı Filmler ve Yeşilçam Yapımları) : 1346 dakika.

9. Yerli Yapım Müzik Eğlence : 512 dakika.

10. Yabancı Yapım Müzik Eğlence : 199 dakika.

11. Yabancı Kaynaklı Prog. (Eğitim ve Kültür) : 150 dakika.

12. Yerli Yapım Prog. (Film, Eğitim, Kültür ve Çocuk Prog.) : 2086 dakika.

Televizyonumuz tarafından düşünülmüş, çekimi, kurgusu, montajı ve yayını gerçekleştirilmiş, içinde yabancı parma-

Nazım Hikmet

Resimlerdeki kuşlar gibi el sallamıyor sana dostlar
hâlâ tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret
ve hâlâ başı bulutlarda bir çınar gibi eseniyorlar
Yanımızda değil, yanan kanımızdasın ey nâzım hikmet.

Ahmet Telli

ğı olmıyan yapımlar 9. ve 12. sıralarda bulunan yapımlardır. 2598 dakika eden bu yapımların toplam yayına oranı da yuvarlak olarak % 24'tür.

Demek ki 1978 yılı Temmuz ayında televizyonumuz tatile girmiş, bizler kendisinden birtakım hazırlıklar beklemişiz, bir atılım beklemişiz, ama tatil dönüşü ilk ay ancak % 23'lük bir yerli yapım izleyebilmişiz. Çok çalıştığını ve yorulduğunu bu nedenle içinde bulunduğumuz aylarda da tatile girdiğini gördüğümüz televizyon Haziran 1979 ayında da aynı oranda yerli yapımla çıkmış karşımıza. Nerede atılım? Nerede dinlenmeyi hak edecek çalışma?

Aynı aylarda televizyonun seslendirmeye katkıda bulunduğu yada aynen yayınladığı temelinde kendi malı olmıyan film ve programlara bakın, göreceksiniz ki onların oranı, yerli yapımlardan daha yüksektir. Bu da televizyonun dışa bağımlılığının, kültür emperyalizmine hizmet ettiğinin bir başka kanıtıdır. TRT'nin yayınladığı Program Dergilerinden çıkarığımız bu rakamlarda üç aşığı beş yukarı yanılsımız olabilir, ama bu durum televizyona tatil yapma hakkını vermez. Türkiye Yazıları'nın ileride çıkarmayı düşündüğü TV Özel Sayısında, 1978 Eylül ayı

ile 1979 Haziran ayı arasındaki yayınlarının dökümünü sizlere sunduğumuzda göreceksiniz ki, televizyon değil tatile girmek, sırtını dayadığı yerlerden utanıp, işe daha bir dört elle sarılmak zorundadır.

Program Planlamasına gelince :

Televizyonun elinde Program Planlaması için herşey vardır, vardır ama, elindekileri değerlendirecek, kovuşturacak, uyguluyacak yönetici yoktur. Gerek radyolarda, gerek televizyonda yayın dönemleri vardır. Program Planlaması, her bir yayın dönemine girecek programları, yayın dönemi başlamadan önce saptamak, hatta yayın dönemi başlamadan programın yayınlanacağı saati bile belirlemek demektir. Bunun için programcılardan öneriler alınır, değerlendirilir, yapımı uygun görülenler saptanır, durum yapımcıya ve şubesine bildirilir. Günü gelince de, yapımcıdan program istenir. Ama bu bir disiplin ve yayını sevmek işidir. Yayına gönül vermek işidir. Ne yazık ki böyle bir uygulama televizyonda hiç yapılmamıştır. Özellikle Cem zamanında, yayıncılığın bu temel kuralı öylesine çiğnenmiştir ki... Zamanlı zamansız İ. Cem ve arkadaşları program önerileri vermişler,

programcılar akıllarına estiği zaman program yapmaya kalkışmışlar ve kimin ne zaman, hangi programı yapacağı belli olmamış, bütün iz'ler birbirine karışmıştır. İsmail Cem'in «Bürokrasiyi yıkma» girişimi, yerine bilinçli bir kural «ikame» edilmediği için, anarşiyi getirivermiştir. Bugün çekilen sıkıntıların temelinde, o günlerin bilinçsiz, temelsiz, yayıncılık anlayışından uzak girişimlerinin sorumsuzlukları yatmaktadır.

Bütün yayın dönemlerini dolduracak bir program planlaması yapıldıktan ve bu planlama disiplinli bir biçimde uygulandıktan sonra, televizyonun tatile girmesi düşünülebilir mi hiç? Tersine, bütün önlemler bu planlamaya göre alınacağı için, hem programcılar rahat edecektir, hem de yayınlanacağı bildirilen bir programı yayınlamayıp, izleyiciye karşı saygısızlık edilmemiş olacaktır. Ve sonuçta yaz aylarında eski programların yayını gibi bir gülünçlük ortaya çıkmıyacaktır.

İsmail Cem bir gazeteden TRT'ye Genel Müdür olarak atanmıştı ve TRT'yi bir gazetenin yazışları müdürü gibi yönetmeye kalkışmıştı. Bu nedenle de başarılı olamamıştı. Ama Sayın Cengiz Taşer, TRT içinden geldi genel müdürlük koltuğuna. Radyoda Program Müdürlüğü yaptı uzun süre. Acaba bu programsızlığa «Dur» demeyişi, gereken önlemleri aldirmayışi bir nedene mi dayanıyor? Yoksa programsız programcılığı mı seviyor TRT Genel Müdürleri.

Sanırım bir izleyici olarak sormak hakkımız.

Karanlığın İnadı Şükrü Erbaş

Nerden bulur bunca karanlığı bulutlarımız?
Ki hep gölgedirler düşlerimin aydınlığına.
Açılıp ağarmadı şöyle bir oylumu bile,
Pırlıl pırlıl bir gökyüzü koydum da yanına...

trt
yapımcı ve yönetmenlerinden
mehmet deniz ile
görüşme

— Bildiğiniz gibi, Türkiye emperyalist sistem içinde sömürülen geri kalmış bir ülke. Böyle bir ülkede kitle iletişimi açısından televizyonun büyük bir yeri var. Öte yandan, Türkiye bir yığın sosyo ekonomik sorunla karşı karşıya. Özellikle televizyonda bu sorunların yansıtılması gerekmez mi? Gördüğümüz kadarıyla, bugüne değin toplumsal sorunlarımıza TRT gereği gibi eğilmedi, nedenlerini sorabilir miyiz size?

— Türkiye'de iktidarlar değiştikçe, söylediğiniz sorunların yansıtılması ölçüsü de değişiyor. Toplumcu bilinen, öyle gözüken birçok arkadaşımız «yönetici» durumuna gelince, genel plandaki tavırları da değişiyor. Toplumsal sorunların yansıtılması ikincil - üçüncül plana itiliyor, hatta unutuluyor. Ancak bazı yapımcı arkadaşların önerileriyle yayım

programına alınıyor. Gördüğümüz ve sezdiğimiz kadarıyla, yöneticiler «temel sorunların kırk yıl sonra da güncelliğini koruyacağını (örneğin top-

rak reformu), öyleyse bu tip sorunlara şimdiden eğilmenin gereksizliği» gerekçesine yaslanıyorlar.

— Peki, toplumsal sorunları yansıtan ve irdeleyen programlar ekrana hiç mi getirilmedi?

— Hiç değil. Çok az ölçüde getirilmiştir. Ama bu, cezalandırılmayı da göze alan inançlı ve bilinçli yapımcıların sayesinde olmuştur. Onların zorlamaları olmasa, bu programlar sanıyorum ekranda bu ölçüde yansımazdı.

— Size direkt bir soru soralım: Sizce, Türkiye'nin temel sorunları hangileridir?

— Temelde, bence üretim ilişkileri ve bunun doğurduğu sonuçlar... Başta, dışa bağımlılığın getirdiği sorunlar. Kırsal kesimin ve kentlerin sorunları. İşsizlik ve özellikle çağdışı sosyal koşulların halkımızı ezen, derinden etkileyen görünüşleri; kültür yozlaşması vb...

— Televizyonu iyi kötü hep izliyoruz. Bu sorunlar temelde

görüşme

ele alınmıyor. Alınmadığı gibi, tamamen ters bir kavrayışla, halkın dikkatleri bu sorunlardan uzaklaştırılıyor. Örneklerini size soralım...

— Sayın yöneticilerimize göre «çağdaş yayın» kabul edilen, ama aslında kültürel yozlaşmayı yaygınlaştıran bir yığın zararlı program var. Bunların başında yabancı diziler gelir. Örneğin Logan'ın Kaçışı, Göreviniz Tehlike, Uzay Yolu, Aşk Gemisi, Vakıf, Küçük Ev, Mc Millan ve Karısı, Ba retta vs...

— Yerli yapım olan eğlence programları genelde yararlı mı?

— Bence bu programlar genellikle yoz burjuva kültürünün propagandasını yapan, ana sorunlardan saptıran, çirkin yapımlardır. Size ilginç bir örnek vereyim: Demir-çelik işçilerinin sorunlarını yansıtmak üzere Karabük'e gittiğimizde bize «şarkıcılar-türkücüler nerede?» diye sordular. Meğer TRT bizden önce buraya «Tele Pazar Demir Çelik'te» yapımı için gelmiş Fabrikayı dekor olarak, işçileri de figüran olarak kullanmışlar. İşçiler bize şunu söylediler. «Böyle bir yapımçılık anlayışı ve yapımçı kadrosu dolayısıyla TRT gözümüzden düştü».

— Eğlence programları masraflı mı?

— Evet. TRT arşivinde birbirine çok benzeyen, hatta birbirinin aynı diyebileceğimiz yüzlerce program var. Aynı şarkıcıya, aynı şarkı birçok kez söylenmiş. Sonra, bir türkücüye doğu Anadolu'dan bir çobanın yanında türkü söyletme için büyük kadrolar oluş-

turuluyor, büyük masraflar göze alınıyor. Ama öte yandan, bu yapımda dekor olarak kullanılan çobanın sorunları olabileceği kimsenin aklına gelmiyor.

— Eğlence programları sizce nasıl olmalıdır?

— Bence eğlence programları feodal kültürü, yoz kültürü temsil etmemelidir. Kültürel yozlaşma nedeniyle piyasada ün yapmış yoz öğeler olduğu gibi ekrana getiriliyor. Bunlar lanse ediliyor. Böyle olmamalı.

— Nasıl olmalı?

— Halkımızın ileri kültür öğelerini yansıtan ve bunun

ürünleri olan yapımlar pekâlâ gerçekleştirilebilir. Bu yönünde hiçbir temel çalışma yapılmıyor.

— Neden yapılmıyor?

— «Müzik ve eğlence» şubesi, TRT'nin ilk kurulan, en köklü şubelerindedir. Bunca zamandır, istenilen doğrultuda ve özde programların neden yapılmadığını kendilerine sorun.

— Size özel bir durumu anlatacağız. Bir açıklama yapacağız. Bu konudaki görüşünüzü anlatır mısınız?

— Nedir?

— Biz, «Türkiye Yazıları» olarak sizinle görüşme yap-

Yeryüzünde Bir Durak

Mehmet Aydın

Baharla gelen gülleri ezdi çivili hoyrat ayaklar
Çılgık çılgına tüm çiçekler baygın iğdeler
Diken diken oldu yaprakları çınarların
Eğilmiş kan içiyor meşe dalları toprağa.

Uzandım yavaşça gülü yerden almağa
Kana boyandı parmaklarım avuçlarım
Dur sabret demeye kalmadı yüreğim
Başladı alaz alaz yanmağa.

Gün vurur acının yosunlu kapısına
Sıyrılmaya savaşına girmiş dar sokaklar yoğun ekşi
dumandan

Sızıp parıldar ince aralıktan sarı bir ışık
Dal omuza çapraz asılmış çelik namludan.

Konuşur sık sık işkenceyi yanına alan ölüm
Soğuk bir yağmur gibi dökülür bedenlere
Bir adam yere serilmiş yatıyor upuzun
Durmadan karanlığı ve acıyı besliyor keyifle
Ardı arkası kesilmeyen zulüm.

mak istediğimizde, saygılı davranmak için, hatır saymak için, usulen de olsa, «Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü»ne başvurduk. Sizinle bir görüşme yapmak istediğimizi, sakıncası olup olmadığını sorduk. Biliyorsunuz, anayasamıza göre, herkes düşüncesini sözlü ve yazılı olarak, dilediği biçimde açıklar. Yeter ki suç olmasın. Bu, hepimizin bildiği bir gerçek. Ama biz, gene de sizinle görüşme yapmadan önce, adı geçen müdürlüğe başvurduk. Böyle bir görüşmenin sakıncası olmadığını söylediler ve eklediler: «Mehmet Deniz'i kahramanlaştırmaya kalkmayın!» İşte, kamuoyu önünde açıklıyoruz: Türkiye Yazıları olarak bizim kimseyi kahramanlaştırma eğilimimiz yok. Ama, renkli basında, magazin basında, TRT personelinden bazıları olmayacak biçimde lanse edilirken, (kumda yatarken, bilmem ne artist ile dans ederken vs. fotoğraflarla lanse edilirken) toplumsal sorunlara eğilen bir yapımcı ile görüşme yapmamız neden yadırganıyor?

— Böyle bir soruya Şair Eşref güzel bir cevap yapıştırabilirdi...

— Geçelim bunları. Sizin TRT'deki başarılı yapımlarınıza gelelim. Hatırladığımız kadarıyla «Görünüm», gerçekten başarılı bir diziydi. «Görünüm»de önemli birçok toplumsal soruna eğildiniz ve bunları başarıyla yansıttınız. Başka hangi programları yapmıştınız?

— Evet, «Görünüm» seyirci tarafından da beğenildi, tutuldu. Bu program TRT Muhabirleri Derneği tarafından ve

Özel Jüri Ödülü
Cristobal Reunoso (Arjantin)

rilen, TV Gazeteciliği dalında Cengiz Polatkan özel ödülünü aldı. Benim yaptığım öteki programlara gelince... Öncelikle şunu belirteyim: Toplumsal içerikli bir yığın belgesel program hazırladım. «Siz Olsaydınız Ne Yapardınız?», «Devrim Tarihi», «Köyden Kente», «Bir Şöförün Günlük Yaşamı», «Muş'un Sağlık Sorunu», «KAPICI KIZI», «Antalya'dan Görünümler», «Balyanın Taşı Toprağı Kurşun», «Kömür Kararı Değil, Yüz Kararı», «Kır Yoksullarının Türküsü»...

— Bu programların çoğu belleklerde. Hepsi de başarılı yapımlar. Peki, bu başarılarınız yüzünden bazı baskılara uğradığınızı da duyduk... Nasıl oluyor bu?

— 1968 Yılında «Bir Minibüs Şöförünün Günlük Yaşamı» adlı program dolayısıyla, o zamanın Televizyon Daire Başkanı beni çağırdı ve aynen şunları söyledi: «Bu programda bir sol göz görüyorum. Bu tür programlara devam edecek olursan, program yapma yetkini elinden alırım.» Sonra,

olanaksızlar bilindiği halde, benden haftada iki program istendi. Daha sonra eğitim bölümünden kültür bölümüne «program yardımcısı» olarak sürüldüm. Sonraları pasif bir görev olan «Yayın Yönetim»e atıldım. Bir süre sonra Uğur DüNDAR'ın «Yaşadığımız Günlükler» adlı programında görevlendirildim. Karataş döneminde Bağ-Kur'u övmeye zorlandığım bir programı yapmaktan kaçındığım için Eğitim bölümüne gönderildim. Yıllardır pasifize edildim. 8 Mayıs 1979 gününde yayınlanması gereken «Çocuklarımız» adlı program iki kez denetimden geçtiği halde, yayından kaldırıldı ve hakkımda soruşturma açıldı.

— İlginç bir serüven...

— Benim için asıl ödül, bu tür yöneticiler tarafından bana yapılan baskılardır. Olumlu doğrultuda olduğumu buradan anlıyorum. Önemli olan benim kişisel durumum değildir. Toplumsal sorunlara eğilen birçok yapımcı aynı baskılar altındadır.

Duran Yılmaz'ın Öyküsü

Ayışığında Üç Karaltı

Göç başlayalı sürüden dördüncü koyun çalınıyordu. Kara Davut, sırtını bir çamın gövdesine yaslamış, oturuyordu. Kucağında bir bebek gibi mavzerini tutuyordu. Torosların sivri ve diş diş doruklarının birinden sıyrılan ayın ışığı yorgun ve öfkeli yüzünü kayalaştırıyordu. Nemli ve kütür kütür serin gecede orman korkunçlaşıyor, büyüyordu... Kara Davut kuşkuluydu. Bütün antenleri gerili, ufacık bir kıpırtıyı bile kaçırmadan algılıyordu.

Teke ovasının bitmesine daha günlerce yol vardı. Kaç kez konulup göçülecekti. Sürü de bu yol boyunca defalarca hırsızların saldırılarına uğrayacaktı. Kara Davut'un yüzündeki öfke ve kucağındaki mavzer bundandı. Biliyordu: Teke'nin ve yaylanın insanları yörüklerin güç zamanlarını beklerler. Onların deyimleriyle 'yörüğün savruktuğu zaman' gelmiştir. Göç süresince, canı et isteyen köylüler, geceleri sürülere sokulurlar. Ellerine geçirdikleri hayvanı sürükleyip kaçarlar. Bunu bilen yörükler en hırçın, en saldırgan günlerini yaşarlar göç zamanı. Göç, yerine varıp konuşca, yörüğün öfkesi, korkusu dağılıverir. Birden şenelir, gülmeler, göç süresince baskıya alınan tutkular alır öfkenin yerini. Artık kargaşa bitmiş, düzen kurulmuştur.

Göç kargaşasının arasında bir de sürünün yağmalanması korkusu Kara Davut'u üliye döndürüyordu. Hırsızlar çalmak için, Kara Davut çaldırmamak için direniyorlardı.

Anasının söylediklerini düşünüyordu gümüşlü ilkbahar gecesinin nemli serinliğinde :

«Sürüyü satalım oğul. Büyücek bir tarla alalım. Canerik-leri, al yanaklı almalar, dorum gözü gibi kara üzüm-leri yetişirelim. Tarlamızın yarısına sebze, yarısına ana yüreği gibi kızıl içli karpuzlar, yarısına Tekeli'lerin ettikleri ak pamuklardan ekelim. Yayla-Teke köylüleriyle dalaşıp durmaktan bıktım. Artık ürettiklerimizi satarak bey gibi yaşayalım. Bütün ömrümüzü dağlarda tüketmek neye yarar ki? Çocuklarımızı okutup kendimize sahap yetiştirelim. Büyük adamlar çıksın bizden de.. Artık ağır taş olmanın zamanı geldi...»

Ama ardıçlı koyakların, katran kokulu dağların, can biten pınar başlarının bu koca özgürlüğünü birkaç bin metre karenin içine sığdıramayacağına inanıyordu Kara Davut. Kendini savunarak, hakkını koruyarak dağları, kekik kokulu belleri aşip gitmek varken; ekşi ve buruk kokulu, cılklaşmış sebzelerin başında alıcı bekleyecek denli daraltamayacaktı dünyasını. Bu zor görünüyordu ona. Üstelik anası toprakla uğraşın zorluklarını hiç bilmiyordu. Dıştan gördüğüne aldanıyordu. Oysa üretmek, üreterek yaşamak her ke-simde zordu..

İşte sürü ne güzel yayılıyordu ay ışığının altında. Yörük-lük, çobanlık, çocukluğundan beri ruhunun derinlikleri-

ne kök salmış, damarlarına işlemişti. Geceleri uykusuz, yağmur, kar altında tedirgindiler. Yaşamlarını eriterek ürettikleri etin, yünün, sütün, yağın yok pahasına ellerinden çıktığını da biliyorlardı. Çünkü sat-tıkları, gereksinimlerinin yarısını bile karşılamıyordu. Bu da ayrı bir sorundu Kara Davut'u ince ince düşündüren ve öfkesini bileyen...

Henüz anası kadar yerinde düşünemiyordu, gençliğinden, sürtülmemişliğinden. O, dağlarda gezmek, gezmek istiyordu hep..

«Ana» demişti bir gün. «Ben de toprağa yerleşip ekip biçmeyi çok istiyorum. Gel gelelim ona da para ettirmiyorlar. Fiyatını düşük tutuyorlar. Sebze dersin komisyoncuların, toptancıların elinde.. Pazar bulması zor... Yaz günlerinin sarı sığında gezinen yorgun kalabalığa «domates var, patlıcan vaaar!...» diye bağırma-yı beceremem. Sebze dediğin toplandı-ğı gün satılmazsa çürümeye, bozulmaya başlar. Ekşi ekşi kokar.. Toptancıların ucuz kapmalarının sebebi de bu ya. Sebze ekicisi ucuz da olsa sattığına razı olacak biçime getirilir...»

Ya benim toklularım, şişeklerim, gelecek yıla büyüyecek girerler. Ölürse, hepsi birden ölecek değil ya.. Ama sebze, pamuk, en ufak bir hastalıktan kurur, gazal olur. Sen bunları bilemezsin anacığım. Kocadın, yola, göçe dayanamıyorsun. Ama anacığım, doğmadan seçmişiz bu yaşamı...»

«Görüşürüz oğul. On sene-ye varmadan bir ötürüklü dana otlatacak yer bile kalmayacak bu yörelerde. Sözüme geleceksin ama tavşan dereyi çok-

tan geçmiş olacak...» demişti yaşlı kadın.

Kara Davut'un aklı, kendisini, çiyli ay ışığında pusan bu soğuk bahar gecesinde eli mavzerli bekleten neden'e döndü: Niçin hep çalışmadan yemeye can atıyorlardı; leşe sünen çakallar gibi sinsi ve korkak adımlarla, canlarını bir et doğramına takıp sürünün içine daldıyorlardı? Yaşam bir koyun için, birkaç lokma et için kurnunun önüne dikilecek denli ucuz muydu?.. Şaşıyordu onlara.. Ve bütün öfkesi beyninde çınliyordu. Onların yüzünden çekiyordu uykusuzluğu ve bu ayazı. İçindeki kin onların yüzündendi...

Bir taşının cılız ve bezgin korna sesini duydu. Ardından arabanın saydam sütnün biçimindeki ışığı belirdi, birden kayboldu derin ormanın arasında. Ve ardından boğuk, hırçın motor sesi uğuldamasını sürdürdü. Çok aşağıdan başlayan ovanın yüzü çift süren traktörlerin ışıklarından ateşböcekleri gibi ıslı ıslıdı. Ay, artık sürünün tam üstüne gelmekteyken sürü birden irkildi. Kara Davut toparlandı; kucağında çiy damlalarının ıslattığı mavzerinin emniyetini açtı. Düşüncelerinden sıyrıldı. Gözleriyle sürünün çevresini taramaya başladı..

Sürünün epey ötesinden, bir çam torusunun gölgesine hayalet gibi bir karaltı atladı. Kara Davut ürpererek soluğunu tuttu. Karaltının girdiği yeri göz hapsine aldı. Sürü yayılmayı bırakmış, hayvanlar başlarını tehlikeden yana kaldırarak ürkmeye hazır, karaltıya bakıyorlardı. Artık çan sesleri eski uyumunu yitirmiş, kuşku-

lu, arada bir tıngırdayıp susuyordu. Karanlık ormanın korkunç derinliklerinden bir baykuş kesik kesik ötmeye başladı. Baykuşun sesi suskun geceyi korkunçlaştırıyordu.

İki gölge daha atladı. Üç karaltı küçük bir çam torusunun gölgesinde birleştiler. Sürü bir daha irkildi. Atik, sinirli sinirli havlayarak saldırdı. Kara Davut çevik ve öfkeli, beklemeye durdu. Üç karaltının hırsız olduklarını anlamıştı.

Karaltının birisi çam torusunun altından çıktı. Korkak ve sümsük bir çakal gibi, arada bir durup baykuşun sesinde korkunçlaşan ormanı ve geceyi dinleyerek yürüdü. Çukur yerlerden sürüye doğru kaymaya başladı. Ardından öteki iki karaltı da yürüdüler. Ay ışığında, domuz mozalarının burunlarını sürüyerek gidişle-

rini andırıyorlardı.

Sürü durmadan sağa sola çalkanıp duruyordu. Atik, sert ve sinirli havlamalarla sürünün çevresinde fır dönüyordu. Sürünün kendisine teslim edilmiş olduğunu sanıyor, var gücüyle çırpınıyor; yardım çağıran bir biçimde havlıyordu. Sürü, köpeğin dönüp durduğu çemberin ortasına tortop olmuştu. Böyle yaparak köpeğin işini kolaylaştırıyordu. Sürü varlığını Atik'e bağlamıştı. Sürünün başına geleliberi kaç kez tehlikeden kurtarmıştı sürüyü Atik ve sürü buna iyice şartlanmıştı.. Yüzlerce koyun başlarını tehlikenin geldiği yana döndürmüşler ayaklarını sert ve öfkeli biçimde yere vurarak hırıltılı sesler çıkarıyorlardı..

Bütün bunlara karşı, üç gölge sürünün içine içine ka-

Bir Düş, Bir Çağrı, Bir Umut

Oğuzhan Akay

Mor kırmızı yeşil sarı neyse ne
Hepsi ressamlarını bilmediğim bir düste
Yağmur kuşları tüylerini döküyordu sessiz
Özlemlerle yalnızlıklar daha öteye

Güzel sevdim çirkin sevdim kime ne
Tümünün de öpüşleri baldan tatlıydı
Herkes afrasını tafрасını atsın da gelsin
Mavi sokaklardan buluşma yerlerine

Ağıtlarını görmediğim bir trene boşalttılar size ne
Çingenesini yitirmiş bohçalarda kat kat hüznler
Ey günlerin saklı istekleri umutlan işte
Çocuklar uyana uyana büyüyecekler

yıyordu. Atik tehlikenin geldiği yönü kestirdi. Olanca hıncını, yırtıcılığını toplayarak saldırdı. Birden acı acı çenileyerek(*) geri kaçtı. İşte bu, Kara Davut'a kırbaç olup şakladı; bu yüzden sınırları son derece gerildi, öfkesi namlusuna sığmayan mermi oldu. Atik bir daha çeniledi, sızladı. Köpeğin korktuğu çenilemesinden belliydi. Can havliyle sızlayıp duruyordu ve ilk öfkesi korkuya dönmüştü.

Kara Davut'un gözleri karaltılarda takılıydı. Ateşe hazır mavzerinin kabzasında parmaklarını hızlı hızlı gezdirmeye başladı.

Hırsızlar son birer atımla sürünün içine daldılar. Sürü ürktü, sonra aralarına girenlerin insan olduklarını anlayınca durakladı. Atik tehlikeyi atlattığını sanarak, ya da umudunu korkuya kaptığından, yavan yavan havlıyordu. Acılı vuruşun etkisinde çenilerken düşmanlarını da yitirmişti.

Kara Davut usulca kalktı yerinden. Bütün kiniyle kabzayı sıkıyordu. Ağaç gölgelerinin birinden ötekine sıçrayarak sessizce ilerlemeye başladı. Adamları ilk gördüğü yerin tam karşısına geçti. Açığa, sekiye oturdu. Kıpırdamadan, hırsızların sürünün katından çıkmalarını bekledi. Vururlar, endişesiyle üstlerine varmadı.

Hırsızların ikisi çıktı. Çaldıkları koyunları eğilerek yedeyip gidiyorlardı. Öndeki hırsız sekiyi aştı, kayboldu birden. Atik arkadakine saldırdı. Köpek gücünü toplamış gibiydi. Can havliyle gene çenilemeye, oracığa büzülerek sızlamaya başladı. Bu arada geri-

deki hırsız da geldi. İki hırsız sekinin üstünde birleşiverdiler. Tetikte bekleyen parmağına yüklendi Kara Davut. Mavzer şahlandı, sarstı atıcısını. Namlunun ucunda bir yalım şimşeklendi, söndü. Bir süre üstünde yankılanan tok sesi yuttu karanlık orman. İki hırsız oldukları yerde kaldılar. Her şey bir anda olup bitti.

Uzunca bir süre bekledi Kara Davut. Bir yandan ürken sürüye kulak veriyor, bir yandan da ay ışığının altında birer taş gibi topalıp kalan hırsızlara bakıyordu namlunun üstünden. Köpeğin boşa havlamaları karanlık ormanda büyüyor, korkunçlaşıyor, sonra eriyip gidiyordu. Baykuş kızgın kedj miyavlamasını andıran ötmesini kesmişti.

Ormanın derinliklerinden bir koyun melemeye başladı. Mutlaka öndeki hırsızın alıp götürdüğü koyundu bu. Hırsız mavzerin sesini duyunca koyunu bırakıp kaçmıştı. Kara Davut usul usul kös ışığı çaldı. Koyun ışık sesine döndü, sürüye katılarak melemeyi kesti.

Kara Davut oturduğu yerden kalktı. Hırsızların topalıp kaldıkları yere yöneldi. Eli tetikteydi. Belki ölmüş numarası yaparlar, yaklaşınca kendisini vurabilirlerdi. Atik havlamayı kesmişti. Ama baykuş gene ötmeye başladı. Korku saçıyordu geceye baykuşun sesi. Kara Davut ölülerin başucuna dikildi. Yerde üç ölü görünce şaştı. Birisi umutsuzca hırıldayıp duruyordu. Belinden cep elektriğini çıkardı. Ölüleri ışık çemberinin içine aldı: İki hırsız, can çekişen de koyundu. Koyuna acıdı. 'Birisi koyu-

nu çalan, öteki köpeğin canını acıtan' diye düşündü.

Kara Davut koyunun kulaklarını kesti. Cebine koydu. Herkesin belliği sayılan «eni» vardı çünkü koyunun kulaklarında. En'den adamları Kara Davut'un vurduğunu anlarlardı. Komşu obalar birbirlerinin enlerini çok iyi tanırılar.

Can çekişen koyunun kulaklarını keserken kendi kendine söylendi :

«Koyunun benim olduğunu komşu obalar söylemezler. Ama sen işini sağlama bağla. Belki köylülerden de benim enj bilen çıkar. O zaman candarma, dayak, savcı, hakim, avukat, mapusane... Gel de çık işin içinden. Devlete dert anlatmak zor, çok zor iştir... Çalıyordu, yağmalıyordu, soyuyordu... anlamaz; bu malın ne güçlüklerle kazanıldığını da bilmez, bilmek istemez, ya da fırsat eline geçmişken... İlle de «neden öldürdün» der, so-kar dama.. Binbir güçlükle kazandığını koruyanı senelerce yatırır; hırsızları iki-üç ayda salıverir... İyisi mi ne şeytani gör, ne besmele oku oğlum Kara Davut...»

Kara Davut gecenin tam ortasında sürüyü konalgaya getirdi. Sert sert bağırarak çadırdakileri uyandırdı. Uyananlar apar topar tüfeklerine sarıldılar. Kara Davut kesin :

«Çabuk göçü tutun,» dedi. «Sabaha Emeredin belini aşmalıyız. Develerin çanlarını, zillerini tıkayın. Ben sürüyü götürüyorum. Davranın! Oylanmayın!...»

(*) Çenilemek : Her hangi bir şey vurulan, dövülen köpeğin çıkardığı ses.

tarık dursun k. Yaşam Öyküsü

Bugüne dek hep başkalarını, başka başka kişilerin başka başka evrenlerini anlatmış biri için bu kez kendini odaklaştırarak yine kendini anlatmaya kalkışması; görüldüğü kadar kolay olmasa gerek.

Kendim! Kim, kendini tanıyor? «Kendinizi anlatın bana..» desem, söze ya da yazıya nerden başladınız? Bazı günler, sabahtan traş olurken aynada durup seyrettiğiniz insan mıdır kendiniz? Niçin, size öykünüz durmadan? Niçin, siz nasıl bakarsanız o da size öyle bakar? Siz o kişiyi tanıyor musunuz iyice; içli dışlı mısınız, sever misiniz onu, kızar mısınız, yeri geldiğinde hoş görür müsünüz, küser misiniz, kırılır bozuşur musunuz? Bölüştüğünüz bir şey var mıdır onunla? (Mutluluk, sözgelisi. Nedir mutluluk? Tanımı yok onun. Büyü mü; küçücük, fındık kabuğunu bile dolduramaz bir şey mi? Yoksa somut dışı, salt soyut mu? Yoksa bize olmayan, bulunmayacak, bilinmeyen bir şeyi afyonlayıp yutturuyorlar mı? Doğunluklarımız da birer mutluluk mudur? Olabilir mi?)

İnsan, kendini —bana sorarsanız— en iyi biçimde albümlerde bulur. Bu yüzden fotoğrafı bulanı (her kimse) onu saygıyla selâmlıyorum. Yaşasın o!

Hiç tanıyıyormuş gibi yaptım kendimi. (Hah, kendimi mi, ben tanımayacağım da kim tanıyacaktı.. diyenlere boş verin. Öyle diyenlere çok rastladım. Yüzlerinde ince bir hüznün, apaydın bir yalancılık vardı. İnanmamışlığımı başışladıklarını sanıyorum.)

Bir resim. Annemin... (Albümlerdeki fotoğrafların bence iki kusurları var: Hızla sararıyorlar, bir; yansıtıkları insanların hiç yaşlandırmıyorlar, iki...) Benim an-

nem hiç bu kadar genç olmamıştı, anımsıyorum. Yavaş çekilmiş, geriye dönüşleri bol bir filmde bakıyorum ona. Albümdeki bu resimde şimdi dikkatle süzdüğüm kadınlı Amiral Bristol Hastanesi'nin ikinci katındaki bahçeye bakan tek yataklı odasında suskunlukla (belki sevecenlikle) ölümü bekleyen kadın arasında dağlar kadar bir ayrıklık var. İkisinin ortak yanı, salt yaşama doymamışlık. İkisinin de gözleri aynı bakıyor.

Anam çok çekti. Ona çok çektirdiler. O da herkese ve herşeye inad, dirençle yakındı bundan. Belki sa-vaşımını böyle yorumluyordu. Ona kızdık, ona küstük, ondan kaçtık. Yılmadı ama. Çünkü çocuklarıydık, her zaman bağışlayıcı oldu bize, kınayıcı değil.

Babamın resmi yok. Hiçbir albümümüze de girmedi. Yüzünü bile anımsamıyorum. Sarışınmış ya da kumral. Bir İstanbul çocuğu. Yolunu nerden ve nasıl İzmir'lere düşürmüş ve Kürt Mehmet Ağa'nın ikiz eşli kızı Ayşe'yi almış, çözümsüzdür.

Freud'çuluk bir yana, babamın evini ve çocuklarını bırakıp alıp başını uzak kent İstanbul'a gitmesini belki başkaları çoktan unutmuştu, ama ben unutmadım. Dünya'da bir çocuk için bundan daha kötü bir şeyin varolabileceğine inanmıyorum.

Babam gitti, biz kaldık: Kocası kaçmış genç bir sözde dul ve biri yedi, öbürü ondört yaşındaki iki erkek çocuk.

Yaşam, kimse için kolay olmamıştır, kabul; fakat böylesi bir ortada kalışlık içinde hele, zorunda zordur.

Tarık Dursun K. : Şair (Yıl 1950'ler)

Bu noktada anama şimdi daha çok saygı duyuyorum. İki oğlunun «adam»dan sayılabilmesi uğruna gerçekten de «saçını süpürge» etti. Açılan çilesi o günlerde başlamış, ölümüne dek de süregitmiştir.

Okulum, Memleket Hastanesi'nin arkasına düşen, bugün bile hâlâ İzmirli kalabilmiş Arap Fırını sokağındaki Dumlupınar İlkokuluydu. İlk öğretmenim Atiye Hanım'dı. Bana iki şeyi çok çabuk öğretti: Sağ elle yazmayı ve dişlerimi hergün fırçalamayı.

Yoksulluk, biz nereye gitmişsek olağanüstü bir tutkuyla bizi izlemiştir. Okulda, ilk gençlik yıllarımda, Ankara'da, askerlikte, yazarlığımın çiraklık döneminde, aşklarımda, yolculuklarımda, evlendiğimde, baba olduğumda...

Üvey babamı da unutmuyorum. Bana ne gerçek babalık etti, ne de üveyi. Çelebi, bilge, çalışkan ama umarsız bir adamdı. Yandaşımız yoksulluğa onun da bir gündün bir güne karşı çıktığını görmedim. Aslında kaderci biri de değildi; belki savaşıcı yapısı yoktu, belki yorgundu, belki de eski bir gönül kurgunu.

Annem, ağabeyim, bir de yoksulluk uzun süre onun ardından gittik. Ankara'ya gittik, (41-42'lerde bir soğuk vardı, anlatamam. İnsanlar kış yüzünden sapır sapır ölüyorlardı hep. Dünyada savaş egemenliğini sürdürüyordu. Ekmek karne ile idi, şeker yoktu, Amerikan bezi de. Çocuklara çeyrek ekmek hakkı tanımışlardı. Çayı kuru üzümle içiyorduk.) Ankara'dan Balıkesir'e gittik, (Yoksulluk ve soğuk da beraberimizdeydi. Bana bir türlü iki ucunu bir araya getirip bir palto alamadılar. Koca bir kışı tek bir odada ve kömür mangalının başında kiralık romanlar okuyarak ve yazı giraklığı denemeleri yaparak geçirdim.) Yeniden İzmir'e gittik: (Ah, deli gençliğim benim! İlk aşklarım.. İlk geneleve gidişim.. İlk cigaram, ilk rakı soframız, ve.. ilk dostluklarımın temellendirildiği ölümsüz, başıboş günlerim... Herşey güzeldi, herşey çok güzeldi. İstrati güzeldi, Remarque güzeldi ve biz: Cengiz Tuncer, Ziya Metin, Nedret Gürcan, İzmir'in Kordonboyuna yalnızca başka limanlardan gelip başka limanlara giden yabancı bandralı gemileri seyretmeye koşan ağız açık ayran delileriydik o günlerde. Her sabah dünya yeniden kuruluyordu; doğru! Fakat bizim kurduğumuz, bize yetirdiğimiz dünya çok başka, çok değişken bir dünyaydı. Uzunlukları kilometreleri bulan şiirler yazıyorduk, gerçekleri her gün yeniden keşfe çıkıyor, büyük bir coşkuyla bunları en kötüsünden şiirlendiriyorduk.)

Belki de bendeki bu yolculuk etme, bir yerden bir yere (amaçlı ya da amaçsız; ama, en güzeli amaçsız) gitme tutkusunu oradan kalmadır. Bencillik belki, belki 'Turgut Uyar çok haklı («Bir adam gelir bir düzen bozar kahr» diyordu, anımsayanınız var mı o şiirini?) hep gitmeli, hep dönmeli ve hep bir düzeni bozmalı, kalmalı insan. (Duygululukmuş! Haltetmiş diyen onu.)

Yeni olanı seviyorum. Bunu derken eskiye karşı düşmanlık duyduğumu da saklamıyorum. Ne var ki, insan yaşlandıkça elinde olmaksızın eskiye bağlanıyor ve yeniye ihanet ediyor bir çeşit. Şarabı sevmediğim için onun eskisine saygısızlık edebilirim ama dostlarıma (sayıları her yıl biraz daha eksilen dost bildiklerime) yapmıyorum bunu. Yeni olan herşey güzel, peki niçin bir yaştan sonra yeni tanışlarımız dost çizgisine varamıyorlar?

Cengiz Tuncer ile : Başıboş günler..

Okur için nedir önemli olan? Neyi anlatırsam kendimden, önemser? İlk'ler mi? Anlattım onları. Çoğu sisler puslar içinde artık. İlk aşkı, Lütfüye idi. Kimdi o? Nasıl bir kızdı? Şimdi nerededir, sağ mı, ölü mü? Beni anımsıyor mu? Ronsard'ın sevgilisine, Salah Birsel'in Güzin'ine yazdığı gibi ben de ona bir çok şiirler yazdım. Hikâyeler de. Bu sonunculardaki Lütfüye, olan Lütfüye değildi, olmasını istediğim Lütfüye idi: yani, yanlış ve saptırmalı bir Lütfüye...

İlk basılı yazım... Ortaokulun birinci sınıfında ana-sının eski bir tayyör ceketini erkek ceketine dönüştürmüş bir boynu bükük öğrencinin koşullandırılmış bir hırsız - polis hikâyesi.. Telif hakkı, müthiş! O günün parasıyla tam on lira. Ekmeğin bin gram'ının on kuruş olduğu bir yılda on lirayı küçümsemeyiniz.

Benim ilk saatim de önemli bir olayı içerir. Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde adıma yapılan bir «Özel Sayı» için Salim Şengil'in ödediği büyük bir telif hakkıyla almış-

Yıl 1979 : Rejisörlüğünü yaptığı bütün filmlerinin fotoğraf direktörü Orhan Kapkı ile.

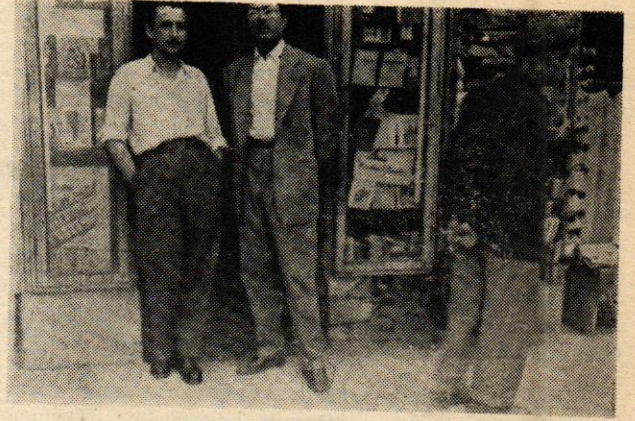
tim onu, çok zaman da kolumdan düşürmedim. Adı sanı duyulmadık bir markaydı.

Öğretmen olmak isterdim, olamadım. Düşül bir kafada dağ köylerine gidecekmışim de, akıncı bir ruhla köylü çocuklarını okutup kalkınmamıza katkıda bulunacaktım. Pöh!..

Otobüs biletçiliğim sırasında kontrolör olmak isterdim, olamadım. Çok avanta bir görevdi. Bineceksin otobüse; şöför de, biletçi de, yolcular da senden tir tir titreyecek, herkese tepeden bakacaksın, fena mı?

Bakın, olmak istemediğim şeyler de vardı: Ziya Metin'in bende her zaman şaşkınlık uyandırmış oyunculuk tutkusuna bakarak oyuncu olmaktan hep kaçtım. Oyuncu olmak istemedim yani. Tiyatroyu sevmiyordum çünkü. Fakat gün geldi, tiyatrocuya bir kıza tutuldum.

Memurluğun her türlüünü, veznedarlığı ve parayı da sevmedim hiç.

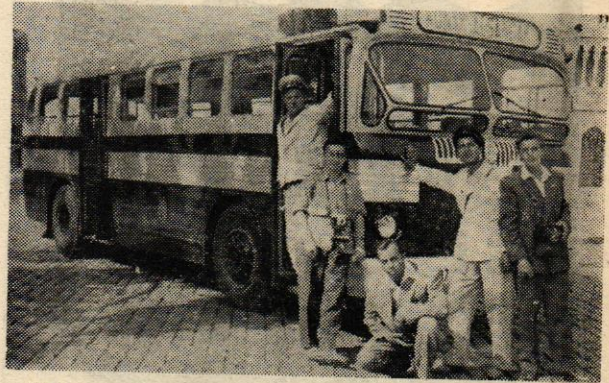
Avni Dökmeci (Kaynak dergisi yönetmeni) ile.

Şiiri ise, hep sevdim. Güdük (ve beceriksiz) şairliğim buna kesinlikle engel olmadı. Şiir yazmayı (güzel şiir yazmayı ve şair olmayı demek istiyorum) becerememek, şiire düşman olmak anlamına gelmiyor ki...

En sevdiğim iş, biletçilik, sonra da gazeteciliktir. İkisinde de halkla beraber ve halkın içindedir. Bazan yirmidört saate bölünmüş koca bir günü halkla birlikte yaşarsınız: Sevinciyle, acısıyla, mutluluğu ve mutsuzluğuyla... Memurluk, iğrençti. İnsanlar, hele aklı başında insanlar nasıl memur oluyor ve nasıl memurluk yapıyorlar, şaşıyorum.

Yazar olmadan önceleri yazarlara da şaşardım; çok güçlü, çok olağanüstü yaratıklarım gibi gelirlerdi bana hepsi. (Belki yine de öyle geliyorlar, başkalarına, kimbilir!)

İnsanları her zaman gözledim, herkese (çevremde, yanı başımda, benimle birlik olan ve olmayan herkese) başka bir gözle baktım, bir tür dışardan seyrettim onları. («Bana niçin öyle bakıyorsun?» ya da «Niçin hep bana bakıyorsun?» diye soranlarına çok rastladım. Unutmamak içindi. İlginç bulduğum, bir hikâyem ya da bir romanımda tipleyeceğim kişileri seyretmeyi severim. Nasıl bakıyor, gözlerini nasıl kullanıyor, kaşlarının biçimi nemedir, nasıl yemek yiyor, su içişi nasıl, bardağı nasıl tutuyor; konuşurken ellerini nasıl

Yıl 1949 : Tarık Dursun K. İzmir otobüslerinde biletçi.

bütünlüyor, omuzları niçin düşük, niçin küskün ya da niçin bu denli coşkulu? Hep izlerim, hep gözlerim bunları. Bunlar birer montaj parçalarıdır. Günü gelir, kafanın içinden bulup çıkarır, birleştirir, bir hikâye ya da roman kişisine yakıştırırım. Tümenü değil, parça parça.)

Benim kuşağım, «sinema kuşu»dur. Ucuz ve yalnız adam eğlencesinin tarihi kölesi yani... Bir biletle girdiğiniz karanlık salonda perdeye yansıyan ne varsa (işinize geldiği an) onunla bütünleşiverirsiniz. Sinema, bir bakıma insandaki rontgencilik duygusunu «tatmin» eder. Akın akın (ve üste para vererek) sinema salonlarını doldurmamız da buradan kaynaklanmıyor mu?

Diyeceğim, «sinema kuşu» kuşağı ne yapmış etmiş kıyısından köşesinden sinemaya bulaşmıştır: Oyuncu olmuştur, yapımcı olmuştur, senaryocu olmuştur, yönetmen olmuştur. (Bunda yaygın bir ün kazanma, çarçabuk «şöhret» olma, çok para kazanma, savaş yılları çocukluklarının kötü sürgünlüklerinden bir ayak öncesi kurtulma kaygısı etkindir; hayır demiyorum. Bir de şunu unutmamalı: Benim kuşağım çok şey söyleme, çok şey yapma ve becerme yetisine sahiptir, birikimi olan bir kuşaktır. Dergilerin, kitapların ya da gazetelerin —bunlara matinelere de katabilirsiniz— doyumsuzluğu sinemada aramıştır. Biliyorum, çoğumuz kötü sinema yaptık. Kötü koşulların tutsakları olduk. Hepimiz gününden çok geleceğin sinemasını düşünüyorduk. Yaptığımız denemeler —ya da film müsvetteleri— çok yanlış birer «hilkat garebeleri»ydiler. Yapımcıya verilmiş ödüllerle, kendi «keyfimiz»ce arada kaçırabildiğimiz bölümlerin birleşiminden ortaya şaşırtıcı, şaşırtıcı olduğu kadar da yadığatıcı sonuçlar çıkarmıştır.)

Sorular hep: «Nasıl yazıyorsunuz?» Ne yazdığımız değil de nasıl yazdığımız önemli, öyle mi? Güllüğü! Yatarak yazıyorum, ayakta yazıyorum ya da oturarak yazıyorum. Neyi değiştirir?

OYUN
aylık
tiyatro
dergisi
cihangir
akyol sok.16 tophane_ist.

Tark Dursun K.

Gürültü içinde yazıyorum, iyi mi? Sessizliği, el-ayak çekilmişliği sevmiyorum. Zoruma gidiyor. Nerde olursam olayın, yazıyorum.

Bildiğim, gözlemediğim şeyleri yazıyorum.

Tam bir küçük burjuva yaşamı... İki katlı, toplam 100 metrekarelik, bahçeli bir ev. Bahçesinde yine küçük burjuva beğenisiyle doldurulmuş Mayıs gülleri.. Yaseminler ve hanımelleri.. Herşey «sosyal meskenliğe» uygun düşürülmüştür: Televizyon, iki transtörllü radyo, bir radyo -tepye.. Eve bahçeden geçilip dört beton basamakla giriliyor. Dar bir hol. Sağda mutfak. Çok temiz, çok düzenli. Holden yemek salonuna, oradan da üç basamakla oturma odasına iniliyor. Çok camlı bir ev ve çok aydınlık. Çok kitaplı da. Evin egemeni kadın. Nereye bakılsa anlaşılır. Onun titizliği, onun düzeni, onun kadıncıl dengesi duvarlardan yere serili halılara, kitaplıklardaki sıralı kitaplara, pencere kenarlarındaki Afrika menekşelerine, devetabanlarına ve kauguk ağaçlarına dek çok belirgin.

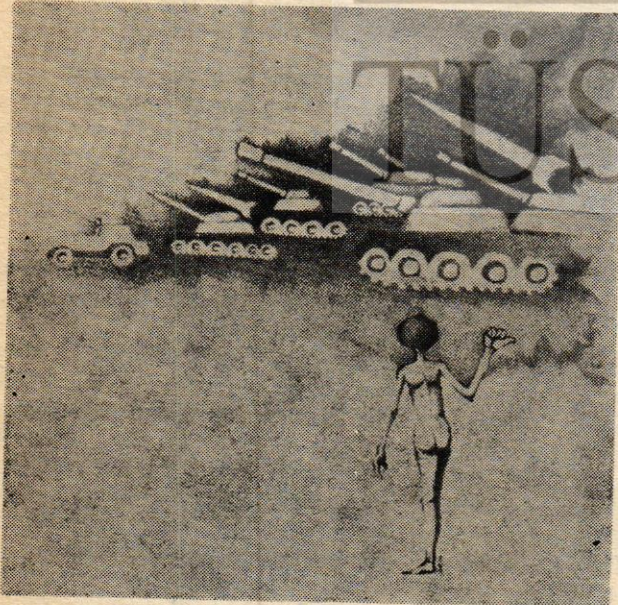
İyi, akıllı, duygulu bir kadındır karım. Varlıklı bir ailenin okumuş yazmış kızlarının en ortancasıydı. Kırkiki yaşında evsahibi oldum, kırküç yaşına kadar da çalıştırdım onu. Hiç sesini çıkarmadı. Savaşına birlikte girdik, birlikte çabaladık, birlikte «bir yer»e geldik. Her zaman iyi bir «eş», iyi bir «anne» olmuştur. Oğlunu çok sever, çünkü onu o yetiştirdi. Çiçeği burnunda bir öğretmeni, çekip aldım, ardım sıra kent kent sürüdüüm. Bir çok şeylere alışkın değildi, alıştı. Bir çok şeyi biliyordu, unuttu; bir çok şeyi bilmiyordu, öğrendi.

Benden daha iyi kişilere varabilirdi, varmadı. Bunden ötürü yakınıcı olduğumu duymadım hiç. Yüreğimde saklı «bohem»liği benimle birlikte yaşaya yaşaya eksiltti, doyunlandı. Onu hep sevdim: Uzatmalı çocuk yanını, kadınlığını, analığını, fazlalıklarını ve noksanlıklarını; hırçanlıklarını, tükenmesiz gül sevgisini, kılı kırk yarısını, hünerli elleriyle pişirdiği etli bamyayı ve domatesli pilavını ve kızıla boyattığı kısacık saçlarıyla genç kızlıktan bir türlü kurtaramadığı yüzünü...

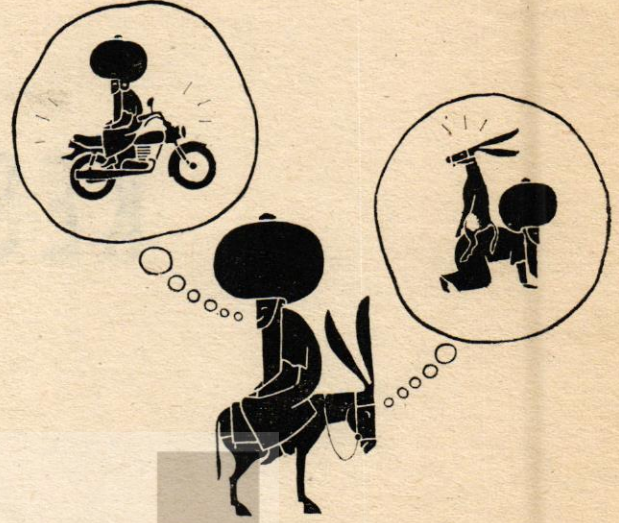
Bu evde erken kalkıyor. Belki artık orta yaşın ucuna gelindiğinden, belki de ülkedeki bulaşıcı toplumsal tedirginlikten, yarın korkusundan, neyin nasıl ve niçin oluşacağını kestirememenin şaşkınlığına karşı çıkma istediğinden (buna dürtü de diyebiliriz) artık çok uyumuyor. Erkek her sabah traş olurken, kadın da aşağıdaki mutfakta kahvaltıyı hazırlıyor. Tek oğul, erken uyanmayı sevmez. Son dakikada sofraya yetişip ardından atlı kovalıyormuşçasına iki lokma bir şey yer ve baba, oğul, bir de çok uzun boylu bir komşu ile yollara düşülür. Günlük «rutin» yaşam başlamıştır. Erkekler, kadınlarını arkaları sıra saatten saate büyütecekleri karamsarlıklarıyla baş başa bırakırlar ve işlerine giderler. (Yağ yok, şeker yok, etin kilosu ikiyüz liraya çıkmış. Bugün acaba ne pişirmeliyim? Oğlan musakka sevmiyor. Ona tavada köfte yapayım, yanına da makarna.. Üstüne peynir rendeler.. Bu yıl uçuk kahverengi moda olacakmış. Bir mantoluk kumaşın metresi kaçadır acaba? Sağdaki dolgum sızlıyor, düşecek mi ne? Ah, niçin bir yardımcı kadın çağırıyorum? Hiç değilse haftada bir gelmeli, camları silmeli. Halıları da... Çamaşırı ben tek başıma yıkarım. Ama yetişemiyorum işte. Yoruluyorum. Ben artık genç bir kız değilim. Ellerim hışır hışır. Kremimi değiştirmeliyim. Ah, parayı yetiştirememek ne kötü! İdareli gitmeli...)

Yaşam, bir kavgadır. Erkekler evlerin koruganlığından çıkmışlar, savunmasızca yaşamın ve savaşın ortak yerine kendilerini atıyorlar. Okuduklarını yaşama uygulama olanakları yok. Var sanıyorlar ve durmadan yanılıyorlar. Çünkü herkes bu olanakları kullanma yeteneğinden yoksun ya da kulanma gücünden yoksun.

Her sabah bir yerlere gitme isteğiyle uyanıyorum. Bu bir kaçış isteği değil. Belki yenileme ve yenilenme

DİSK Ödülü, Ümit Öğmel

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı,
T. Sukanko, (Endonezya)

isteği.. Belki de Turgut Uyar'ın dizesindeki gerçek: «Bir adam gelir bir düzen bozar kalır..» (Bir mektuptan: «Gelmek, hiç kuşku yok, çok güzel bir şey. Üstelik gelinen yeri güzel kılan oradaki dostlar, dostluklar ve geride bırakılan anıların yeni baştan yaşanması.. Fakat gitmek, gelmek kadar güzel değil. Bunu her yolculuğa çıkıp dönüşümde daha iyi anlıyorum. Kimbilir, giderek yaşanıyorum da ondan mıdır, nedir? Çünkü yaşlanmak, kişinin biraz daha duygular batağına sapsanması, duygularının tutsağı olması demek değil midir? Buna bir parça da anılara saygı ve bağlılık kattınız mı, tamam!»)»

Bir hikâye yazmalı. Elbet yazmalı. Ama hikâye yazmak bir «fırsat»tır. Bunu zor elde edebiliyoruz. Kaygularımızdan, korkularımızdan, savunmalarımızdan, ince hesaplıklarımızdan, her an savaşa hazır, tetik üstünde beklemekten, çirkinliklerden, güzellikleri sakınmaktan, yorgunluklardan, kızgınlıklardan «fırsat» çalabilirsek... (Bulabilirsek demiyorum, dikkat!)

Ah, roman kolay! Takarsın kâğıdı makineye, başlarsın yazmaya. Dursuz duraksız yaz! Roman, başla-yıcıdır, hikâyenin zalimliği onda yok; kusurlarını da, güçsüzlüklerini de hoşgörür senin. (Öbür romancıları gözden kaçırmayın: Boşboğazları, gevezeleri, palavracıları, yutturmacıları, çete kurucularını, tezgâhtarları...)

Baştan beri yazdıklarımı okudum. Bu mudur «kendim»? Bilemiyorum. Bir gerçek: Kimse, kendini taşı-mıyor. En zor iş, kendini anlatması insanın. Kendinizi karşınıza alıp bir başkasıymışçasına onu ele almak, incelemek (irdelemek sözcüğü burada kullanılabilir mi acaba?) ve didik didik etmek mümkün mü?

Başkaları bunu nasıl yaptılar, bilemiyorum. Ben bu kadarını yapabildim.

Tutun ki, adım Hıdır, elimden gelen budur.

KESİT

KİTAPLAR

Fahri Erdiñç ve Romanları

Politikacılarımız, politikacı geçi-
nenlerimiz, karanlıkta mı aydınlıkta
mı olduklarını bilmeyen nicelerimiz
Türk ceza yasasındaki 141. ve 142.
maddelerin tartışmasını yapadursun-
lar, bu maddelerin Türkiye toplum
tarihine, yaşamına ettikleri kuşkusuz,
gün gelecek güneş gibi ortaya çıkac-
aktır. Faşist İtalya ceza yasasından
pek hoşlananlarca alınıp günümüze-
dek yaşayan, kaldırılmasına kıyılama-
yan bu maddelerin yüzünden nice ger-
çek aydınlar, sanatçılar, yazarlar ce-
zaevlerinde çile çekmiş, yurt dışına
kaçmış, en azından kovuşturılmaya
uğramışlardır.

Türkiyenin toplumsal yaşamına,
ekonomisine getirdikleri her zaman
tartışılabilir olan çok partili dönem
öncesi de ayrı bir yazgıydı ülkemiz
insanları için. İçeride barınamayan,
barınamıyacağını anlayanlar umarlar-
nı kaçmakta buluyorlardı. Amma kimisi
sınırdaki tuzaklara uğratılıp can
verdi Sabahattin Ali gibi, kimileri ba-
şardılar kaçmayı, Fahri Erdiñç ve ar-
kadaşları gibi.. Onlar hiçbir zaman

bağnazlığa kaçmaksızın Türk olduk-
larının bilincinde ve sosyalizmin doğ-
rultusunda halklarına, ülkelerine bir-
şeyler yapabilmeyen, bırakabilmenin
erinciyle yaşadılar, yaşıyorlar. Yurt
dışında, özellikle yaşadıkları, ilişki
kurdukları sosyalist ülkelerde büyük
başarı kazanan yazarlarımızdan Fahri
Erdiñç'in sekiz romanını Türk yazını-
na kazandırmayı amaçlayan, bu yol-
da ilk ikisini yayınlayan Habora Ki-
tabevini kutlamak isterim. Yürekli,
yararlı bir çabayı göze almışlar.

Yayımlanan romanların ilki «Kar-
deş Evi»(1) adını taşıyor. İçeriğinden
anlaşıldığı gibi Erdiñç'in ansal ro-
manı.. Türkiye'den kaçtıktan sonraki
yaşamının önemli bölümü. Kimileri
Türkiye'de yeryüzünün gelmiş geçmiş
en büyük ozanlarından sayılan Nazım
Hikmet üzerine olumsuz tartışmalara
giredursunlar, komşu bir sosyalist
ülke halkının bizim olan bu büyük
ozana olan tutkunlukları, yargıları
daha ilk sahifelerde sarıyor insanı.
Bulgaristan'da Türk'ün tek bir adı
vardır gerçekte: Komşum... Onun
içindir ki vefalı bir komşu olmanın
erdemiyile Türk ulusunun gerçek de-
ğerlerini benimsemekten, üzerine eği-
lip anlamağa, öğrenmeğe çabalamak-
tan geri kalmamıştır Bulgar halkı.
Fahri Erdiñç sığıntı bir yazardır,
amma ilk günlerden başlayarak dost-
luk, anlayış görür. Öyle ki bu içten-
likli hava bir kalp krizi geçirip has-
taneye düştüğü günlerde bile eksil-
mez. Kendisini en çok ziyaret eden,

ilgi gösteren onu sınırdaki teslim alan
yüzbaşıdır. Bitişik odada yatan emek-
li ihtiyar general birgün koluna girer
yazarın.. O güne dek söylediği igneli
sözleri anımsatarak şöyle der: «Unu-
tun, rica ederim. Bir yanlışlıktır ettik
işte. Geri alıyorum şimdi sözümü:
Senin gibi Türkle bal gibi BARIŞ için-
de yanyana yaşanır!» Erdiñç'in dün-
yaya, insanlara bakış açısı bu anlayış
içinde yumak yumaktır, yumuşak, bir
ipek top gibi... Kalp hastası Nazım na-
sıl ki kalbinin yarısını Çin'e adamış-
sa kalp hastası Erdiñç de Yunanlı
ozan Teodorakis'in sürgün yeri olan
Yüra adasına adamıştır yüreğinin yar-
ısını.

Kanımcı bu anı romanının en
ozancıl, vurgulayıcı bölümü oğluyla
buluşması ve sonrasındır. Yazar yıllar-
ca bir canavar gibi yürek boşluğun-
da büyüüp onu boğan evlât özlemi-
ni birgün yakalar canevinden. Oğlu-
nu karşılamak için, gittiği Rusya'dan
apar topar döner serüvenli bir yolcu-
luktan sonra.. Yanında Bulgaristan'da
evlendiği yeni karısı, dostları olduğu
halde istasyonda buluşurlar. Fakat
yazarı yeni sürprizler beklemektedir.
Oğlu Korman argo sözcüklerle konuş-
mayı yeğleyen, kapitalist düzenin
yozlaştırdığı kuru bir bozukdüzen
ürünü değil sadece, bir esrarkeş çı-
kar. Solcu geçinen gençlerdendir
memleketinde, örgütlerde çalışan bir
militandır amma ne teoride, ne pra-
tikde babasıyla bağdaşamazlar. Ya-
zar gençliğin ne biçim çarpıtılmış bir

sol anlayış, eylem içinde olduklarını çarpıcı bir açıklıkla vermektedir. Kardeş Evi'nin okunmasında, en az bir teorik yayın okumak kadar yarar görürüm gençliğimizin çoğunluğu için. Karısı Yordanka şöyle der yazara sonunda :

«O toplum, değiştirme kavgasına adandığın kapitalist toplum sende de böyle alıyor öcünü işte... Ama üzülme, kaldır başını! Böyle öc almı, yenilenin, haksızın, güçsüzün işidir.»

Yazar yanıtlar karısını :

«Alsın Yordanka. Bu yalnız benim ve oğlumun yazgısı değil. Böyeleri binlerce... Ama, inanıyorum, ben gömsem bile, bizim caddelerimizde de bayram olacak!»

Fakat vatan ne de olsa vatan-
dır, özlem ne de olsa özlemdir. Vatan özlemi (kardeş evi)nde bile sınıksız yakalamıştır ozanı. Kendisini vaktiyle sınırdan teslim alan yüzbaşı dostuyla, onun sağladığı olanaklarla Türkiye sınırlarına yaklaşır, memleketini tüm duyarlığıyla uzaktan seyrederek Köyler görür, yakıncacak, el uzatsın degecek kadar, yağmur duasına çıkmış köylü vatandaşlarını görür, hüznlenir. Hasta yatağında, sayrı yolculuklarda yurdu için, yurtdaşları için çağdaş düşlere dalar, gider...

✱

Habora Yayınevinin yayınladığı ikinci roman «Alinin Biri»(2) adını taşıyor. Fahri Erdiç bu romanında ünlü Mütareke yıllarından bu yana Türk halkının değişmeyen yazgısını kıvrak, canlı, çarpıcı, ama hepsinden önce gerçekçi olaylar ve kişilerle belirlemektedir. Ağa - Eşraf bağlaşıklığı Cumhuriyetin ilk yıllarında feodal düzenin son kalıntıları sanılıyordu. Çağdaş eğitim düzeni, ekonomik yapıya yönelişle kısa sayılacak yıllar içinde herşeyin düzeleceği, hepsinin halk yararına çözümleneceği umuluyordu. Amma ne var ki Lozanda Lord Curzon'ların ceplerine sakladıklarını söyledikleri (kabul edilemez) öneriler birer birer karanlık yüzleriyle ortaya çıktılar. İkinci dünya savaşı sonunda köylerde ağa, kasabalarda eşraf elbirliğine hızla yaratılmış küçük bir azınlık sermaye sınıfı eklendi. (Kutsal İttifak!) tamamlanmıştı... Romandaki gibi Kurtuluş

savaşından kaçmış, hatta ona hiyanet etmiş kişi muhtar olmuş, önde gelen çevre yöneticileriyle, politikacılarla işbirliğine girmiştir. Gerçekte olaylar dünden bugüne ustaca bağlanmış, aralarındaki ilişkiler ustaca işlenmiştir. Böylece uzun bir zaman bölümünü kapsayan roman yerinde bir düşünceyle (söylence - mitoloji) havasında yazılmış. İyi de etmiş Fahri Erdiç.. Türk halkının yüzyıllardan bu yana süregelen yaşamı askersel başarılarıyla, toplumsal ve ekonomik çarpıklıklarıyla bir mitolojiden başka nedir ki? Örneğin Birinci Dünya savaşına gidenler, arkasından Ulusal Kurtuluş savaşına koşanlar, canlarıyla, mallarıyla özgürlüğe, bağımsızlığa başkoyanlar —sağ kalıp döndülerse— topraklarının vatan görevinden kaçan ağalarca nasıl yağmalandığını şaşkınlıkla görmüşlerdir. Yerine göre köyler arasında, yerine göre aynı köyün insanları arasında çıkan olaylar bugün de az sayılmaz. Onun içindir ki politikacılarımız toprak yasasını bir türlü gerçekçi bir çözüm inancıyla değil, sömürü aracı olarak kullanmayı yeğlemişlerdir.

Romanın kahramanı Ali padişahlık döneminde asılmış bir babanın oğlu, Kurtuluş savaşına katılmış bir yurtsever, ağanın ıftırasıyla «dam» düşmüş bir yiğittir. Köyünde tek malvarlığı olan tarlası, birçokları gibi, ağa tarafından alınmış, yoksulluğa tümünden itilmiştir. Elinden toprağı alınan çilekeş insanlarımızın yaşam savaşında güvencesi nedir? Ne olabilir? Devlet, Cumhuriyet de olsa, halkın sorunlarını en doğru, yasal bir çözüme kavuşturamamışsa patlamalar kaçınılmaz olur. Gerçekte çok partili dönem halkımızın sorunlarını çözüme değil, yokuşa daha çok götürmektedir. Amma Kara Afrika'daki kabilelerin devrimci atılımlar içine girdikleri çağımızda yeryüzünün en köklü iki uluslarından biri olan Türk ulusunun boşözlere daha ne süre göz yumacağı, sabırlanacağı beklenebilir? Eğitince ne denli geri bırakılmağa çabalansa da, iç ve dış karanlık, sömürücü güçlerin elbirliği ne denli oyunları acımasızca sahnelese de bugünün Türk halkı yüzyıl öncenin Türk halkı değildir, olamaz da... Kaldı ki Batı dünyasında yer alma hevesi yüzünden dünyanın bir ucuna, Kore'ye gömdüğümüz yüzlerce şehidin öykü-

sü, bunca özverinin ne işe yaradığı halk arasında umulmadık ölçülerde tartışılırken Türk ulusunu yeni serüvenlere sürüklemek kolay olmayacaktır.

Sosyalist, devrimci bir yazar olarak Erdiç halkının sorunlarını başarıyla anlatmasını bilmiş, çizdiği tiplerin ruhsal dünyalarına başarıyla girmiştir. Sanki devrimci Türk romanı, yurt dışında da usta temsilciler tarafından geleneğini sürdürmüş, uluslararası başarı kazanmıştır onun kişiliğinde. Yayınevi (Alinin Biri) için yazarının ilk romanı diyor. Amma unutmamak gerekir ki Fahri Erdiç'in başarılı bir yazarlık yaşamı, öykücülüğü vardır, nitelik romanında da aksamadan olayları sürüklemesini bilmiştir. Olaylar kimseye abartmalı gelmemeli.. Bu olaylara, benzerlerine nice tanıklığımız olmuştur. Herbiri başlı başına birer destandırlar. Türk halkının sonu gelmez gibi görünen sorunlarının, çilelerinin destanları.. Bu destansı olayların sonu gelmeyecek midir yani?..

Engeller nice olursa olsun Türk halkı, bir Kurtuluş savaşının yarattığı Türk halkı eriştiği bilinçle çok şeyleri çözümlenecektir. Kuşkusuz...

NUSRET KEMAL

- (1) Kardeş Evi / Roman / Fahri Erdiç / Habora Kitabevi, İst. 1979.
- (2) Alinin Biri / Roman / Fahri Erdiç / Habora Kitabevi, İst. 1979.

«Felsefe Kurumu Seminerleri» Üzerine

Felsefe Kurumu'nun 1974 ve 1975 yıllarında Ankara'da düzenlediği üç seminerin bildirimleri ve tartışmalar, aynı kurumun Türk Tarih Kurumu ile yaptığı ortak çalışma sonucu yayımlandı. Kitap, seminerlerin konularına uygun olarak üç bölüme ayrılmış : 1. Günümüzün Sorunları (24-25 Ekim 1974); 2. Türkiye'de Felsefe Eğitimi (6-7 Mart 1975); 3. Türkiye'de Tarih Eğitimi (13-14-15 Kasım 1975). Bir yandan, seminerlerde önemli sorunların tartışıldığı ve bunların kitap haline getirildiği için, öte yandan, böyle bir olayın ülkemizde, felsefe

alanında yapılan çalışmalar çerçevesinde önem kazandığı için, söz konusu kitap hakkında biraz ayrıntılı yazmanın yararı olacaktır.

«Günümüzün Soruları» başlığını taşıyan ilk seminerin açış konuşmasını Prof. Dr. İoanna Kuçuradi yapıyor. Prof. Kuçuradi, Türkiye'de felsefe üzerine söz söyleyebilecek ender kişilerden biri. «Felsefi Bakış» adlı konuşmasında, Türkiye toplumundaki önemli eksikliklere değiniyor, bu eksikliklerin toplumsal ve bireysel düzeyde kendilerini nasıl gösterdiklerini yalnız bir dille anlatıyor. «Bugün, olan bitene felsefi bakışla bakan ve bu bakışın önemini bilen insanlar vardır Türkiye'de.» Ancak bunlar yetki sahibi değillerdir toplumsal yaşamda. Nitekim bunların «çoğu, kendi köşesine çekilmiş çalışmakta.» Bireyler, «kendi köşelerine» çekilince toplum pratiklerinden uzak kaldıkları için, başta var olan «felsefi bakıştan eser kalmıyor. Yine de böyle insanların sayısının çok olduklarını söylemek kötümserlik olacak. Bugün, hem felsefi bakışa sahip olan hem de aktif mücadelede ayrılmayan ve hatta bu uğurda yaşamını yitirenleri nitelik açısından değerlendirmek daha doğru olur. Türkiye'deki toplumsal pratik öğretmiştir ki, emperyalizmin yerli işbirlikçileriyle birlikte kurduğu baskı düzeni, felsefi bakış sahibi kişilere o kadar çok olanak tanımaz. Kısacası: Felsefi bakışa sahip olma sorunu sınıfsal bir sorundur, aktif sınıf mücadelesi içinde çözülür.

T. Mengüşoğlu, «Felsefi antropolojinin ışığında eğitim» konulu konuşmasında, «...sevgi ve saygının, kişilerini hayat biçimi içinde yer almaları gerekir.» diyor. Bunu, iyi niyetli bir istem olarak değerlendirmek zorundayız. Çünkü «sınıflar» olgusunun hesaba katılmaması, ister istemez böyle idealist yargılara yöneliyor insanı. Bir nokta daha var. Yaşam gerçeği o kadar karmaşıktır ki, yaşanan olaylar diyalektiğin ışığı ile aydınlatılmıyorsa tek yanlış saplantılara düşmek kaçınılmazdır: «Fakat eğer çevre başarıları bakımından zengin ve düzenli olursa, başarılar arasında bir ortaklık varsa, başarıları değerlendirmede bir kaos hüküm sürmüyorsa, neyin haklı, neyin haksız olduğu, neyin hizmet sayıldığı, neyin

hizmet sayılmadığı herkes için açıksa, o zaman çevre okula ve eğitime yardımcı olur. «Evet, sosyal çevre, «tabiatın bir vergisi» değildir. Ancak, okul ve eğitim, sınıfsal ilişkilerden, sosyal çevreden koparılıp ele alınabilir mi?

«İktisadi büyüme temelinde felsefe veya felsefesizlik» konusunda konuşan O. Okyar'ın Türkçesini anlamak kolay olmuyor. Kendisi, «Çağın maddileşme felsefesi» ve ekonominin «hayatımızı istilâ temayülüne karşı çıkmak» gibi, emperyalist Batı'da bundan on yıl kadar önce pek revaçta olan görüşlerden hareket ediyor. Bu görüşlerin, büyük bir sermaye birikiminin olduğu gelişmiş kapitalist ülkelerde bile emekçi halkın gözünü boyamaya uzun süre yermediğini belirtmek gerekir. Okyar diyor ki: «İktisat, insan hayatının bir kısmına, daha ziyade günlük yaşama ihtiyaçlarına, ölçüye vurulabilir gayelere yönelir, bu ihtiyaçların, fertlerin veya milletlerin ellerindeki imkânlar, kaynaklarla nasıl karşılanacağını tetkik eder.» Çağdaş görüş başka bir sonuca ulaşmış: «Ekonomi politik, üretimde toplumsal ilişkilerin, yani insanlar arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesinin bilimidir. Ekonomi politik, gelişmesinin çeşitli aşamalarında, üretimi ve insan toplumu içinde maddi varlıkların üretim ve dağıtımını etkileyen konuları gün işiğine çıkarır.. toplum gelişmesinin temelini araştırır.. bir sınıf bilimidir; insanlar arasındaki, sınıflar arasındaki ilişkileri, aralarındaki hayatî çıkarları açıklar.» (Ekonomi Politik, P. Nikitin, Sol Y. 1974 Ankara, sayfa: 20), Okyar'ın felsefesi şöyle: «Felsefe, hayatın tümü veya insanın «i-mü ile ilgilidir, ilk bakışta görülmeyen, gizli kalan varlıklar, mânâlar, ö-zler üzerinde durur.» Halbuki: «Felsefe: 20), Okyar'ın felsefesi şöyle: «Felsefe, toplumun ve düşüncenin insanın dünyadaki yerinin genel hareket ve yapı yasalarının bilimidir.» (Philosophisches Wörterbuch, 2. Bd., Hrg. G. Klaus u. M. Buhr, Berlin 1972).

M. Tunçay, «Türk siyasi düşüncenin son yüz yılında üç ana yönelimin ortak çıkması: dogmatizm» üzerine konuşurken «İslamcı, pozitivist-batıcı, sosyalist» düşüncelerin ortak

yanlarının (Türkiye'de) dogmatizmin olduğunu ileri sürmekte. «1920'lerde ise, Lenin ve Stalin, dünyada tekelleri kapitalizm dönemine girildiğini söyleyerek, yalnız başına Rusya'da sosyalizmin kurulabileceğine karar verdiler.» Bilindiği kadarıyla, bu işler onların «kararları» ile olmadı. Onları bu sonuca, toplumların gelişmesindeki genel yasalarla dünyadaki ve Rusya'daki tarihsel koşullar getirdi. Çünkü Lenin ve Stalin, bu yasaları çok iyi biliyorlardı ve koşulları doğru olarak değerlendirebilmişlerdi. Doğru, sosyalizm bir amaç değildir. İnsanın, içinde yaşadığı tarihsel koşullarda mutlu ve insanca yaşaması için bir araçtır. Ancak, belli bir aşama olarak sosyalizm ulaşılması gereken bir hedefdir; çünkü, sosyalist toplumu gerçekleştirmek amacı güdüme gelmişse başka türlü düşünme olanağı yoktur. Bunun için de, burjuvazinin tüm çabalarına rağmen, evrensel geçerliliğinden hiçbir şey kaybetmeyen ve «yanlışlığı» (!) şimdiye kadar ispat edilememiş olan bilimsel sosyalizmin temel yasalarını ortodoksa savunmak ve onların yaşama geçirilmesine çalışmak devrimcilerin görevidir. Uygulamada zaman zaman düşülen hatalar ve her bir toplumun kendine özgü koşulları bu doğruyu değiştiremez. Dogmatizm, devrimci ruhun ve yaratıcı karakterin gelişmesini engellediği için, onun bir numaralı düşmanı yine bilimsel sosyalizmdir. Nitekim, Marksizm - leninizm karşısında burjuvazinin takındığı dogmatik tavır bu noktada anlam kazanmaktadır.

İkinci seminerin genel başlığı, «Türkiye'de Felsefe Eğitimi»dir. Ş. Mardin, «Sosyal bilim araştırmalarında ve eğitiminde felsefe» hakkında konuşuyor. «..Türk marxistlerinde Hegel'le değil bir hesaplaşma, bir selamlaşmanın izini şimdiye kadar görmüş değilim.» diyor. Doğru. Aynı görüşte olmayan, pek çıkmayacaktır bugün düşün platformumuzda. Mardin, «bir kültürden diğer bir kültüre tercüme problemi»ne de gerekli ağırlığı veriyor ve Türkçe'nin felsefe dili açısından yeterince gelişmediğini söylüyor. Sosyal bilimlerle ilgili araştırmalarda, felsefi sorunların yanından geçilmesini dilin fakirliğine bağlıyor. Burada bir tamamlama yapılarak, felsefe geleneğini oluşturacak bilgi bi-

rikiminden yoksun olunmasının bu-
na neden olduğu ileri sürülebilir.
Peki, bu açık nasıl kapatılacak? Her-
halde iş yine Türkiye'deki marksist-
lere düşüyor.

B. Ecevit'in konusu mesleğine
uyuyor: «Siyasal sorumluluk taşıyan-
ların eğitiminde felsefe». «...Şu ger-
çeği görmezlikten gelemeyiz ki, dün-
yanın üzerinde ve daha geniş anlam-
da evrenin içinde, yaşamın içinde si-
yaset yapmaktayız. Siyaseti yaşam-
dan, dünyadan, evrenden soyutlaya-
mayız.» Başbakan Ecevit, bu sözlerin
altına bugün de imzasını atar her-
halde. O zaman, hatırlatmak yeter'i
olacaktır: bugünün Başbakanı Ece-
vit, toplumumuzu siyasetten uzak
tutmak için sıkıyönetim ilan ediyor,
demokratik dernekleri kapatma yo-
luna gidiyor, baskı yasaları hazırla-
yor, devrimcilerin parlamentoya gir-
melerini engelleyebilecek yasalar çı-
karıyor. «Felsefi inanç» uğruna gö-
rüşlerin savunulması, gerçekten çok
önemli ve büyük bir olay!

İ. Kuçuradi'nin konusu güncelli-
ğini bugün de koruyor: «Basın - yayın
görevlilerinin eğitiminde felsefe». Ku-
çuradi, tüm konuşmalarında toplu-
mumuzda eksik olan «felsefi bakış»ın
kazanılması gerektiğini haklı olarak
vurguluyor. «Karmaşık bilimsel bir
faaliyet olan olay yorumlanması (son-
ra da değerlendirilmesi), yani doğru
yorumlamanın ne olduğu ve şartları,
öğrenilebilecek bir şeydir ve epistemo-
lojik bir sorundur.» Bunda felsefe eği-
timi başlıbaşına bir rol oynamakta-
dır. Ancak, burada da karşımıza yine
aynı gerçek çıkıyor. Felsefi bakış gibi
felsefe eğitimi de, sınıf mücadelele-
riyle ilgili sorunlar oldukları için,
belli sınıfsal temeller üzerinde yükse-
lirler. Türkiye'deki sınıfsal mevzile-
me gözönünde, gazetelerde, rad-
yo ve televizyonda kapitalizmi öven
burjuva anlayışının ürünlerine, yine
kesin sınıfsal tavırla, sosyalist bilinç-
le karşı çıkılabilir.

Genel başlığı, «Türkiye'de Tarihin
Eğitimi» olan üçüncü seminerdeki il-
ginç konulardan biri, «Türkçü tarihin
görüşü»; konuşmacı, N. Kaymaz. Ne
var ki, Cumhuriyet dönemindeki Türk-
çülüğün konuşma dışı bırakılması,
bugünkü koşullar açısından çok önem-
li bir konunun atlanması anlamına

gelebilir. Tarih konusunda, bir baş-
ka konuşmadan da söz etmek yarar-
lı olacaktır. M. Belge'nin üzerinde
konuştuğu konu, «Materyalist tarih
görüşü». Konuşmacıya göre Türkiye'de
tarihi maddeci olarak üç ayrı gö-
rüş söz konusu: terimlerini değiştir-
yerek Kemalist görüşü benimseyen
görüş, ATÜT çizgisi ve H. Kıvılcımlı'nın
tarih görüşü. Sınıflandırmanın yü-
zeyselliğini bir yana bırakalım; Bel-
ge, küçük burjuvayı değerlendirmele-
ri açısından bu görüşlerin üçüne de
karşı çıkıyor. Ve mekanik bir anlay-
ışla, bu görüşlerin bugünkü egemen
alt yapının birer ürünü olduğunu za-
vunuyor. Kendisinin «Marxist» oldu-
ğunu birkaç kez söyleyen M. Belge bir
alternatif getirmiyor. Halbuki bir
marksist çözüm getirir.

Burada, bildirilerin ve tartışma-
lara katılanların söylediklerinin tü-
müne değinme olanağı yok. Zaten
böyle bir çalışma, bu yazının sınırla-
rını aşmış olurdu. Felsefe Kurumu'nun
toplumumuzda olumlu bir işlevi
olduğu kuşkusuzdur. Bunun böyle ol-
duğunu seminerler göstermektedir.
Ayrıca, konuşulanların yazıyla dökü-
lüp birer belge haline getirilmesi de
alkışlanacak bir hareket. Değinen
sorunları, bugün olduğu gibi, yarı-
n da tartışmak durumundayız. Bunla-
rın dışında, bir noktayı ele almanın
zorunlu olduğunu sanıyorum. Semi-
nerlerin düzenlediği tarihlere bakı-
yorum, 12 Mart faşizminin dalgası
yeni geçmiş, MC dönemi başlamış.
Bildiri sunanlar ve tartışmacılar, san-
ki hakkında yargıya vardıkları toplu-
m, o karanlık günleri yaşamamış
gibi konuşuyorlar. Hal böyleyken
«Felsefe Kurumu Seminerleri»nin ön-
sözünde («Okuyucuya» başlığı altın-
da) iletilen, «Türkiye'de Felsefeyi dar
akademik çevrelerin dışına çıkarmak,
ülkenin sorunlarına eğilen ve toplu-
sal yaşamın gerçek gereksinmelerine
karşılık veren bir uğraş haline getir-
mek» dileği, —belki şimdilik— öznel
ve iyi niyetli bir istek olmaktan ileri
gitmiyor. Demokratik bir anlayışla
düzenlediği açık olan seminerlerde
yine de bir eksiklik —gerçek mark-
sist-leninist seslerin eksikliği— sezi-
liyor.

Neden acaba?

SARGUT ŞÖLÇÜN

Marziye (*) adlı romanıyla yazın
dünyasına katılan Fatma İrfan Ser-
han, aynı yıl içinde yeni bir roman
daha yayımlayarak verimli bir yazar
olduğunu gösterdi. Belli ki yazdıkları
uzunca bir dönem demleyerek
bir birikimle gün yüzüne çıkmayı
amaçlamış Serhan. Ne ki, bu iki ro-
manın da üzerinde henüz durulmadı.
İlgi görmedi diyemeyeceğiz, çünkü ol-
dukça oylumlu olan bu yapıtlar oku-
yucusuna ulaşmamış da olabilir.

Fatma İrfan Serhan, Kemal Ta-
hir'in ilk eşiymiş. Kitabın arka ka-
pak yazısından öğreniyoruz bunu. Da-
ha 1939'larda yazma çabaları içinde
olduğunu da öğreniyoruz bu kapak
yazısından. Hatta Kemal Tahir, yazı-
rın bu çabasına ilgi duyarak «Senin
neler ve ne kadar kıymette şeyler
yazabileceğini biliyorum.» diyor bir
mektubunda.

Fatma İrfan Serhan'ın yazın dün-
yasına **Marziye** ile katıldığını söyle-
dik. Şu var ki yazar, Cumhuriyet ve
Demokrat İzmir gazetelerinde de yazı-
lar yayımlamış. Bu bakımdan zaten
dışında olmadığını da vurgulamamız
gerekir.

Yazarın ikinci romanını okuma-
dığımız için onun roman coğrafyası-
nın sınırlarını çizemeyeceğiz. Ancak
Marziye için geçerli olabilecek notla-
rımız var elimizde.

Marziye'de, Kemal Tahir'in **Yedi-
cınar Yaylası** ile başlayan üçlüsünde-
kine benzeyen bir toplumsal çözüm-
ele alıyor Serhan. Bir başka söyleyiş-
le Serhan'ın Türkiye'deki toprak ağa-
lığını yorumlayışı ile Kemal Tahir'in
yorumu çakışmaktadır. Toprak mül-
kiyetinde feodalitenin işlevini yapay
bir olguya yaslandırıyor. Üretim iliş-
kilerinin zorunluluğu olarak kavramı-
yor. Böyle olunca, bu noktanın Ke-
mal Tahir incelemelerinde yeterince
tartışıldığını bilerek, aynı soruna dön-
mek istemiyoruz.

Marziye'nin yaslandığı olaylar ör-
güsü, sıcak, serüven dolu, coşkulu bir
niteliktedir. Olayların sergilenişinde-
ki bu başarı, ne yazık ki toplumsal
olguların dayattığı kimi noktaları gör-
mezden geldiği için, birbirine ek-
lenmiş, yapılandırılmış izlenimini veren
kesitlerle tökezliyor. Sözgelimi roma-
nın bir yerinde Selma öğretmen anla-

tılır. Köy kadınlarına okuma yazma öğretmiştir, kadınlar da onu çok sevmektedirler. Sonra birdenbire çekip gider Selma. Onunla ilgili başka bir olay yoktur daha sonra. İşlevi nedir bu kahramanın? Okuma yazma öğretmenin ya da öğrenmenin olumlu olumsuz niteliğiyle toplumsal yaşamın bir yanına ışık düşürülemez. Yani gereksiz, yapıştırma bir kahramandır Selma. Romancı bu ve buna benzer yapıştırma olaylarla, kişilerle gözlemlendiği her şeyi romanına tıkıştırma yolunu tutmuş gibidir.

Sendikacının köye gelip Ahmet'i kurtarması da yazarın bir romancı olarak tekildeki geneli vurgulayamaması yüzünden, bireyin kurtuluşuna indirgenmiştir. Oysa sağlıklı bir bakışla, Ahmet, proleter yanıyla sanayi alanına kaymaktadır.

Fatma İrfan Serhan bu romanı uzunca bir süre elinde tutmuş belli ki. İlk taslaklarından kalan ve genel olarak romanın belirleyici anlatımından uzak düşen cümleler bunu gösteriyor. Genel olarak yalın bir anlatımı olan yazar, kimi yerde süslü cümlelerle yalınlıktan uzaklaşmaktadır: «Bozkırın taa ötesinde gökle toprağın birleştiği yerden, yeni doğulmuş bir bakır sini gibi güneş kıpkırmızı doğuyordu.» (s. 7) gibi cümleler az da olsa var. Bu cümleyle anlatılmak istenen «Güneş doğuyordu»dur. Bu iki sözcüğün anlattığını gereksiz sözcüklerle boğmak pek bir şey katmıyor anlatıma. Sonra daha ilk başta Nazım Hikmet'ten esinlenerek yazıldığı apaçık ortada olan «Şu Asya'dan Akdenize doğru el gibi uzanan, ANADOLU» sözü de iğreti duruyor. Yapıştırma niteliği ortada.

Fatma İrfan Serhan'ın kitapları üzerine ilerde ayrıntılı bir şekilde durmayı düşünüyoruz. Bu nedenle bu yazımızı yalnızca bir değini düzeyinde tuttuk.

Ahmet TELLİ

(*) Marziye, Fatma İrfan Serhan, Sander Yayınları, İstanbul - 1979

Tröst

Bilim - kurgu türündeki romanlar, ya eldeki bilimsel verilerden yararlanıp gelecekte gerçekleşebilecekleri vermeye çalışan, ya da tamamen

düşe dayanan yapıtlardan oluşuyor. Jack London'ın Demir Ökçe'si, kurgu - bilimin politik roman türünde kullanılmasında en iyi örneklerden biriydi. İlya Ehrenburg'un Tröst adlı romanı da bu tür. Ehrenburg'un kullandığı veriler ise emperyalizm olgusu ve paylaşım savaşı. Yani bütünüyle düşe dayanan bir yapıt sayılmaz. Hele dayandığı tez, bugün de geçerliliğini sürdürdüğüne göre...

Avrupa'da silahsızlanma konferanslarının düzenlendiği, anlaşmalar imzalandığı bir dönemde savaş tehdidi ortadan kalkmış mıdır? Tekellerin egemenliği sürdüğü buna evet yanıtı vermek olanaksız. İlya Ehrenburg, topyekün savaş tehlikesinin kapitalizm var oldukça her zaman olduğunu ve Avrupa'nın gelecekteki bir savaşta alacağı hali alayla betimlemiş romanında.

Tröst; bir Amerikan tröstünün etkinlikleri sonucu Avrupa'nın yok edilmesinin tarihini anlatan bir taşlama, bir yergi. Daha uygun olarak «yok edilemeyen bir aşkın,» tekellerin dünyayı paylaşma, tekrar paylaşma aşkının yergisi, kısaca emperyalizmin romanlaşması. Savaşların nedeni insanın doğası mı, yoksa dünyayı tanrıya teslim edeceğini söyleyen Hitler gibi deliler midir?!

«1914 - 1918 arasındaki büyük savaş, on yıl sonra gelen ekonomik, ruhsal çöküntü, ünlü tröstün kurulmasından önce Avrupa'nın içinde bulunduğu felaketin birer göstergesidir. Elbette Yens Boot'un girişimleri olayların akışını bir kaç yıl çabuklaştırmıştır,» (say. 21) diyerek bu sorunun yanıtının ekonomik, toplumsal ve politik öğelerde aranılması gerektiğini söyler.

Yens Boot, Avrupa'yı yoketme tröstü D. E.'nin genel müdürüdür. «Onun bütün yaptığı, köhne Avrupalıların yüz yıl sonra nasıl olsa yapacakları şeyleri akıllarına getirmektir. Avrupa'nın can çekişme süresini kısaltmıştır. O kadar zehirli gazları o mu bulmuştur Tımarhanenin kapılarını açmaktan başka ne suçu var adamın?» (say. 92)

Tröstün kurucuları arasında yer alan Mr. Trayrl kuruluşa önce karşı

çıkan duygulu (!) bir etyemezdir. Afrika'da on beygir gücünde, söz dinleyen, otlarla beslenen, yük atı türünde insan yetiştirilmesini tasarlayan bir insansever (!). Böyle düşünmesinin nedenini şöyle açıklar: «En önemlisi de, bizim yük işçilerimize hristiyan uygarlığı öğretilen olacak. Afrika'dan yüz bin insan getirtiniz mi, sosyalizmin çanına ot tıkanır.» (say. 45) Mr. Trayvat'a, Avrupa'nın kendisinin ürettiği et konservelerini almadığını ve Avrupa nüfusunun % 28'inin işe yaramaz insanlardan (krallar, rahipler, dilenciler, askerler, % 18.3'ünün mülkiyeti reddeden haydutlardan oluştuğu söylendiğinde, bu kıtanın yüzde yüz yok edilmesi gereğine inanır. «Eğer bunu yapmazsak hastalık Avrupa'dan Amerika'ya bulaşır» der. (say. 48)

Tröstün diğer kurucularından çeklik kralı Mr. Ceb, kendisinin 4 dolara sattığı usturaları Almanların 20 sente satmasına dayanmadığından Avrupa'nın yok edilmesine karar verir.

Mr. Hardayl ise ıssız bir çölde yaşamak isteyen bir petrol kralının oğludur. İssız çöl olarak kendisine Avrupa'nın hazırlanmasını ister.

Tekelin çalışmasıyla, emperyalizm döneminde burjuva demokrasisinin ne denli ileri (!) ve demokratik bir yönetim biçimi olduğu da anlatılır. 17 kuruluşu yöneten bir tröst. Bu kuruluşlarda çalışan 18.760 kişi «Bunların arasında kimler yoktu ki? Krallar, cumhurbaşkanları mı ararsınız, bakanlar, bankerler, genel kurmay başkanları, kardinaller, hatta kiralık katiller mi?» (say. 54)

Mr. Harday'n genel müdüre verdiği armağan ilginçtir. «İki gün önce Venezüella devletinin borçlarını ödeyerek bu ufak fakat sevimli ülkeyi satın aldım. İşte orayı size veriyorum.» (say. 94)

Tröst genel müdürünün bir kaç saat asansörde kapalı kalması, Avrupa'nın ekonomik siyasal düzenini alt üst eder. Yazar; burjuvazinin bilimcilerini, olan biteni, politikacıların, iş adamlarının «uğursuz körlüğüne» veren, onların ardındaki 17 kuruluşun varlığını göremeyen körler olarak gü-lünleştirir.

Almanya, Fransa'nın saldırısıyla haritadan silinir. «İngiliz işçileri, Almanya'nın yok edilmesi, bunun sonucu olarak da kendi endüstrilerinin gelişmesi nedeniyle hoşnuttular.» (say. 76). Fransız işçileri ise, «Genel seferberlik dolayısıyla anayasa gerçeği, siyasal savaşıma katılmamışlardı». Ehrenburg'un ince yergileri, 2. Enternasyonalin desteğini oluşturan burjuvalaşmış işçi tabakası ya da işçi aristokrasisi üzerinde yoğunlaşır. «İngiliz İşçi Partisi kurultayı uzun tartışmalardan sonra, tek kurtuluşun proleterya hükümeti kurmakta olduğuna karar verdi.» Ayrıca «Asya türü el koyma yöntemi» kinanarak, yapılacak seçimlere kadar beklenilmesine karar verilir. (say. 133)

Tröst, inancı, özgürlüğü ve barışı burjuvazinin «soğuk bencil hesaplar denizinde» boğuşunun çok boyutlu ve başarılı bir taşlaması.

Atilla DEMİRCİ

Tröst, İlya Ehrenburg, 1. basım Şubat 1979, Oda Yayınları, 198 sf. 40 TL.

O Partizan Anlamıyor musun

Bulgar yazarı Marko Marçevski, «Parti Sırrı» adlı kitabının onbeşinci sayfasında Çoban Delço'ya başlıktaki sözü söyletiyor ve şu açıklamayı yapıyor: «Partizan, senin anluyacağın, faşist idaresine karşı duruyor. «Ve böylece halk düşmanlarına karşı dağa çıkan Partizan Kozaref roman kahramanımız Çoban Petır'ın hayatına giriyor. Çoban Petır'ın yaşam serüveni, çocukluktan, zaferin oluşmasına kadar geçen süre, Bulgar partizanlarının faşist istilacılara ve onların işbirlikçilerine karşı verdikleri yürekli direnişin, zaferin oluşmasını anlatıyor. İşkenceler, ölümler, sosyalist partizanların verdikleri savaşın nasıl bileyletmiş olduğu tutarlı anlatımı satır satır sürüyor bundan sonra...

Partizan Kozaref'e yardım ederken yakalanan Çoban Petır, militanlaşma sürecine hızla giriyor ve otuzyedinci sayfada, gördüğü işkenceleri verirken, faşizmin insancılık sorununa bakışını da sergiliyor. «Polis el-

lerimin baş parmaklarına iki adet tel doladı. Tekkulak da makinayı çevirmeğe koyuldu. Kuvvetli bir elektrik ceryanı vücuduma işledi. Duyduğum o korkunç ve dayanılmaz acıları tarif edecek kelime bulamıyordum. «Fakat söz konusu olan faşizme karşı mücadeledir.. Çoban Petır direnir, hatta ölüme bile karşı koyar. Bu çizgi onu sonunda partizan yapar. En yakınlarının ona karşı düşmelerini, müşterek kavgada tutarlı dostlar kazanmasını öğrenir. Bulgar devrim yıllarında halk faşizme karşıdır ve partizanlara büyük kolaylıklar gösterir. Çoban Petır'ın dedesi ona yardım ederken yalnızca torunu olduğu için değil, biraz da partizan olduğu için her türlü fedakârlığı yapar. Bakınız elli altını sayfada dede sorunu nasıl koymakta: «O zaman gençtim yabancı esaretine dayanamamıştım, şimdiyse faşist esaretine katlanmak zorunda kaldım. Zannetmeyeyin ki bu hal hoşuma gidiyor. Fakat ihtiyarladım artık evladım. Sen gençsin, doğruca dağa partizanların yanına git... Özgürlük oradan, dağlardan gelecektir...» Roman da şu veya bu nedenle yer almış halktan her kişi, bu doğrultuda eylem yaparak partizanların yanında yer alıyor.

Faşizme karşı Birleşik Cephe'de Georgi Dimitrov şöyle diyor: «Faşizm sadece anti-komünist olmakla kalmayıp, aynı zamanda özünde halka da karşıdır. Faşizmin sadece «komünist tehlike»ye karşı yöneldiğini düşünenler kendilerini acı bir şekilde aldatıyorlar. «Kimbilir belki de o günlerde Bulgar partizanlarına yardım eden halk böylesine doğru davranışlar koymayı, bütün bunları yaşayarak öğrenmesine borçludur.

Çoban Petır'a ve arkadaşına hastahane yattıkları sırada yardımcı olan, küçük burjuva-aydın çekimsizliğine gayet güzel bir örnek konumundaki doktorun havasına uygun sözleri, kocaman bir yığın adına konuştuğu hissini veriyor: «Çocuk dedi, ben sosyalist değilim. Fakat şunu bil ki insanın faşistlerden nefret etmesi için mutlaka sosyalist olması gerekmez... «Başından sonuna kadar romandan çok bir anlatıyı andırmasına rağmen Parti Sırrı, dilindeki akışkanlık nedeniyle rahat okunan bir kitap. Bitişindeki zaferle son buluşu

ve herkese rahatlık veren amacın olumlu sonucuyla gerilim son buluyor. Bize birçok ölümleri anımsatacak kitabın son paragrafıyla şöyle diyor: «Parti Sırrına gelince, ben bütün işkencelere katlandım ve onu vermedim. Onu onüç arkadaşım da vermediler. Onlar ağızları kapalı, çeneleri kenetlenmiş olarak öldüler. Bunun için katillerin onları gömdükleri yerde bugün bir anıt vardır ve üzerinde altın harflerle şunlar yazılıdır: «Onlar bizi yaşatmak uğrunda öldüler.»

Timuçin ÖZYÜREKLİ

GÖRÜŞLER

C. Atuf Kansu ve Yayıncılığımızın Getirdikleri

Önce bir önsözden özsözlü bir bölüm alalım:

**CEYHUN ATUF KANSU'NUN
ÖZLEMİ**

İş Bankası Kültür ve Sanat Müşaviri İbrahim Cüceoğlu, Ceyhun Atuf Kansu'nun tüm şiirlerinin, Banka'nın kültür yayınları arasında basılmasına karar verdiğini bana duyurduğunda, iki özlemin birden gerçekleştiğini gördüm. Birincisi, Ceyhun Atuf Kansu'nun özlemiydi. Bir dergi için portresini çıkardığımda, kendisine uğramıştım. Yapıtlarının yeni baskılarını ne zaman yapmayı düşündüğünü sormuştum. Yayınevlerinin ilgisizliğinden söz edip üzümlüğünü belli etmişti. İş Bankası gibi büyük kurumların isteklerini de kendisinin sağlamasının olanaksız olduğunu söylemişti. İş Bankasının önerisini, eşi zayın Muzaffer Kansu'ya duyurduğumda çok sevindiklerini, büyük şairin İş Bankasını çok sevdiğini, o bankaya «Atatürk'ün Bankası» dediğini öğrendim.(1)

Alıntılarını vermeyi sürdürülim :

Türkiye İş Bankası, milli kurtuluş savaşından sonra, yerli burjuvazinin «en yetenekli ve girişken» kesiminin, finans kapitalist boyutlarına ulaştırılması için 1924 yılında «devlet»in desteği ve «iradesi» ile (kurulan bir bankadır.) /.../ Uluslararası finans kapitalin ortağı «dev» bankalar bir yandan sağladıkları krediler, diğer yandan doğrudan doğruya gerçekleştirdikleri işlerle sanayi sektörünün çarpık gelişiminde en etkin güç olarak belirginleşmişlerdir. /.../ Dışa bağımlı, yabancı finans kapital kontrolündeki bir gelişmeye paralel olarak Türkiye finans kapitalinin en güçlü temsilcisinin (Türkiye İş Bankası olduğu bir gerçektir.) (2)

Bu iki alıntıdan sonra söyleyeceklerimize geçebiliriz artık.

Türkiye İş Bankasının yukarıda belirtilen görevlerine (!) paralel olarak el atmadığı alanın pek kalmadığını da belirtmekte yarar vardır. Önceleri paralar ve apartman daireleri dağıtarak yoksul yurttaşlarımızı, zengin (!) etme görevini büyük bir özveriyle yürüten bu banka, daha sonraları bu görev yarışında hızını alamamış, sanat ve kültür alanında da devletin yapamadığı, devletin yarı resmi kurumların kıvırmadığı görevi de ne yazık ki üstlenmek zorunda kalmıştır! Kültür ve sanat alanında iri sözler edebilen çok büyük yazarlarımızla, burnundan kıl aldırmayan çok ünlü ressamlarımızın eserlerinin altında İş Bankasının reklâmını gördükten sonra, sanatçıyı sokakta bırakmayarak ona kanatlarını açan bu bankanın ne denli merhametli bir yönetime sahip bulunduğu bir kez daha inandık!.

Dünya üzerinde varlıklarını «daha çok sömürü» üzerine kuran bankaların böylesine ilginç konulara el atmalarının altında, onların sanat ve kültüre olan saygı ve bağlılık etmenlerinden başka şeyler aramak gerekir. Bu da banka sömürüsünü örtbas etmek için, ilerici yazarları kendi tekeline alarak varlığını geniş bir alanda meşrulaştırmak amacı ile açıklanabilir. Bunun yanında bir başka noktada da bankanın kimi sanat eserlerini kendi işlevine paralel amaçlar uğrunda kullanma gerçeği yatmaktadır.

Bugün İş Bankasının vardığı nok-

tayı ele alarak, Kansu'nun eserlerinin bu bankanın yayınları arasında çıkartılmasının asıl anlamının açıklanmaması yanında, Kansu'nun sağlığında taşıdığı o güzelim inançlarından da ödün veren bir sanatçı durumuna düşürülmesi onu sevenleri gerçekten üzmüştür.

Timuroğlu, büyük bir görevi üstlenmiş; üstlendiği görevi de eksiksiz yerine getirmiştir. Ancak gönül isterdi ki; Timuroğlu bu görevi Türk Dil Kurumu adına yapsın. Kansu'nun yılarını verdiği TDK, böylelikle de Kansu'nun ölümünden sonra onun bir özlemine yerine getirsin. Ancak bu gerçekleşmediği gibi, Kansu'nun bildiğimiz ve izlediğimiz Atatürkçü düşüncesi, engin kişiliği, gerçek insan sevgisini yüreğinde taşıyan bilgeliği konusunda yanlış bir saptama yapılmıştır.

Kansu'nun ölümünden sonra, eserlerini bir araya toplamakta geç kalan TDK, «...kurulduğundan bu yana, kemalist devrim doğrultusunda, aymazların ve anlamazların direncine karşın, Türkçe'nin arılaşması, özleşmesi uğrunda etkin çalışmalar» yapan bir kurumdur Kansu'nun gözünde. Kansu, Atatürk'ün dilde bağımsızlık ülküsünün TDK'nin yaptığı bilimsel çalışmalarla bir doruğa varıldığını da savunmaktan geri kalmamıştır. (3)

Atatürk sevgisinin, Atatürk devrimciliğinin yılmaz, doymaz, usanmaz bir anlatıcısı, bir öğretmeni olan Kansu, aynı zamanda «Atatürkçü, halkçı, insançı bir öğretinin bildirisini» de taşıyandır. (4) Bir ozanımıza göre «günümüzün kendi ölçüleri içindeki Yunus Emre'sidir». Bir başka ozanımıza göre «edebiyatımızın cumhurbaşkanı»dır.

Kurumun yazı kurullarında görev almış; dildeki yenileşme çalışmalarını, Atatürkçü düşüncesini taşımada ki ödün vermez tavrıyla özdeş tutan Kansu'nun, tüm eserlerinin İş Bankası tarafından yayına sokulması, onun sağlığındaki tavrını ölümüyle çelişkiye uğratmaktan başka ne anlam taşıyabilir?

TDK, İş Bankasının üstlendiği görevi layıkıyla yerine getirmeye elverişli bir kurum olduğu gibi, Kansu'nun gönül verdiği bir kuruluş olması nedeniyle de önem taşımaktadır. Oysa, TDK'nin üstlenmediği bu

görev, zorunlu bir şekilde bankanın gündemine girmiştir. Burada Kansu'nun, TDK'nin bir savaşçısı olan tavrı, ulusal burjuvazinin kabullendiği bir kültür anlayışı içinde kabullenilerek eritilmek istenmiştir.

Kansu'nun ölümünden hemen sonra, TDK Genel Yazmanı Cahit Külebi'nin, Kansu için, «paraya değer vermeyen» (5).. doçent, profesör olabilme olanaklarına sahipken ve sahip olduğu sürece de «para kazan»abileceken, onun bu olanakları tepip, kendini halkına adadığını anlatan yazısını okuduktan sonra, TDK ile Kansu birlikteliği özlemimizi, yazımıza birkaç soru katarak noktalayalım :

1 — Türkiye İş Bankası, Kansu'nun eserlerini basmadan önce bu konuda bir girişim TDK'den gelmiş midir? Gelmeysi Kurum adına bir eksiklik; gelmediği ise bir gerçektir. Bunun yanında Kansu'nun eşinin, bankadan gelen bu teklif karşısında TDK'ye bakışı ne olmuştur?

2 — İş Bankası adına basılan bir eserin, dağıtım ve okunma olanaklarının sınırlı olacağı hesaba katılırsa; amacın, Kansu'nun eserlerinin daha çok okunması, daha yaygınlık kazanması, etkin olması amacına yönelik bir girişimden uzak bir tavır olduğu baştan ortaya konulmuş mudur?

3 — Ortada kala kala bir telif hakkı sorunu kalmaktadır. Doğal olarak da aklımıza geleni söyleyelim: TDK, Kansu için ne denli telif ücreti ödeyecekti? İş Bankası, bu yayınlama ücreti olarak Kansu ailesine kaç lira ödemiştir?

4 — Bankanın ödeyeceği paranın çokluğu eğer söz konusu olursa, bu kez Cahit Külebi'nin Kansu için para üzerine yaptığı yorumların ailesi tarafından yadsındığı gerçeğini söylemiş olabilir miyiz?

AHMET ÖZER
Trabzon Temsilcisi

- (1) Vecihi Timuroğlu. Ceyhan Atuf Kansu'nun tüm şiirleri. Türkiye İş Bankası yayınları. Cilt : 1 Önsöz.
- (2) İlke Dergisi. Sayı: 6, Haziran 1974.
- (3) İlgaz Dergisi. Sayı: 172, Ocak 1976.
- (4) İlgaz Dergisi. Sayı: 172, Ocak 1976.
- (5) Milliyet Sanat Dergisi. Sayı: 270

Emperyalizmin Yemi

Okullarda okutulan metinler insandan, gerçek sevgiden, özgürlükten, eşitlikten, halkların kardeşliğinden, savaştan, emperyalizmden, faşizmden ne kadar uzaksa o kadar anlaşılır olmaktadır. Eğer bu sıraladığım konuların yakınından geçiliyorsa, alabildiğine bir anlaşılmazağı, konunun bütünselliği içerisinde bir kargaşalık yaratılmaya gidilir. Amaç, yönetilecek beyinlerin oluşmasıdır. İnsanoglu (ezilenler) ancak yaşadığı toplum biçiminden önceki toplumun ezenleri, sömürenleri üzerinde konuşabilmiştir. Bugün Türkiye'de bu bile yapılamıyor. Kaldı ki yaşadıkları bugünün eleştirisini yapabilsinler. Çünkü her eleştiri uzun yıllar hapis ya da ölümlerle cezalandırılmaktadır. «Topluma yapılan eleştiri ister istemez, yöneticilere yönelen eleştiridir. Yöneticiler, beyinleri de yönetmeselerdi yönetici olamazlardı⁽¹⁾. Sorun bu.

Bugün orta öğretimde okutulan metinler; gerek sanatsal güç, gerekse özleri bakımından çoktan eskimiş durumda. Egemen güçlerin isteğine ve çıkarlarına göre düzenlendiklerinden; neden kaldırılmıyor diye sormaya gerek yok sanırım. Ders kitaplarından alınacak her hangi bir konu incelenirse, ezilen toplumsal sınıf açısından yanlış çok şey bulunabilir. Burada genel doğruları sıralamayı bırakıp, söylediklerimizi Ortaokullarda Türkçe Dersleri - I adını taşıyan kitapta⁽²⁾; Reşat Nuri Güntekin'in «Kuş Yemi» adlı parçası üzerinde irdelemek isterim. Bugün Türkiye'de konuları işlemenin sağlıklı bir yöntemi yok. Bu yazı aynı zamanda devrimci bir öğretmenin, egemen güçlerin isteğine ve çıkarlarına uygun düzenlenen konuların nasıl işlenmesi gerektiğini de, gönül ister ki işaret etsin.

«Kuş Yemi»nde Birinci Paylaşım Savaşında yaşanan bir olay öykülenir. Nedense metinleri seçen, konu ile ilgili soruları düzenleyen yazar(!) görür ama hiç sözünü etmez savaşın. Öykünün boşluklarından yararlanarak, sudan sorularla bir yaklaşım yapıp her şeyin bittiğini sanır. Akli sıra suya sabuna dokunmamıştır. Ama bir gün adama «pise bak» denileceğini unutmaktadır. Öykünün kısa özeti şöyle :

Yaşlı bir kadın elinde kuş kafesiyle kahveden içeriye girer. Kadının kendisini saydıran bir görünüşü vardır. Bu arada, yıllarca mutlu yaşadığını, sonra damadını ve kızını yitirdiğini öğreniriz. Damadını yitirince de (savaş yüzünden değil yazara göre) ekonomik sıkıntıya düşmüştür. Evdeki eşyaları sata sata sıra bu kuşa gelmiştir. Sorar soruşturur ama alıcı bulamaz. Kadının torunu ise kuşu çok sevdiğinden satılmasını istememektedir. Ama yazar, bu kadına yardım edebilmek için, halk öykülerine benzer biçimde, araya girip kuşu satın alır. Sonra da geri verir.

Reşat Nuri Güntekin'i suçlamak bir yana, asıl üstünde önemle durulması gereken konu, metni çocuklara, kurduğu sorularla kavratmaya, bir anafikir vermeye çalışan kişinin amaçlı tavrı. Varlık yayınlarının oluşturduğu şiir antolojisine, Nazım Hikmet'in şiirleri niçin alınmadığı sorulduğunda; antolojinin okullara girmesini istedikleri söylenmişti. Böylesi tecimsel zihniyetlere diyecek kalmıyor.

Bir de konuyu biz irdeleyelim : «Bu ihtiyar kadının genç bir damadı vardı, Balkan'da şehit oldu.» tümcesine bağlı olaylar işin içine girince gerçeğin (yoksulluğun) savaşın son günlerinde yaşandığını kavrayabiliyoruz. Tam bu noktada savaşın getirdiği gerçeklerin de gizlendiği hissedilir. Sanki ihtiyar kadının damadı ve kızı ölmeseydi, yoksulluk yaşamıyacaktı. Her ne kadar ekmeğe, mahalle bakkalına borç biriktikçe biriktikçe, bir mendil kömür almak olanaksızlaşmış, küçük çocuğu aç bırakmak gündeme gelmişse de, asıl neden gene görülemez öyküde. Kuşa alıcı çıkan, ama almayan Abidin Efendi'nin «... Kuş yaramaz dedim ama yarası da alacak değilim.» (çünkü parası yoktur) demesi de işe yaramaz. Oysa bu noktada kitlığın tüm halkı etkilediğini kavramamak olası değil. Diyelim ki, savaş gerçeği böylesine kısa bir öyküde boyutluca ortaya konamazdı. Ama bunu seçip, ders olarak işleyen kişi, konuya bağlı kalarak, metin üzerindeki çalışmalarda, düzenleyeceği sorularla, savaş ekonomisini öğrenciye kavratamaz mıydı? Hangi savaşların haklı, hangilerinin haksız olduğunu ortaya koymak çok mu zordu? Amaç bu olma-

ğından, hatta bu gerçeği gizlemek olduğundan, güdümlü çıkıyor karşımıza.

Çocuğun kuşun satılmasını istemediğini söylemiştik. İhtiyar kadın kuşu satabilmek için çocuğa, daha o yaşta kim bilir ne yaşam dersi vermiştir deniliyor. Bunun nasıl bir ders olduğunu ister istemez merak ediyor insan. Ama biraz sonra satılan kuşun parasından beş kuruş alıp çocuğa verince, çocuğun karşı çıkışı biter. Demek ki kuşun satışını tartışırken böyle anlaşmış olacaktı. Para işin içerisinde işte böyle sokulur. Matematik derslerinde faiz hesaplarıyla verilmek istenen, Türkçe dersiyile böylesine desteklenir, genç kafalara kazanmak istenir.

Öte yandan, ihtiyar kadın bir ara kuşu satamıyacağı kanısına varır. Sözde çocuk da sevinir buna. Burda yazar devreye girer. Kuşu satın alır. Daha sonra da geriye verir, andaç eylediğini söyler. Böylece incitmeden yardım ettiğini sanır. Anafikir olarak da birisine yardım edeceğimiz zaman hissettirmeden, kırmadan etmemiz gerektiği ortaya konulur. İlk ulusal kurtuluş savaşını veren bir halkın çocuklarından savaş yıkımının gizlenmesi yanında, çok büyük bir yanlış genel doğruymuş gibi çocukların önüne koyuverilir: Dünyada yardıma muhtaç kişilerin her zaman olacağını, olması gerektiği, bunlara kırmadan yardım edilmesi gibi... Bunu kabullenmeye zorlanır çocuk. Kimsenin kimseye muhtaç olmadığı sosyal bir yaşantının varlığından söz etmek ne demek, uzağından bile geçilmez.

Çocuğa kuşun verilmesi önemsenmeyecek bir olay değil. Çünkü çocuğun gerçek yaşamdan soyutlanması amaçlar. Emperyalizmin işlerliği içerisinde böylesine bir alış verişin olabileceğini söylemek, aynı zamanda emperyalizm olgusunu da gizlemek demektir.

Bu konunun işlenişinin sadece güzel konuşmayı, okumayı, kavramayı, noktalama işaretlerini yerinde kullanmayı öğretmeyi amaçladığını hiç kimse söyleyemez. Peki bu konu neyi anlatmak, kavratmak istemektedir. Yanıtını ders kitabında konunun işlenişinde bulmak olası. Biliyoruz sınıfı bir toplumda doğru da sınıfsal-

dır, sevgi de. Her toplumsal sınıf kendi çıkarlarına ters düşemeyeni doğru kabul etmek zorunda. Bu nedenle ders kitaplarında sunulanın herkesçe doğru olduğunu kabul etmek gülmünç kaçır.

Türkçe ders kitaplarındaki bir saçmalık da dil ile ilgili. Konularda bulunan yabancı köklü sözcükler öğren ciye çıkartılır. Sözlükten karşılıkları buldurulur, tümede kullanılır, kısaca öğrenmeleri zorunlu kılınır. Ne yi amaçlamaktadır bu tutum? Dilin özleşmesi deniliyor. Yabancı, ölü sözcüklerin yerine, yaşayan türkçe sözcükler konulsa, öğrenci bunların anlamını kavrayıp kavramın bilincine varsa daha yararlı, dilin geleceği açısından daha önemli olmaz mı acaba? Böyle olması, dil ile düşünen çocuğun giderek soru sormasını, daha sonra da hesap sormasını öğreneceği için sakıncalıdır!

Ashnda okullara yüklenen görev amacın ne olduğunu da ortaya koyuyor. Türkçe kitapların da öyle. Öbür yandan, yaşanan; okutulan parçalarda, düzenlenen sorularda söylenen teorik yalanı açığa çıkarmaktadır. Devrimci öğretmenin görevi bunu görmek - göstermektir.

Toplumu birbirinden bağımsız sınıflardan oluşmuş insan kalabalığı olarak düşünmemek gerekir. Toplum çatışan sınıfların bütünüdür. Ezen ve ezilenlerin varlığı sözkonusudur. «Her toplumsal sınıf (...) davranış modelleri ve idealler ortaya koyar. Ama çocuk kendisini saf bir model ve ideal karşısında bulamaz. Egemen sınıfın modelleri, toplumun egemen modelleridir»⁽³⁾.

Büyük bir birikim olmasa bile çocuklar için yazının bugünkü düzeyi, akademik demokratik haklar, ders kitaplarını yeniden düzenlemeyi gerektiriyor. Egemen güçlerden, kendilerinin çıkarlarına ters düşmelerini isteyemeyiz. Onların çok iyi bildiği ve uyguladığı «...sınıflı toplumda, politik olmayan bir eğitim yoktur. Ve de olamaz. Çünkü sınıflı toplumda toplumsal yaşamın A'sı B'si, işte bu sınıfların mücadeleleridir, politikadır.»⁽⁴⁾ gerçeğini göz önünde tutarak; aç kalmayı, sürülme, açığa alınmayı, görevden ihraç edilmeyi kabullenip devrimci öğretmen olmanın gerektirdiklerini yapmalı sanıyorum.

- (1) E.A. Rauter, Düzene Uygun Kafalar Nasıl Oluşturulur, s. 27, Gözlem y.
- (2) Ortaokullarda Türkçe Dersleri, A. Birkan, İlhan İleri, R. Gök-kaya, Saffet Aykun, Ders Kitapları A.Ş., 1974.
- (3) Sanat ve Toplum, Dergi, s. 105, Bernard Charlot, Çev. Hüseyin Portakal.
- (4) Politik Çocuk Kitabı, Dieter Richter, s. 105, Gözlem y.

VEYSEL ÇOLAK

GÜNLER DERGİLER KİTAPLAR

BİR OZANLA SÖYLEŞMEK

7 Haziran Perşembe /

«Arkadaşımız Muzaffer Buyrukçu'nun Özdemir İnce ile Şiir Anlayışı Üzerine Görüşmesi»... (Türkiye Yazırları, haziran 1979).

İlgiyle okudum yazıyı. Biraz da şaşarak. Çünkü aklımda hep Metin Altıok... Sakallı, esmer ve güleç...

Metin Altıok'la ocak ayı içinde Ankara'da, Remzi İnanç'ın kitabevinde tanışmıştık. Yanında Muzaffer Buyrukçu vardı. Hep gözlerinin içi gülüyordu Metin'in, hep şiirden söz ediyordu. Sıcacıktı...

Muzaffer Buyrukçu'nun görüşmesini Özdemir İnce'nin bir fotoğrafı süslemiş. Özdemir İnce de sakallı, fotoğrafta esmer (belki de değil), üstelik objektife bakmadığı halde gözlerinin içi gülüyor, bunu hissediyorum.

Özdemir İnce'nin şiirini seviyorum, Metin Altıok'un şiirini de seviyorum. Öyle sanıyorum ki, Özdemir İnce ile Metin Altıok arasında bir bağ var, görünmez bir bağ. Bu görüşün kesin değil elbette; kesin olması için Özdemir İnce'nin ve Metin Altıok'un şiirlerini incelemek gerek. Ben, «aralarında bir bağ var,» diyorum. Yok diyenler varsa eğer, onlar incelesinler

Özdemir İnce'yle Metin Altıok'un şiirlerini. Sanırım yararlı bir çalışma olur bu...

Bir ozanla söyleşmek kolay mı?

Muzaffer Buyrukçu'yu düşünüyorum. Tavukçu'da oturmuş hamsi yiyor (kılıçkırı ayıklanmış hamsi). Rakı içiyor. Özdemir İnce'yle görüşüyor. Bana «İzmit'in romanını yaz,» diyor. Aradabir masadan doğrulup yola bakıyor ve bana «bu saatlerde Ahmet Say geçer buralardan,» diyor.

Özdemir İnce sigarasını yakmış, gülümsüyor...

HIZLI YAŞA
GENÇ ÖL
CESEDİN YAKIŞIKLI OLSUN

8 Haziran Cuma /

Bütün gün arazideydim. Hava çok sıcaktı. İyice terledim. Ter emsinden aktı, alımdan aktı ve gözlerimi yaktı... Bütün gün serin bir yer aradım, bulamadım. Üst üste sigara içtim, ağzımın içi zehir kesti...

Akşam üzeri televizyonun karşısına geçip oturdum. Hem Sezer Durukan'ın «TV GÜNCE'Sİ'ni okudum, hem televizyon seyrettim. Akşam yemeğinden önce yıkandım. Rakımı içtim, haberleri dinledim. İçim karardı...

Televizyonda 3 ödüllü bir film: «Babam ve Ben»... Orijinal adı «I Never Song For My Father» imiş. Yabancı dil bilmiyorum. «Yabancı dil bilmeyen yarım adamdır» diyenlere katılıyorum. Ben yarım adamım. Ama nasıl yarım adam? Ben belden aşağıya mı, yoksa belden yukarıya mı yaşıyorum?

Bunu birine sormalyım.

Ama kime?

Babayla oğul arasında bir uçurum var.

Çocuklarımı düşünüyorum. Onlarla aramda bir uçurum olsun istemiyorum. Ama olacak, mutlaka olacak bu uçurum. Onun için çok yaşamak istemiyorum.

Elim kolum tutarken, doğru dürüst düşünürken ölmeliyim... Sanırım bir kamyonun arkasında şöyle yazıyordu: Hızlı yaşa, genç öl, cesedin yakışıklı olsun...

Ne yapmalı?

Heminway gibi (doğru yazmadım adamın adını, sanırım doğrusu Hemingway olacak) tüfeği çeneye dayayıp tetiği çekmek mi gerek?

Biliyor musunuz, yabancı yazar adlarını doğru yazamadım mı, üzül-müyorum. Çünkü onlar da bizim ya-zarlarımızın adlarını doğru dürüst yazıyorlar. İşlerine nasıl gelirse...

Benim işime gelense, «genç öl-mek»...

İyi ama, gençliğin yaşı kaç? Şu anda 43 yaşındayım ve kendimi hiç de yaşlı hissetmiyorum. Dahası, ken-dimi bir kavga adamı olarak görüyo-rum...

ÇAĞIMIZIN TANIĞI OLSAK

9 Haziran Cumartesi /

Kâğıt yok!

Kâğıt bir kaçak. Herkes kaçığın ardında. Kaçağın ardına düşenler yalnızca kâğıtla doyananlar değil. Kâğı-dın ardına düşenlerin kimler olduğu-nu bir bilseniz...

Söylenildiğine göre, İzmit'te kâğıt ticareti yapan, bu işi resmen yapan, bu iş için işyeri açan ancak altı - yedi kişi varmış. Ama SEKA'dan kâğıt alanların sayısı yetmiş geçiyormuş. Bu kişiler aldıkları kâğıtları daha fab-rikanın kapısında başkalarına devre-diyorlarmış...

Kâğıt yokluğu dergileri de etki-ledi. Zamanında çıkan, okurlarına ulaşan dergiler (Türkiye Yazıları, So-mut, Sanat Emeği, Sesimiz, Oluşum) Föşimdilerde teklemeye başladılar. Fo-tograf da böyle bekleyen dergilerden biri. Fotoğraf'ın (Ankara Fotoğraf Sa-natçıları Derneği'nin yayın organı) mayıs sayısı daha bu ayın başlarında elime geçti.

Fotoğraf'ı seviyorum. İlginç ve gerçekten güzel fotoğraflar yayımla-nıyor bu dergide. Ama asıl ilginç olan bu sayının fotoğrafları değil (1 Ma-yıs'a ait çok iyi fotoğraflar olsa da), ilginç olan «Kâğıt Darlığına Çare Bu-lundu» adlı yazı. Bu ilginç yazının bir bölümünü aktarmak istiyorum.

«... Araştırmacı ve bilim adam-larının uzun ve yorucu çalışmalarını sonucu geliştirilen bu çözüm yoluna bilimsel olarak NOKTAMOLOJİ den-mektedir. Bu sisteme göre yazılar çok daha kısa olarak (.....) halinde basılabilmektedir. (...) Böyle yayınlan-an yazılara sadece başlık konulmak-ta, okurların yazıları birbirine karış-tırmaları böylece önlenmektedir. (...) Bu yazıları anlayanlar anlayacağından ve anlamayanlar anlamayacağından, vatandaşların görüş ayrılıklarını da düşmeleri önlenmiş olacak, huzu-

suzluklar ortadan kalkacak, kimsenin rahatı da bozulmayacaktır...»

Ne güzel değil mi?

Eğer bu NOKTAMOLOJİ sistemi tutarsa yayımcılar da, yazarlar da, okurlar da rahat edecekler...

Derginin arka kapağında Kemal Aratan'ın bir karikatürü var. Üç kişiler. İki önden tabancalarla, biri arkadan bıçakla saldırıyor bir gence. Tabancalar patlamış, bıçaktan kan damlıyor. Vurulan gencin elinden T cetveli ve kitapları düşüyor; bir de çiçek... Buraya kadar olanlar do-ğal, alıştığımız olaylar, cinayetler... Doğal olmayan gazetecinin tutumu. Bir cinayet işleniyor, hem de gazete-cinin burnunun diibinde; ama gazeteci hiç orali değil; cinayeti değil de bir çiçeği, saksıdaki bir çiçeği fotoğraflıyor...

Çağımızın tanığı olmak istiyoruz, ama nasıl? Hangisini seçeceğiz, NOKTAMOLOJİ'yi mi, yoksa adam sendeciliği mi?

RUŞEN HAKKI

OLAYLAR HABERLER

BİR YARIŞMANIN ARDINDAN

Geçen temmuz ayında faşistlerce katledilen Doç. Dr. Bedrettin Cömert adına düzenlenen «Üretimde insan» konulu fotoğraf yarışması sonuçlandı. Yarışmayı Hacettepe Üniversitesi Bey-tepe Kampusu Çalışanları Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı düzenledi. Cömert bir dönem, bu sandığın başkanlığını yaptığı için Hacettepe çalış-anları böyle bir yarışmayı onun anı-sını yaşatma olarak görüyorlar. Bu yıl fotoğraf dalında olan yarışma, gelecekte yıllarda başka dallarda olacak ve gelenekselleştirilecek.

Yarışma değerlendirmesine geçmeden önce, yarışma koşullarının açıklanması ile son katılma tarihleri

arasında çok kısa bir zaman olduğu için katılım az oldu denebilir. Yarış-maya 58 fotoğraf geldi. Bazı fotoğraf sanatçıların 4-5 fotoğrafla katıldı-ğını düşünürsek, yarışmaya kişi ola-rak katılım azdı.

Az katılma karşın gerçekten de-ğerli ürünler gelmişti. Hamza İnanç, Kaya Özsezgin, Prof. Dr. Hüsnü Arı-cı, Doç. Dr. Günsel Renda, İrfan Demirkol, Ömer L. Eltan ve Fehmi Ta-bak'tan oluşan jüri, ilk kaba elemu-de yarışma ve sergi dışı kalacak, sa-dece 4 fotoğraf seçebildi.

Yarışmaya gelen fotoğraflarda tar-ım, metal ve inşaat işkolları daha fazla işlenmişti. 3-4 yarışmacı da ha-lı tezgahlarındaki çalışmaları ile ka-tılmıştı. Oysa daha değişik, daha güç işkolları ile ilgili çalışmalar yapılabi-lerdi. Bilinen işkollarından çıkıp, bi-linmeyen işkollarına gidilebildi.

Değerlendirme sonunda Serpil At-ılğan'ın, sırtında küfe ile kalasları iskelede yük taşıyan bir kompozis-yon kazandı. Atılğan'ın yarışmaya katıldığı ikinci fotoğraf aynı günde aynı yerde çekilmiş izlenimi verdi. Ama birinci olan yapıtı gerek kom-pozisyonu, gerek konuya yaklaşımı, gerekse temiz baskısı ile değerlendir-medeki gerçek yerini aldı.

1. ve 3. başarı ödülleri alan Mehmet Demirkol, fotoğraf sanatını kavrama, öze yaklaşımı, grafik dü-zenlemesi ile ilerisi için ümit verdi. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Öğ-rencisi olan Mehmet Demirkol'u oku-lunda katıldığı karma sergiden tanı-yoruz. O zaman da leke-ışık dea-gesi, konuya yaklaşımı başarılıydı. Derece alan iki fotoğrafını da Bah-kesir'e bağlı kendi köyünde çekmiş. Tarladaki üretimi yansıtan iki fotoğ-rafta da çok güzel bir kompozisyon sağlamıştı.

2. başarı ödülünü alan Ali Ay'ın metal işkolundaki, kaynak yapan bi-işçiyi ele alması, kaynak makinasında sıçrayan ışık, yüze düşen başka bir ışık, gerçekten çok iyi kullanılmış. Siyah leke içerisinde, iki de-ğişik ışık apayrı bir tad veriyordu.

Hüsnü Gürsel kaşıkçı kadını ile 4. başarı ödülünü, Cemal Sobutay ba-kırcı kompozisyonu ile 5. başarı ödül-lerini aldılar.

ANKARA BELEDİYESİ

«başkent ödülü»

YARIŞMALARI

Belediyeler Yasasının yerel yönetimlere yüklediği kentin kültür ve eğitim gelişimine uygun olarak ANKARA BELEDİYESİ'nce çeşitli dallarda BAŞKENT ÖDÜLÜ yarışmaları düzenlenmiştir.

Yarışma konuları şöyledir :

FİKİR PROJESİ YARIŞMASI

Konu : YEREL YÖNETİMLERİN KENTE YENİ GELENLERE YAŞAM ÇEVRESİ YARATMA SORUNU
Ödüller : 1 ciye 100.000 TL. (Net)
2 ciye 60.000 TL. (Net)
3 cüye 40.000 TL. (Net)
Başarılı 3 yapıta 20.000 TL. (Net) mansiyon.

İNCELEME/ARAŞTIRMA YARIŞMASI

Konu : TÜRKİYE'DE METROPOLİTAN ÖLÇEKLİ KENTLERDE YEREL YÖNETİMLERİN ÖRGÜTLENME MODELİ
Ödüller : 1 ciye 30.000 TL. (Net)
2 ciye 20.000 TL. (Net)
3 cüye 15.000 TL. (Net)
Başarılı en çok 3 yapıta 10.000 TL. (Net) mansiyon.

ÖYKÜ YARIŞMASI

Konu : ÇOCUK VE KENT
Ödüller : 1 ciye 10.000 TL. (Net)
2 ciye 6.000 TL. (Net)
3 cüye 4.000 TL. (Net)
Başarılı görülen 3 yapıta 2.000 TL. (Net) mansiyon.

FOTOĞRAF YARIŞMASI

Konu : ÇOCUK VE KENT
Ödüller : 1 ciye 10.000 TL. (Net)
2 ciye 6.000 TL. (Net)
3 cüye 4.000 TL. (Net)
Başarılı en çok 3 yapıta 2.000 TL. (Net) Mansiyon.

GAZETECİLİK YARIŞMASI

Konu : KENT VE SORUNLARI
Ödüller : a) Haber Dalında
1 ciye 10.000 TL. (Net)
2 ciye 6.000 TL. (Net)
3 cüye 4.000 TL. (Net)
3 yarışmacıya 2.000 TL. mansiyon.
b) İnceleme / Araştırma / Rörportaj Dalında
1 ciye 10.000 TL. (Net)
2 ciye 6.000 TL. (Net)
3 cüye 4.000 TL. (Net)
c) Fotoğraf Dalında
1 ciye 10.000 TL. (Net)
2 ciye 6.000 TL. (Net)
3 cüye 4.000 TL. (Net)
d) Karikatür Dalında
1 ciye 10.000 TL. (Net)
2 ciye 6.000 TL. (Net)
3 cüye 4.000 TL. (Net)
e) Radyo — TV Haberi Dalında
1 ciye 10.000 TL. (Net)
2 ciye 6.000 TL. (Net)
3 cüye 4.000 TL. (Net)
f) Radyo - TV Programı Dalında
1 ciye 10.000 TL. (Net)
2 ciye 6.000 TL. (Net)
3 cüye 4.000 TL. (Net)

MEKTUP YARIŞMASI

Konu : KENTLİ KÜÇÜK YURTTAŞTAN KENT HALKINA MEKTUP (7-14 yaş grubundakiler katılabilir.)
Ödüller : Başarılı 10 çocuğa değeri 3.000 liraya kadar olan diledikleri armağanlar Belediyece alınacak

**TÜM YARIŞMALAR İÇİN
SON KATILMA TARİHİ : 3 EYLÜL 1979**

Geniş Bilgi ve Başvuru :
Ankara Belediye Başkanlığı
BASIN YAYIN ve TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
Ulus/Ankara
Tel : 24 15 72 — 10 55 45

Not : Gazetecilik yarışması tüm Anadolu Basınına açıktır. Kazanan yapıtlar T.C. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı BASIN-YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'nce kitap haline getirilecektir.

(Basın : A-20192)

/1909 - 1942/

Uyanık İnsan Bilincinin Ozanı: Vaptsarov

(Büyük ozan Nikola Yonkov Vaptsarov'un doğumunun 70'inci yıldönümü)

Nikola Yonkov Vaptsarov'un şiiri yirminci yüzyılın 30'lu ve 40'lı yıllarında dünya şiirinin önemli bir olgusuydu. Vaptsarov'un şiiri Bulgar halkının o dönemdeki sorunlarını, psikolojisini ve sosyal mücadelesini dile getirdikten başka, eski dünyaya karşı savaş veren tüm insanlığın duygularını, estetik arayışlarını ve yaşadığı sosyo/psikolojik süreçleri de yansıtmaktaydı. İşte bundan dolayı Vaptsarov'un şiiri dünyanın dört bir bucağına yayıldı. Yapıtları, her okur tarafından uyanık insan bilincinin sesi kabul edildi. Vaptsarov en tanınan Bulgar ozanların biri oldu. Şiirleri dünyada birçok dile çevrilerek yayımlandı. Vaptsarov'un şiiri bugün de milyonlarca insana coşku, esin ve inanç kaynağı, adalet uğrunda verilen mücadelede silâh olmaktadır. Dünya Barış Konseyi, 1952 yılında Nikola Yonkov Vaptsarov'a ölümünden sonra Onursal Barış Ödülü'nü verdi. Bu, Vaptsarov'un ölümsüzlüğüne gösterilen saygının bir belirtisiydi.

Nikola Yonkov Vaptsarov 24 Kasım 1909 yılında Bansko kentinde doğdu. Bansko yöresinin ve Vaptsarov'lar ailesinin devrimci gelenekleri, bir zaman sonra ülkenin tanınmış ozanı olarak yetişecek olan gencin kişiliğini olumlu yönde etkiledi. 1926 yılında Varna kentinin Deniz Makine Okulunda öğrenci oldu. Altı yıl boyunca okulun sıkı askerî disiplini koşullarında yaşadı. Teknik bilgiler kazandı, bilgi sahasını genişletmek için ısrarla, yorulmadan çalıştı.

Okulu bitirince Koçerinovo köyü yakınlarındaki fabrikada sıradan bir ateşçi olarak çalışmaya başladı. Yaşamak için, yaşamla günlük mücadeleye böyle atıl-

dı. İşçinin yazgısını sözün tam anlamıyla paylaştı. Bu andan itibaren işçi sınıfının sorunları, kavgası, acıları ve kıvançlarıyla yaşadı. Vaptsarov, ateşçilik gibi bölgesine ağır bir işte çalışmasına karşın, zamanının yazın yaşamına etkin biçimde katıldı. Değişik ilerici gazeteler ve dergilerde şiirler, röportajlar, eleştiri yazıları yayımladı. İşçi toplantılarında konuşmalar yaptı. Bu dönemde bazı şiir yarışmalarının birincilik ödüllerini aldı. 1941 yılında «Literaturen Kritik» (Edebiyat Eleştirme) gazetesinde çalışmaya başladı. Ardında bıraktığı «Motorni Pesni» (Motor Şarkıları) adlı tek şiir kitabı 1940 yılında yayımlandı. Bu şiir kitabı kuşakları derinden etkiledi.

Vaptsarov'un yaratıcılığı her büyük sanatsal olgu gibi, ulusal edebiyat yaşamına sınırsız bağlıydı. Her gerçek devrimci sanat gibi, ondan öncekileri çok gerilerde bıraktı. Vaptsarov, öz sosyo/psikolojik deneyine dayanarak, zamanın insanını anladı ve insanı kendi evrimi içinde, bütün karmaşık yönleri ve bitmez tükenmez tinsel değerleriyle açtı. Şiirinin kahramanı devrimci kişidir. Yaşamı, insanı ve gelecek günlerinin aydınlığını savunma yeteneği ve gücüne sahip devrimci kişidir. İşçidir Vaptsarov'un şiirinin kahramanı. Ödün vermez bir savaşeri, saygın arkadaşı, yurtsever ve enternasyonalisttir. Sınıfsal gelişmelerin bilincine varmış insan, zamanın en karmaşık ülküsel, politik, felsefi, aktörel, estetik sorunlarını bütün belleği ve kalbiyle yaşayan ateşçi-aydındır. Ellerinin gücünü ve uğruna kendini adadığı davanın doğruluğunu bilen bir savaşeridir.

Ozan şiirleriyle, savaşan insanların yazgısını, girdikleri sınımları ve yaşadıkları gelişmeyi anlamak, onlarla duygu ve inançla birleşmek için, kişiliğin en bireysel özelliğine indi. Vaptsarov'un büyük inancı, insan sevgisinden doğdu. Çünkü insana sevgi, herşeyden önce insana inanmak, insanın aktörel gücüne, aklına, ortamı ve kendisini yenileme yeteneğine, dünyayı değiştirme gücüne, insanın geleceğine inanmak demektir. Vaptsarov'un şiirleri, faşist baskının karabasanı ve faşizmle mücadelenin alıp yürüdüğü bir ortamda, insanın kendi gücüne inancını, yaşam ve yurt sevgisini, güzel günler düşleme yeteneğini, savaşmak, yaratmak ve dünyanın güzelliklerini algılama yeteneğini geri verdi, yeniledi.

Nikola Yonkov Vaptsarov'un şiiri, Bulgar edebiyatının 13 yüzyıllık tarihinin doruk noktalarından birini oluşturdu. Vaptsarov, iki çağın sınırında, devrim mücadelesinin coştığı bir ortamda, halk ruhunun en güzel, en iyi güçlerinin var gücüyle ortaya çıktığı bir sırada, yaşamın adaletini cömertçe ve coşkuyla dile getirdi. Devrimci savaşımın hasırneşir olan Ozan, en içten, en sıcak, en esinleyici, en onurlu sözlerle insanı anlattı şiirlerinde. Bundan dolayı şiirleri zaman ve mekânın dar çerçevelerini tuzla buz etti. Heme nher insanın kişiliğinin derinliklerinde yer bulan bu şiirler, insanın savunulması adına verilen ve henüz tamamlanmamış olan mücadeleye etkince katılarak, bugün de tüm dünyada yankılanmaktadır.

Vaptsarov, en olgun yapıtlarını 1935-1942 yılları arasında yazdı. Henüz 32 yaşındayken, yeni bir Bulgaristan'ın eşliğinde düşmanla mücadelede öldü...

Bulgar halkı, örgütlü olarak faşizme karşı silâhlı mücadeleye başlayınca, Vaptsarov bu mücadelenin en ağır cephesinde özveriyle yerini aldı. Vaptsarov, Partinin Merkez Komitesi'nin Merkez Askeri Komisyonu'nda çalıştı.

Gerilimli ve tehlikeli çalışmalarla dolu gün ve geceler birbirini izledi. Ozan'ın istenç ve fiziksel gücünü bütünüyle seferber etme yeteneği, olağanüstü sinama dönemine girdi. Devrimci ozan, Alman işgalcileri ve faşist yöneticilere karşı verilen savaşın en ön sırasında, bir yurtsever, devrimci ve insanlığın sağlam bir üyesi olarak ödevini yerine getirdi.

1942 yılının ilkbaharında onlarca yiğit anti-faşist tutuklandı. Vaptsarov tutuklananlar arasındaydı. Düşman, polislin işkence odalarında, devrimci ozan'ın istencini kırmak için boşuna çabaladı. 23 Temmuz günü Vaptsarov, beş arkadaşıyla birlikte ölüm cezasına çarptırıldı. İdam kararı, 23 Temmuz gecesi yerine getirildi. Böylece faşizm, Bulgaristan'da en korkunç ve kanlı suçlarından birini daha işledi.

Vaptsarov mahkemede son sözünü söylerken şöyle dedi: «Eylemlerimi, yurduna hizmet etmek bilinciyle gerçekleştirdim. Hiç bir şey için pişmanlık duymuyorum. Kimseden merhamet istemiyorum.» Ozan'ın bu onurlu sözleri, dizelerinin aydınlığından ve yiğitlik dolu savaşından esinlendi. Ozan, devrimci bir savaşçıydı.

Bundan dolayı da faşist yöneticiler için tehlikeli bir kişiydi. Sözün gerçek anlamında Ozan'dı. Baskı ve karanlığın kulları, Ozan'ın aydınlık dolu, haklı sözlerinden korktu. O gerçek bir insandı. Kişiliği ayak altına alan-

Ölümden Önce (1)

Karıma

**Savaş amansızdır, savaş yamandır
Söyledikleri gibi destansı bir yanı var
Ölümün sözü mü olurmuş kavgada
Ben vurulsam yerimi bir başkası alır!**

**Yersin kurşunu... Gerisi kurtların işi
Bunun akıl dışı bir yanı yok
Fakat birlikte olacağız burada yine
Ey halkım, çünkü çok sevdiğ seni.**

(1942)

Ayrılış Şiiri (2)

**Bazan geleceğim uyurken sen
Beklenmez bir konuk gibi uzaklardan...
Bırakma beni sakın dışarda
Ah! kitleme sakın kapıyı.**

**Gürültü etmeden girerim. Otururum uslu
uslu
Karanlıkta dikerim gözlerimi güzel yüzüne
Sonra dolunca bakışlarım seninle
Öperim seni ve çekip giderim.**

**23 Temmuz 1942,
Saat 14.00**

(1, 2) Ölümünden kısa bir süre önce bu bu şiirleri yazan ozan, faşist katiller tarafından ölüme götürülürken bunları arkadaşlarına vermeyi başardı.

lar, O'nun karşısında titredi. İşte bütün bundan dolayı, Vaptsarov insanlara, çalışan, acılar çeken, savaşan ve daha iyi, daha mutlu günler umuduyla yaşayan insanlığa gereklidir.

